

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
ÇAĞDAŞ YAYINCILIK VE YAYINCILIK YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE DİJİTALLEŞME BAĞLAMINDA OKUMA
ALİŞKANLIKLARININ GELİŞİMİ: SESLİ KİTAPLAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA YASACI

İSTANBUL, 2019

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
ÇAĞDAŞ YAYINCILIK VE YAYINCILIK YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE DİJİTALLEŞME BAĞLAMINDA OKUMA
ALİŞKANLIKLARININ GELİŞİMİ: SESLİ KİTAPLAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA YASACI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Güran Yiğitbaşı

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı ÇAĞDAŞ YAYINCILIK VE YAYINCILIK
YÖNETİMİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi SEMA YASACI'nın
TÜRKİYE'DE DİJİTALLEŞME BAĞLAMINDA OKUMA ALIŞKANLIKLARININ
GELİŞİMİ : SESLİ KİTAPLAR ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun
20.06.2019 tarih ve 2019-18/17 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu
ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 09/07/2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi KÜBRA GÜRAN YİĞİTBAŞI	
2.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi ESİN KARTOPU	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi BAŞAK GEZMEN	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı: Sema Yasacı

Anabilim Dalı: Yayıncılık Yönetimi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Kübra Güran Yiğitbaşı

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – 2019

Anahtar Kelimeler: Sesli Kitap, Dijitalleşme

ÖZET

TÜRKİYE’DE DİJİTALLEŞME BAĞLAMINDA OKUMA ALİŞKANLIKLARININ GELİŞİMİ: SESLİ KİTAPLAR ÖRNEĞİ

Bu tez çalışması 1970’li yıllarda başlayan teknolojik gelişmelere paralel olarak tüm dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkan sesli kitapların, Türkiye’deki tarihsel gelişimini ve okuma oranını artırmasındaki süreci ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca bu sesli kitapların Türkiye’de görme engelliler üzerinde sağladığı fayda da ele alınmıştır. Sesli kitap, basılı kitapların, seslendireni, müziği ve ses efektleriyle birlikte dijital teknolojiler ve ortamlar aracılığıyla yeni bir biçimde sunulmasıyla ortaya çıkmış bir kavram olup, Türkiye’de sesli kitap üretim sektörünün devlet teşvikiyle geliştiği görülmektedir. Bu devlet teşvikiyle görme engelliler için ücretsiz hizmet veren birçok yerde yaygınlaştığı ve sesli kütüphaneler kurulduğu görülürken Türk Telekom ve Turkcell gibi birçok özel kurumda bu kütüphanelerin benzerlerinin kurulmasına ve dijital ortama aktarılmasına destek vermiştir. Dijital ve teknolojik gelişmelerle de her geçen gün daha kullanışlı ve profesyonel sesli kitap kayıtları oluşturulmuştur. Türkiye’de sesli kitapların hitap ettiği kesim dijitalleşme ve gelişen teknolojiye paralel olarak her geçen gün artmakta herkese hitap eder konuma gelmektedir.

Anahtar Kelimeler

Türkiye, Sesli Kitap, Dijitalleşme, Teknoloji

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Sema Yasacı

Field: Publishing Management

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Kübra Güran Yiğitbaşı

Degree Awarded and Date: Master Degree –2019

Keywords: AudioBook, Digitisation

ABSTARCT

DEVELOPMENT OF READING HABITS IN DIGITIZATION CONTEXT IN TURKEY: SAMPLE OF SOUND BOOKS

This thesis aims to put forward the process of the historical development and the increase in reading rate by audio books in Turkey -which has occurred all around the world and in Turkey in parallel with the technological developments starting in 1970s. Also, the benefits of those audio books over the blind people in Turkey has been discussed. As the audio book is a notion which comes up with the submission of the published books presented through digital effects and environments together with the dubber, music and sound effects, it is seen that the audio books publishing industry has been developing with the support of the government and the government incentive. While it has been seen that in many places audio libraries serving free of charge is spreading with the government incentive, the establishment of such libraries and transformation to the digital media has been supported by many companies like Turk Telekom and Turkcell. As a result of digital and technological developments, each day more useful and professional audio book records have been created. Inparallel with the developing technology and digitization, the audio book fancy is increasing each day in Turkey and it is turning out to catching everybody's fancy.

KeyWords:

Turkey, AudioBook, Digitisation, Technology

ÖNSÖZ

Yüksek lisans süreci boyunca destek ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerini paylaşarak her daim beni yönlendiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kübra Güran Yiğitbaşı'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca sevgili ailem ve değerli arkadaşlarım Semra Ağcabay, Burhan Arslan, Kutay Karaca ve Fatma Özsüzer'e her daim yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKNOLOJİK GELİŞMELER BAĞLAMINDA KİTABIN DÖNÜŞÜMÜ

1.1. TAŞ LEVHALARDAN MATBAANIN İCADINA DEK KİTABIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ	4
1.1.1. Papirüs ve Parşömen Dönemi.....	5
1.1.2. Kağıdın İcadı ve El Yazması Kitaplar.....	7
1.1.3. Matbaanın İcadı.....	8
1.1.4. Kitabın Modernleşme Süreci.....	9
1.2. DİJİTALLEŞME.....	12
1.2.1. Dijital Gelişmelerin Kitap Sektörüne Yansımaları.....	14
1.2.2. Dijitalleşmenin Kütüphanelere Etkisi: Mobil Kütüphane.....	16
1.3. DİJİTALLEŞME VE KİTABIN DÖNÜŞÜMÜ.....	17
1.3.1. Elektronik Kitaplar.....	20
1.3.2. Sesli Kitaplar.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

SESLİ KİTAPLAR VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. SESLİ KİTAPLAR VE OLUŞUM AŞAMALARI.....	27
2.2. DÜNYADA SESLİ KİTAPLARIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ.....	30
2.2.1. Üretim.....	35
2.2.2. Dağıtım.....	36
2.2.3. Sergi.....	37
2.2.4. İngiltere Örneği.....	42
2.2.5. Hollanda Örneği.....	43
2.2.6. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sesli Kitaplar.....	45
2.2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kurgusal Sesli Kitaplar.....	48
2.3. TÜRKİYE’DE SESLİ KİTAPLARIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ.....	51
2.3.1. Türkiye’de Görme Engelliler İçin Yürütülen Sesli Kitap Projeleri.....	53
2.3.1.1. Turkcell İletişim Hizmetleri Bölümü.....	53
2.3.1.2. Türk Telekom Örneği.....	54
2.3.2. Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Kullanımı: Smart Teach Örneği.....	56
2.3.3. “Ses Ver” Adlı Toplumsal Farkındalık Projesi.....	60
2.3.4. İstanbul Büyükşehir Belediyesine Ait Sesli Kütüphane.....	62
2.3.5. Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Bölümü.....	65
2.3.6. Seslenen Kitap.....	69
2.3.7. Sesle Kitap.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE OKUMA ALIŞKANLIKLARI VE SESLİ KİTAPLAR

3.1. OKURYAZARLIK VE OKUMA ALIŞKANLIĞI.....	74
3.1.1. Dünyada Okuma Alışkanlığı	75
3.1.2. Türkiye’de Okuma Alışkanlığı	78
3.1.3. Okul Öncesi Eğitimde Okuma Alışkanlığı.....	81
3.1.4. Okul Dönemi Okuma Alışkanlığı.....	83
3.1.5. Sesli Kitaplar ve Okuma Alışkanlıkları.....	87
3.2. DİJİTALLEŞEN KÜTÜPHANE KAVRAMI.....	97
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	112

TABLÖLAR LİSTESİ

SAYFA NO:

Tablo 1 : Yeni Medya İle Geleneksel Medya Arasındaki Farklılıklar	18
Tablo 2 : Elektronik Yayınların Avantaj ve Dezavantajları	24
Tablo 3 : Elektronik ve Basılı Kitapların Satış Rakamları	24
Tablo 4 : Şirketlerin Kurgusal Olmayan Sesli Kitap Üretim Oranları	50
Tablo 5 : Ülkeler Arası Kitap Okuma Alışkanlıkları Oranları	76
Tablo 6 : Kıtalar Bazında Kitap Basım oranları	77
Tablo 7 : Türkiye’de Bir Yıl İçinde Ortalama Okunan Kitap Adedi Oranları	78
Tablo 8 : Türkiye’de İllere Göre En Çok Okunan Kitap Konuları Oranları	80
Tablo 9 : İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Oranları	85
Tablo 10 : Tokat İli İlköğretim 2.Kademe Öğrencilerinin Kitap Okuma Sıklıkları	86
Tablo 11 : Ankara İli Sosyo-Ekonomik Düzeyi Yüksek Aile Üyesi 5.Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Düzeyleri	87
Tablo 12 : Sesli Kitaplar ve Basılı Kitaplar Arasındaki Farklar	90
Tablo 13 : Kullanıcıların Konuşan Kitaplık Bölümü, Koleksiyon, Bina ve Personel Memnuniyetleri Durumu	94
Tablo 14 : Çalışma Alanlarının Uygunluğu, Koleksiyonun Yeterliliği, Kaynakların Erişim Durumu, Elektronik Ortam Erişimi ve Gönüllü Okuyuculardan Memnuniyet	95
Tablo 15 : Kullanılan Sesli Materyallerin Ses Kalitesine, Kütüphanenin İnternet Ortamına, Personelin Kullanıcıya Nasıl Davrandığına ilişkin Veriler	95

RESİMLER LİSTESİ

	SAYFA NO:
Resim 1: Asurlular Dönemine Ait Çivi Yazısıyla Oluşturulmuş Kil Tablet Örneği	5
Resim 2: Mısır Dönemine Ait Bir Yüzünde Mali Bir Hesap, Diğer Yüzünde Bir Özgeçmiş Bulunan Papirüs Tabaka Örneği	6
Resim 3: Büyük Parşömen Tabakaları Üzerine Yunanca Yazılmış Sayfa Örnekleri	7
Resim 4 : Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye İsimli Coğrafya Kitabı	8
Resim 5 : Gutenberg Kutsal Kitabı	9
Resim 6 : Gutenberg'in İlk Kitabı İncil	10
Resim 7: Modern Kitap Örneği	11
Resim 8: Sesli Kitap Üretiminde Kullanılan DAISY Cihazı	26
Resim 9 : Ev Temizlenirken Kitap Dinlemesi Yapabilen Bir Ev Kadını	39
Resim 10 : Sesli Kitap Kemerli Kullanım Alanları	40
Resim 11 : Turkcell Hayal Ortağım Mobil Uygulaması	54
Resim 12 : Türk Telekom Telefon Kütüphanesi İletişim Hattı	56
Resim 13 : Smart Teach Sesli Kitap Örneği	57
Resim 14 : Okul Öncesi Eğitimde Kullanılan Bir Sesli Kitap	58
Resim 15 : Okul Öncesi Eğitimde Kullanılan Bir Sesli Kitap Örneği	59
Resim 16 : Smart Teach'e Ait Bir Sesli Kitap	60
Resim 17 : Ses Ver İsimli Projede Kullanılan Afiş Örnekleri	61
Resim 18 : Ses Ver Adlı Proje Afişinde Yer Alan Bilgilendirici İçerik	62
Resim 19 : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sesli Kütüphane Binası	63
Resim 20 : İBB Sesli Kütüphanede Seslendirme Yapan Gönüllü Bir Üye	64

Resim 21 : Sesli Kitap Seslendiren Bir Okuyucu	71
Resim 22 : Sesle Kitap Web Sayfası	73
Resim 23 :Braille Dokunmatik Ekran	96
Resim 24 : Marmara Üniversitesi Akıllı Kütüphane	99

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APA	Audio Publisbers Association
CD	Compact Disc
DAISY	Digital Accessible Information System ;Dijital Erişimli Bilgi Sistem
GETEM	Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSN	International Standard Book Number
KİA	Kitle İletişim Araçları
LP	Long Player
PC	Personal Computer
PDF	Portable Document Format; Taşınabilir Belge Biçimi
RNIB Blinds	İngiltere’de Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü; Royal National Institute of
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRGÖK	Türkiye Görme Özürlüler Vakfı
UNESCO	United Nations Educational, ScientificandCulturalOrganization; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USB	Universal Serial Bus
WMA	Windows Media Audio

GİRİŞ

1970’li yıllarda başlayıp günümüzde hala devam eden teknolojik gelişmeler birçok alanda etkisini göstermiştir. Görsel medya ve basılı medya mecralarında bir dönüşüme neden olmuştur.

Bu süreçte iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgisayarların medya ve yayıncılık kuruluşlarında sıkça kullanılmasıyla iletişim sistemleri arasındaki fark ortadan kaldırılmış oldu. Farklı kitle iletişim araçları (KİA) birbirine entegre edilip yeni medya olarak adlandırılan ortamlarda yer almaya başlamıştır.

Hayvan derileri ve taş levhalara işlenen yazı, kağıdın ve Gutenberg’in icat etmiş olduğu matbaa ile birlikte ortaya çıkan kitaplar, sanayileşmenin etkisiyle seri üretime geçmiş 20. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise teknolojik gelişmelere kayıtsız kalmayıp dönüşüme uğramıştır.

Teknolojik gelişmelere kitle iletişim araçları özelinde bakıldığında bilgiye her bireyin ulaşılabilir olması, çeviri tekniklerinin geçmişten bugüne gelişmesiyle dil sorununun aza indirilmesi, internet ve ağ paylaşım hızının artmasıyla birlikte ise iletişimin kolaylaşması, dünya üzerinde mesaj alışverişi süresinde kısaltmaya neden olmuştur. Böylelikle ülkeler birbirlerinden kolaylıkla haberdar olmuş bu durum da küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir¹.

Küreselleşme ile birlikte kitle iletişim araçları, ve bu araçlarda yer alan iletişim metinleri, sesli görsel ya da yazınsal anlamda yayınlanan çeşitli metinler, birçok açıdan önemli hale gelmiştir. Çünkü sürecin işleyişindeki rolleri artışa uğramıştır ve artmaya devam etmektedir. Dağıtım sistemleri, yayın sistemleri ve izleyici kitlelerinin hepsi küresel boyuta evrilmiştir².

Yazım, üretim, dağıtım ve yayın gibi süreçlerden geçen kitap yayıncılığında da belirgin değişimler yaşanmıştır. Kitap yayıncılığı; elektronik kitaplar ve sesli kitaplar olarak farklı formatlarda okuyucuya sunulmuştur.

¹İşıl Çobanlı Erdönmez, “İletişim Bilimleri Bağlamında Kitap Yayıncılığı Ve Yayıncılık Politikalarının Dönüşümü”, **Doktora Tezi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2014, s. 273.

²Erdönmez, a.g.m. s. 274.

Çalışmamızın konusu olan sesli kitaplar, basılı kitaplardan farklı olarak bir seslendireni, müziği ve çeşitli ses efektleriyle birlikte dijital teknolojiler ve ortamlar kullanılarak bambaşka bir biçimde sunulmasıyla ortaya çıkmış yeni bir kavramdır³.

Dünya geneline bakıldığında ilk olarak ABD’de ortaya çıkan sesli kitaplar taş plaklar halinde sunulmaya başlamıştır. Dönüşüme uğrayan teknoloji ile birlikte kaset, CD ve son olarak ses dosyaları halinde piyasalarda yerini almıştır. Sesli kitaplar okuyucu alışkanlıklarında da bir takım değişikliklere sebep olmuştur. Yer, mekan ve zaman kavramlarından bağımsız olarak dinlenebilen bu kitap teknolojisiyle birlikte okuyucular artık dinleyici pozisyonuna gelmiştir. Türkiye’de kullanım alanı öncelikli olarak devlet tekelinde görme engelli bireylerin okuma eylemlerini gerçekleştirmeleri amacıyla hizmete sunulmuştur. Ticari amaçla sesli kitap yayını yapan şirketler ise son 20 yıl içerisinde piyasada yer almaya başlamıştır. Bu şirketler ise dijital mecralarda belirli bir ücret karşılığında sesli kitap satışı gerçekleştirerek görme engelli bireylerin haricinde diğer okuyuculara da hizmet vermeye devam etmektedir.

Bu bağlamda çalışmada ilk olarak kitap kavramı tanımlanmış, geçmişten günümüze kitabın geçirdiği değişim ve dönüşümler açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra dijitalleşme kavramı ve dijitalleşmenin kitap yayıncılığı üzerinde etkileri ortaya konmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise sesli kitap kavramı, tarihçesi ve oluşum aşamaları açıklanmış, dünyadaki ve Türkiye’deki örneklerine yer verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sesli kitapların okuma alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların arttırılmasına etkisi, dijital kütüphane kavramı, Türkiye’de ve dünyadaki okuma oranları ifade edilmiştir.

Bu doğrultuda tezin amacı, küresel dünya genelinde Türkiye özerinde teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan sesli kitapların Türkiye’deki tarihsel gelişimini, hangi kurum ve kuruluşlarının bu alanda çalışmalar yaptığını, yapılan hizmet ve çalışmaların kapsamını ortaya koymak ve betimlemektir.

³Günnur Öztürk, “Özel Ürün – Sesli Kitap”, 23 Nisan TRT Uluslararası Çocuk ve Medya Kongresi III, 20-23 Nisan 2014, Gaziantep, s. 2. Bkz: <http://www.23nisanccocukkongresi.com/tr/>.

Araştırmanın evreninde ise, Türkiye’de sesli kitap üretimi ve uygulaması yapan çeşitli kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar özel ve kamu sektörü olarak ayrılmıştır. Bu kuruluşlardan özel olanları ticari amaçla sesli kitap üreterek tüm herkese hizmet vermektedir. Kamu kuruluşları ise sadece görme engelli bireyler için sesli kitap üreten kuruluşlardır. Araştırmanın odak noktasında görme engelli bireylere sesli kitap üreten kamu kuruluşları, özel sektör kurumları ve eğitimde sesli kitap üretimi yer almaktadır.

Dünya genelinde bazı ülkeler ele alınarak sesli kitap üretim ve yayınlama çalışmaları incelenmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Bir bölüm halinde Türkiye’nin okuma haritası çıkarılmış ve okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde teknolojik aygıtların katkısı incelenmiştir.

Son olarak araştırma betimleme yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Bu araştırma kapsamında ortaya konulan araştırma sorularını yanıtlamak ve değerlendirme yapabilmek için literatür taraması yapılmış, röportaj ve gözlem teknikleri kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKNOLOJİK GELİŞMELER BAĞLAMINDA KİTABIN DÖNÜŞÜMÜ

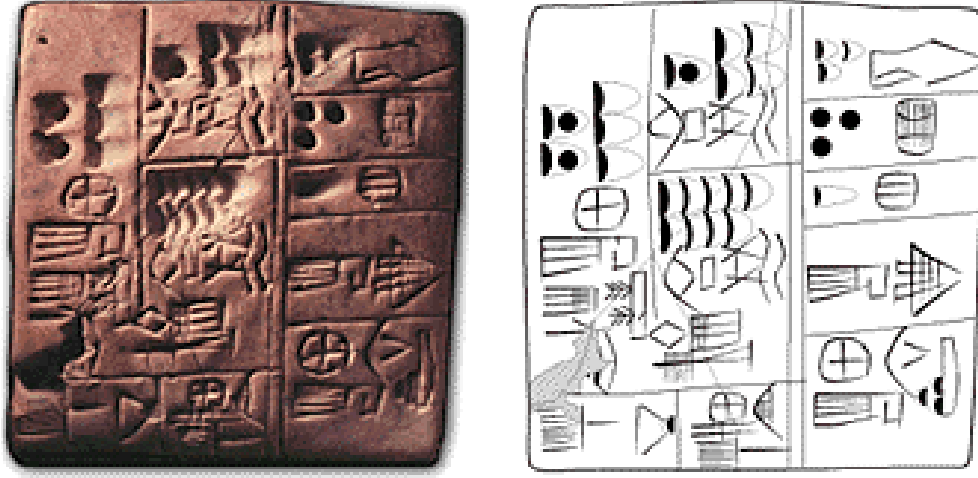
1.1. TAŞ LEVHALARDAN MATBAANIN İCADINA DEK KİTABIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

Yazının icadından bu güne dek yüzyıllar geçmiştir. Yazının ilk icat olduğu tarihten günümüze metinler ve bu metinlerin içeriği kadar bunların nereye yazılması gerektiği önemli bir sorun olarak gündemde kalmaya devam etmektedir. Tarih sahnesinde ilk olarak taş levhalar belirmiştir. Taş levhaları papirüsler ve parşömenler izlemiştir. Son olarak Gutenberg'in matbaayı icat etmesi ve ilerleyen süreçte teknolojinin ardı ardına gelen yenilikleriyle birlikte yazı artık kağıttan ziyade dijital ekranda yahut kulaklarımızda bir ses olarak yerini almıştır. Bu nedenle insanlığın bugünkü bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişmişlik düzeyine bir günde ulaşamadığını söylemek mümkündür. Bilimin bir sonucu olarak bilgi birikerek günümüzdeki halini almıştır. Kitap, en ilkel biçiminden günümüzde kullanılan biçimine ulaşmaya kadar büyük değişiklikler yaşamıştır. Fakat kitap her geçen yüzyılda şekli ve biçimi ne olursa olsun her zaman bilgi kaynağı olarak görülmüştür.⁴

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana yaşadıklarını ve deneyimlerini yazma eğilimi göstermektedir. Antik Çağ'da kağıdın icadından önce farklı türde malzemelere yazı yazıldığı bilinmektedir. Ağaç kabukları, ağaç yaprakları, levhalar, kil tablet, seramik vazo parçaları, topraktan yapılmış kaplar, taşlar, çeşitli madenler, keten bezi, fildişi, kemik, hayvan kabukları ve organları, bazı bitki kabukları, papirüs, parşömen ve kâğıt bu malzemelere örnek olarak verilebilir⁵.

⁴ 4 Ömer Dalkıran, “Kitabın Tarihi”, Türk Kütüphaneciliği Vol.27, No.1,2013,S.200.

⁵ Dalkıran, s.202.

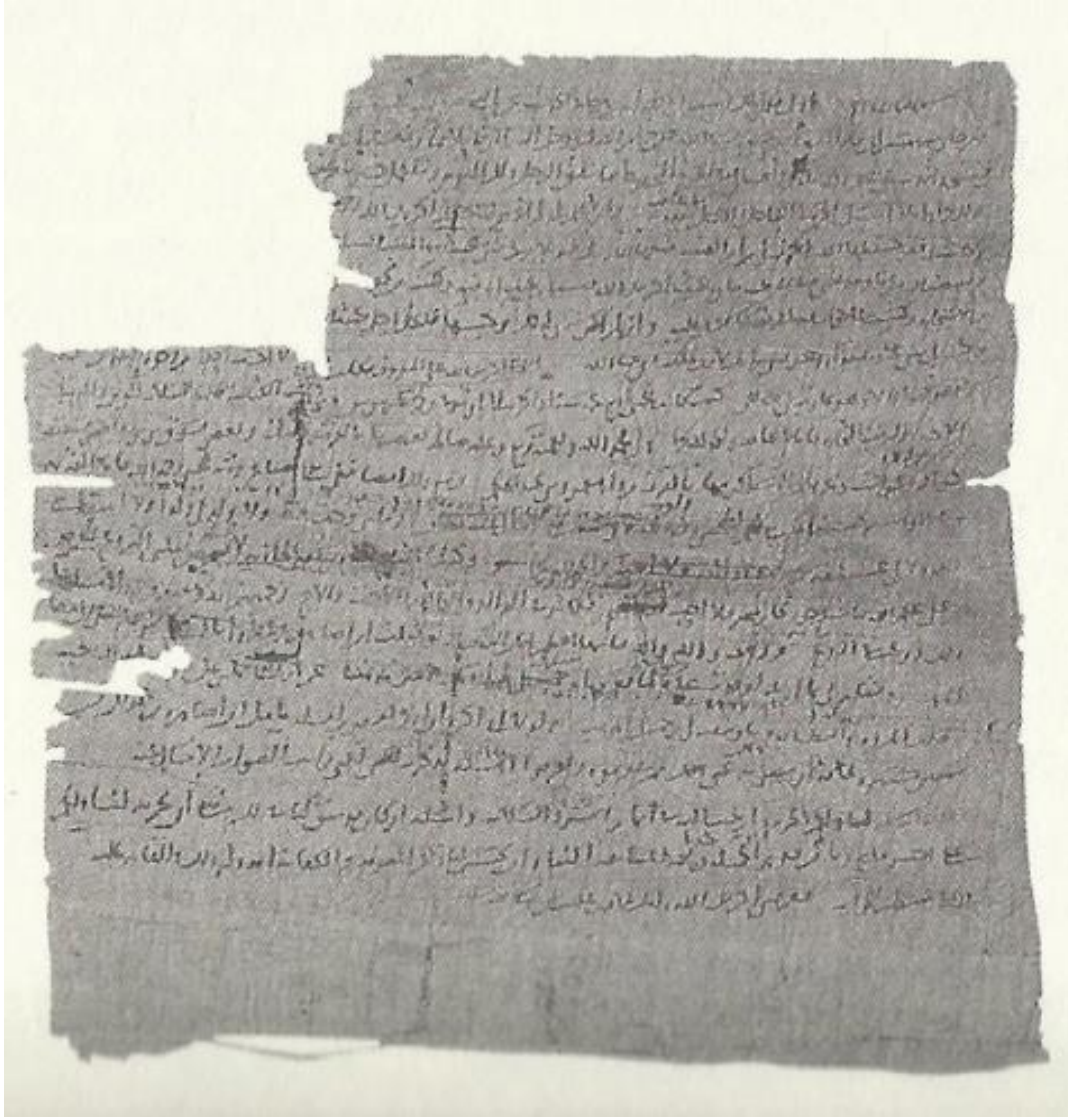

Resim 1: Asurlular Dönemine Ait Çivi Yazısıyla Oluşturulmuş Kil Tablet Örneği⁶

1.1.1.Papirüs ve Parşömen Dönemi

Papirüs ilk olarak Mısır'da M.Ö. 3000 yıllarında icat edilmiştir. Birden fazla sayıda olan ve bir araya getirilen Papirüs sayfalarına “*volumen*” ardından “*kodeks*” denilmiştir. Mısırlıların keşfi olan papirüsler, ilk olarak Lübnan'ın Biblos kentine ihraç edilmiş buradan da Avrupa'ya satışı yapılmıştır. Avrupalılar kitap ithalatını Biblos kentinden gerçekleştirdiklerinden ötürü bu papirüs kağıdına “*Biblos*” adını vermişlerdir.

⁶ “Yazının İcadının Öyküsü” <http://www.geocities.ws/izkir/yazininicadi.htm>, erişimi tarihi: 24.12.2018.

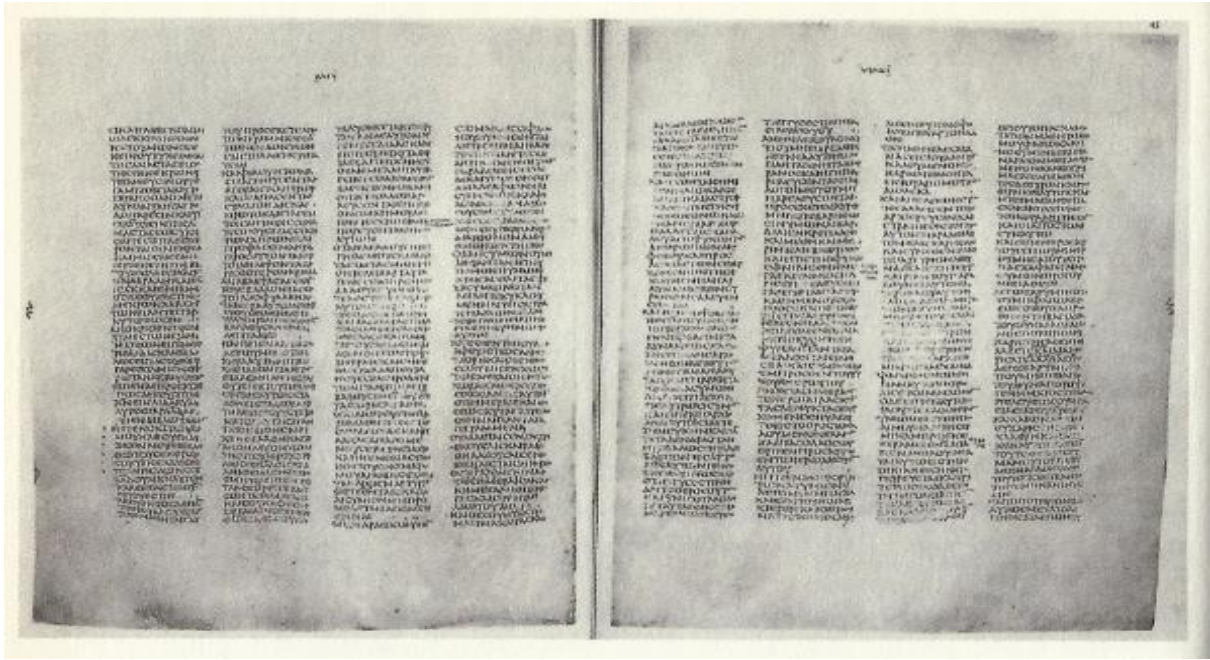

Resim 2: Mısır Dönemine Ait Bir Yüzünde Mali Bir Hesap, Diğer Yüzünde Bir Özgeçmiş Bulunan Papirüs Tabaka Örneği⁷

Böylece Mısır’da bulunan İskenderiye kitaplığı uzun yıllar boyunca dünyaca en çok tanınan kitaplık olmuştur. Lakin bir süre sonra Bergama Kitaplığı göstermiş olduğu ilerleme ile birlikte İskenderiye Kitaplığı’yla yarışır hale gelmiştir. Mısır firavunu ihracatı durdururken Bergama hükümdarı da buna karşılık yurdunun en usta adamlarını yanına çağırıp koyun ya da keçi derisinden papirüs yerini tutacak ve yazı yazmaya yarayacak bir madde hazırlamalarını istemiştir. Akabinde Bergama, dünyaya parşömen satan bir yer haline gelmiştir.

⁷ Bloom, s.41.

Parşömen derinin inceltilmesi, beyazlatılması ve yazı için elverişli hale getirilmesine imkân tanıyan papirüse oranla daha yüksek kalitede olan bir kağıttır. Bu yazı aracı yumuşatılıyor ve esnek yapısı sayesinde rahatlıkla rulo haline getirilebiliyordu. Yunanca ‘pergament’ adını alan Parşömen, doğduğu kentin (*Pergamon*) adını alarak böyle icat olmuştur. Kısa bir süre sonra ‘Parşomen’i katlanabileceği ve defter haline getirilebileceği anlaşılmıştır. Bugünkü kitap formatı olan ayrı ayrı yapraklardan dikilmiş kitap da bu sayede oluşmuştur.⁸

Resim 3: Büyük Parşömen Tabakaları Üzerine Yunanca Yazılmış Sayfa Örnekleri⁹

1.1.2. Kağıdın İcadı ve El Yazması Kitaplar

Sayısı çok fazla karakterden oluşan Çin alfabesi kağıdın icadını gerekli kılmıştır. Başlarda Çinliler tarafından kullanılan ipeğin maliyetli olması kil ve taş gibi malzemelerin ise yazı yazmayı zorlaştırıyor olması nedeniyle pamuktan kağıt üretimine başlanmıştır. Bu dönemde kağıt Çinliler tarafından kullanırken Çin’in batısında kalan ülkeler tarafından henüz bilinmiyordu. M.S. 7. yüzyılda Müslümanlar ve Çinlilerin savaş dolayısıyla karşı karşıya

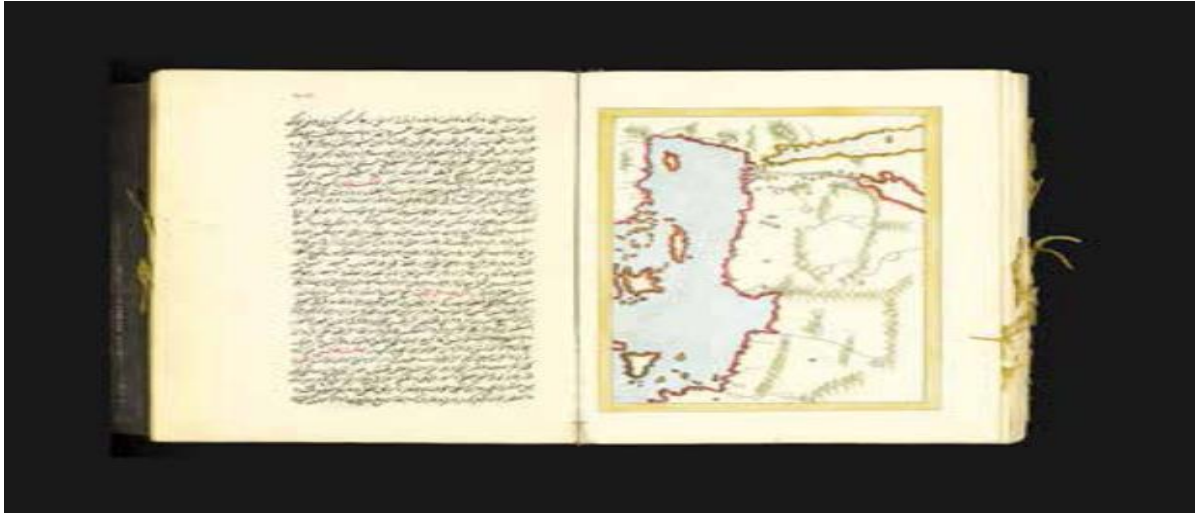
⁸ Dalkıran, s.207.

⁹ Dalkıran, s.207.

gelmesinden ötürü Batı da kâğıtla tanışmış oldu. Matbaanın icat edilmesine kadar geçen sürede ise kitaplar el yazması olarak üretiliyordu. İnsan eliyle yazılıyor ve tek tek çoğaltımı yapılıyordu. Ortaçağ Avrupasında kitap çoğaltım işinde kiliseler etkin rol oynamıştır. Bu dönemde kitaplar manastırların “*scriptorium*” adı verilen yazı atölyelerinde üretilmiştir. Üretilen bu el yazması kitaplar 7. yüzyıl ile birlikte İslam coğrafyasındaki kütüphaneler tarafından Arapça’ya çevrilmiştir. Avrupa 12. yüzyılın akabinde Müslümanları taklit ederek kâğıdı kullanmaya başlamışlardır. Başta İtalya ve İspanya’da kâğıt imal eden fabrikalar kurulmuştur. İspanya 1100’de, İtalya 1276’da, Fransa 1348’de, Almanya 1390’da kâğıt üretmeye başlamıştır. Son olarak İngiltere ise 1395 yılında kâğıt üretmeye başlamıştır. Rönesans, Reform ve sonrasında Gutenberg’in 1444’te matbaayı icat ederek Almanya’da etkin hale getirmesiyle kitap üretiminde Avrupa’da yeni bir dönem başlamıştır¹⁰.

1.1.3. Matbaanın İcadı

Aslında matbaanın bilinen ilk örneğinin en eski zamanlardan beri Çin’de kullanıldığı bilinmektedir. Tahta kalıp baskısı denilen bu basım türü geleneksel Çin basımının temel aracıdır. Dünyadaki en eski basılı kitap, 868 yılında Elmas Sutrası’nın Çince çevirisinin kâğıda basılı bir kopyası olmuştur¹¹.

Resim 4 : Piri Reis’in Kitab-ı Bahriye İsimli Coğrafya Kitabı¹²

¹⁰ Mustafa Gündüz, **Kil Tabletlerden Elektronik Tabletlere Kitabın Tarihi**, YEDİKITA, vol.101, Ocak 2017, s. 26.

¹¹ Dalkıran, s.210.

¹² Gündüz, s.34.

Gutenberg ise değişebilen harflerle baskı yöntemini (*tipografi*) geliştirmiş, baskıyı mekanikleştirmiş ve kâğıdın önemini anlayarak basımda kâğıdı kullanmıştır. Bunun sonucunda basılı kitap ve çağdaş basımın temelleri atılmıştır. Bu sayede kitaplar hızlı bir şekilde basılmaya ve çoğaltılmaya başlanmıştır. Basımcılık yeni bir iş kolu haline gelmiş ve Avrupa'nın birçok yerinde matbaalar kurulmuştur. Böylelikle bilginin kolaylıkla kayıt altına alınması sağlanmış, basılan bilgi kaynakları matbaa ile birlikte ucuzlamış ve okuryazarlık artmaya başlamıştır. Aynı zamanda matbaanın icadı kütüphaneleri de olumlu yönde etkilemiştir. Kütüphaneler böylelikle daha fazla esere sahip olmuşlardır¹³.

Resim 5 : Gutenberg Kutsal Kitabı¹⁴

1.1.4. Kitabın Modernleşme Süreci

El yazması kitapların hem kopyalanması hem de yazımı oldukça güçlü. Gutenberg'in matbaa icadıyla birlikte el yazması kitapların yerini kolay ve ucuz yollu kopyalanabilen basılı

¹³ Dalkıran, s.210.

¹⁴ "Gutenberg'in İncili" <https://themoscowtimes.com/articles/fsb-officers-sentenced-for-stealing-gutenberg-bible-36211>, erişim tarihi: 07.01.2019.

kitaplar almıştır. Gutenberg'in icadı tarih sahnelerinde bir dönüm noktası olmuştur. Matbaa ile birlikte yazı, hem daha çabuk ulaşılabilir hem de daha kolay okunabilir bir hâl aldı. Ancak bu köklü değişime rağmen bugüne kıyasla, yazı (*yani kitap*), piyasası olan, geniş kitlelere hitap eden ve herkesi ilgilendirebilecek bir nesne değildi. Çünkü basılı kitaplar özellikle Burjuva ve Aristokrasinin güç ve zenginlik kaynağı olarak görünüyordu. Bununla birlikte, matbaanın icadıyla eş zamanlı olarak binlerce okur aynı kitabın kopyalarına sahip olmaya başlamıştır¹⁵.

Kitap basılı olarak yayımlanmaya başlandığı tarihten bu yana şekil ve içerik olarak dönüşüme uğramıştır. El yazması kitaplarda yer almayan yazar, tarih, başlık, basım yeri, yayınevi gibi bilgilendirici içerikler eklenmiş biçimsel olarak ta ciltleme işleminde değişiklikler meydana gelmiştir ve görsel içerikli kapaklar yapılmaya başlanmıştır. İlk dönem basılı kitaplarına bakıldığında zaman yazıların sayfada iki sütuna yaslandırıldığı ve satır aralarının bitişik denilebilecek derecede birbirine yakın olduğu ayrıca yazı karakterinin de koyu tonlu kullanıldığı göze çarpmaktadır.

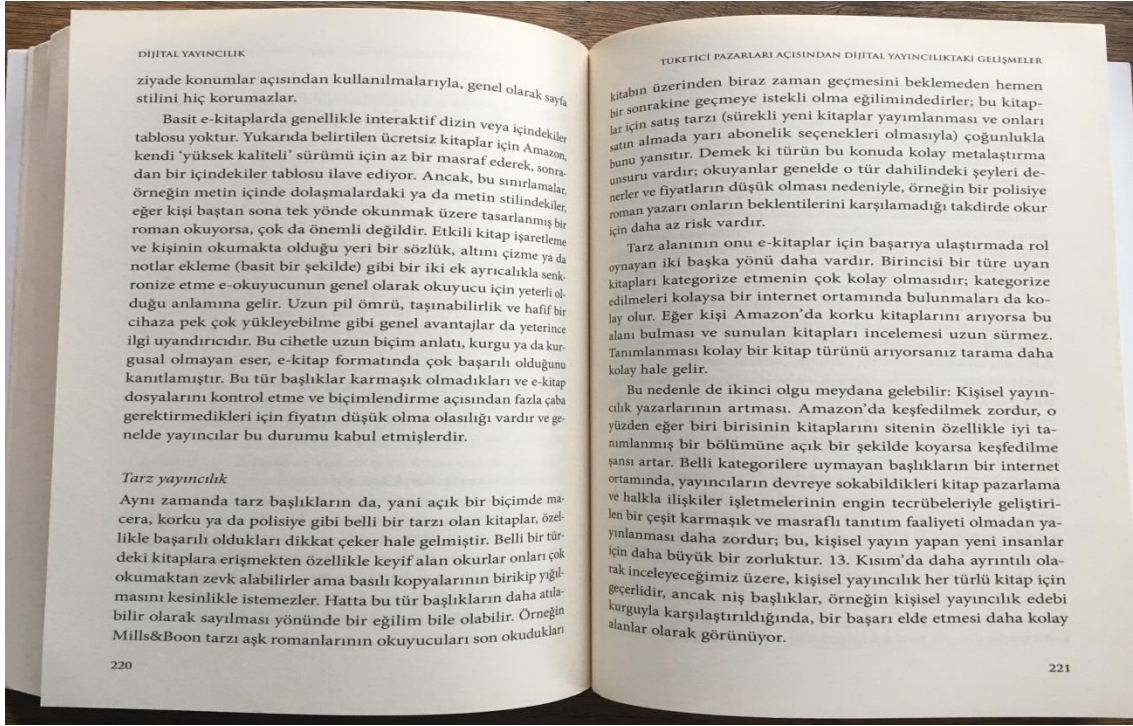

Resim 6 :Gutenberg'in İlk Kitabı İncil¹⁶

¹⁵ İlker Aslan, **Kitaplardan Kurtulabilecek Miyiz?**, Ayraç Dergisi, vol.63-64, Ocak-Şubat 2015, s.1.

¹⁶ Ahmet Elden, "Tarihin Dönüm Noktası Johannes Gutenberg İlk Kitabı Bastı" 2018. <http://blog.milliyet.com.tr/tarihin-donum-noktası-johannes-gutenberg--ilk-kitabi-basti---1456-/Blog/?BlogNo=450073>, erişim tarihi:07.01.2019.

Günümüz basılı kitaplarına bakıldığında ise tek satırdan oluşan sayfalarda satır aralığı, okuyucuların rahatlıkla okuyabilmelerine olanak sağlayan ölçüde boşluklar kullanılmaktadır. Yazı karakteri ise siyah oranı düşük bir biçimde tercih edilmektedir. Aynı zamanda sayfa sayısı ibaresi sayfada yer almaktadır.

Resim 7: Modern Kitap Örneği¹⁷

Sadece sayısal miktarı değil aynı zamanda kitap yapısal olarak da bir değişime uğramıştır. Eskiden, yalnızca kutsal içerikler gibi çok önemli metinler basılırken, modern çağ ile birlikte artık kitabın içerdiği konu ve kitabın kapsamı da genişletilmiştir. Roman ve şiir gibi kurmaca türler de kitap hâline dönüştürülüp basımı gerçekleştirilmiştir. Kitap basımının yaşadığı bu dönüşüm farklı iş kollarının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Kitap satışı, ciltçilik, yayınevleri vb. ortaya çıkmıştır¹⁸.

Böylece kitapların geniş kitleler tarafından satın alınması hedeflenmiştir. Bu durum kitabın reklamının yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Artık kitaplar farklı ürünlerin yanında sergilenerek okuyucunun rahatlıkla görebileceği ve satın almak isteyebileceği bir

¹⁷ Frania Hall, *Dijital Yayıncılık*, Profil Yayıncılık, 2014, s.220-221.

¹⁸ Aslan, s.2.

ürün haline getirilmiştir. Kitabın reklamının yapılmasının ardından kitap satışlarında beklenen artış yaşanmış, kitaplar dağıtıcılarla anlaşarak farklı şehir ve hatta ülkelere gönderilebilmiştir. Artık kitap yazıldığı yerle sınırlı kalmayarak, yayınevlerinin ve dağıtıcıların vasıtasıyla dünyanın farklı noktalarındaki birçok okura ulaşabilir hale getirilmiştir. Bilgi böylelikle kesintisiz bir şekilde aktarılabilmektedir. Basılı kitaplar günümüzde de hala geçerliliğini sürdüğü bu şekilde piyasalarda yerini almaya devam ederken bununla birlikte gelişen ağ ve yazılım teknolojileri ile kitap artık yalnızca basılı mecrada değil teknolojik ortamlarda da sunulmaya başlanmıştır.

1.2. DİJİTALLEŞME

20 ve 21. yüzyıllar boyunca meydana gelen teknolojik gelişmelerin, sanayileşme, uluslaşma ve kentleşme olgularının artış göstermesiyle bilgi teknolojileri ve enformasyon aktarımı da değişime uğramıştır. Günümüzde insanların gereksinimleri ile şekillenen yayıncılık politikaları, kurumsallaşmanın ötesinde dijital imkânlarla birlikte sayısal veriler kullanarak bireylerin gücüne bağlı olmaya başlamıştır.

Buna bağlı olarak dijital kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*sayısal*” olarak yer almış ve “*verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi*¹⁹” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamadan istifade ederek dijitalleşmenin basit tanımı ise, “*verilerin bir bütün halinde sayısallaştırılması*²⁰” olarak ifade edilirken, bilimsel olarak ise “*analog materyallerin elektronik ortamda depolanması yoluyla sistematik olarak sayısal formata dönüştürülmesi*²¹” olarak nitelendirilmektedir.

Dijitalleşme ile ortaya çıkan yeni iletişim teknolojilerinde, geleneksel medya ve yayıncılık sistemlerinde olmayan çok yönlü sayısal mecralar ve bunun sonucu olarak etkileşimli medya alternatifleri bulunmaktadır. Bu medya alternatiflerinin 5 temel özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekildedir:

¹⁹ Uğur Karagöz, “Dijital Dönüşüm ve Türkiye”, *İdarecinin Sesi*, Sayı: 171, İstanbul 2016, s. 72.

²⁰ Karagöz, s. 72.

²¹ Mehlika Karagözoğlu Aslıyürek, “Bilgi Teknolojileri ve Dijitalleşmenin Türkiye’de Bilgibilim Literatürüne Yansıması: Bilgi Dünyası Dergisi Örneği (2000-2014)”, *Bigi Dünyası*, Sayı: 17, İstanbul 2016, s. 88. Bakınız: Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H., *Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, s. 39.

- Sayısal Temsil
- Modülerlik
- Otomasyon
- Değişkenlik
- Kod Çevrimi

Sayısal temsil: Dijitalleşme ile akla ilk gelen sayısal temsil kavramıdır. Sayısal temsil herhangi bir yazı, fotoğraf, resim, kitap gibi materyallerin 0 ve 1 sayı kodları kullanılarak dijitalleştirilmesidir. Buna bağlı olarak bu yeni mecradaki tüm veriler sayılabilir ve programlanabilir özelliğe sahiptirler.²² Elektronik ortamda yayınlanan tüm materyaller meydana getirilirken belli sayısal kod kombinasyonları kullanılmaktadır. Bu bağlamda tabletlere ve cep telefonlarına indirilen tüm uygulamalar, elektronik ve sesli kitaplarda yer alan içerikler sayısal kodlar kullanılarak oluşturulmaktadır.

Sayısallaşma beraberinde 2 temel kolaylığı sağlamaktadır. Bunlardan ilki sayısal değerlerin elektronik cihazlarda kullanılabilmesi diğeri ise bu değerlerin bir ortamdan bir diğerine kolaylıkla aktarılabilmesidir²³.

Modülerlik: Görseller, şekiller, sesler, karakterler vb. öğelerin bir araya gelerek daha büyük nesneleri oluşturması ve aynı zamanda her bir öğenin kendi kimliklerini koruması anlamına gelmektedir. Örneğin: bir web sayfasında tüm bu öğelerin yer alması ve bunların her biri üzerinde istenilen şekilde değişiklik yapılabilmesidir. Ayrıca elektronik kitaplarda yazıya ek olarak görsel ve sesin birlikte yer alması; sesli kitaplarda ses ve müziğin bir arada kullanılması modülerliğe örnektir²⁴.

Otomasyon: Bu sistem kullanıcı katkısının daha az olduğu ve yapılacak olan işlemlerin otomatik olarak yapılmasını sağlayan düzeni ifade etmektedir²⁵.

²² Mehmet Gökhan Genel, **Yeni Medya Araştırmaları 1**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Nisan 2015, s. 3.

²³Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek, **Medya Metinlerini Çözümlemek**, Siyasal Kitapevi Ankara, Haziran 2013, s.35-37.

²⁴ Necmi Emel Dilmen, Sertaç Ögüt, "Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim", **Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı İstanbul**, 2006, s.20.

²⁵ Lev Manovich, **The Language of New Media**, <http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Manovich-LangNewMedia-excerpt.pdf> , erişim tarihi: 18.06.2018, s.53.

Değişkenlik: Sayısal temsil ve modülerliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan nesnenin durağan ve değişmez bir yapıda olmaması durumudur. Bu nesnenin farklı şekillerde üretilmesine olanak sağlamaktadır²⁶.

Geleneksel medyada üretilen yazı, resim, fotoğraflar birbirinden katı bir şekilde ayrılmaktaydı. Sayısallaşma ile birlikte bu nesnelere değişkenlik boyutu kazandırılmıştır.

Kod Çevrimi: Manovich'e göre kod çevrimi, *“yeni medyanın iki ana tabakasını temsil etmektedir; Kültürel katman ve bilgisayar katmanı. Kültürel katmanı bakış açısı, hikaye, kompozisyon, trajedi gibi özellikleri içerirken, bilgisayar katmanı, veri yapısı oluşturma, dağıtım, eşleştirme, sıralama, bir bilgisayar dili oluşturma gibi özellikleri kapsamaktadır. Bu katmanlar birbirine etki etmekte bu da sayısallaşmayı ifade etmektedir. Böylece bilginin matematiksel olarak kodlanabilmesi yeni medya teknolojilerinin özelliğini oluşturmaktadır*²⁷.”

Bu 5 temel özelliğin yanında, okuyucunun veya seyircinin yazı, resim ve video hakkında görüş ve önerilerini sunabileceği yani kaynağın alıcı, alıcının kaynağa dönüşebileceği geribildirim özelliği, alıcılara aynı mecrada yazı ile birlikte fotoğraf, video ve müziklerin yer alabileceği çoklu ortam (*multimedia*) özelliği de bulunmaktadır. Dijitalleşme tüm bu özelliklerinin getirdiği yeniliklerle ayrı ayrı faaliyet yürüten yayıncılık, Telekom ve bilgi işlem sektörlerinin yöndeşmesini²⁸ beraberinde getirmiştir.

1.2.1.Dijital Gelişmelerin Kitap Sektörüne Yansımaları

Yeni teknolojiler, dinleyicilerin sesli kitapları deneyimleme biçimlerini ve sesli kitap yayınlama alanını da değiştirmiştir. 1948'de kayıtnortaya çıkışı ve 1963'te Philips Corporation tarafından kasetinin piyasaya sürülmesi arasındaki kısa süreden sonra, rakip formatlarda bir denge değişikline yol açmıştır. Kasetin piyasaya çıkmasıyla eski bir cihaz olan LP (*longplayer*) piyasadan yavaş yavaş kalkmaya başlamıştır. Kasetin kullanılabilirliği ve

²⁶ Manovich, s.61.

²⁷ Manovich, s.63-64.

²⁸ Yöndeşme; bir sistemin temel fonksiyonun yanında bir başka sistemin özelliğini de kendi yapısına entegre ederek gerçekleştirdiği dönüşüm sürecidir. Bkz. Enes Abanoz, **Yöndeşmenin Haber Endüstrisindeki Etkisi: Haber Ajansı Çalışanları Üzerine Bir Araştırma**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Vol. 2, No. 19, 2017, s. 287.

1979'da Sony Walkman'ın tanıtımı, dinleyicilerin mobil hale gelmesine olanak tanıyan audibook dünyasında devrim yaratmıştır. 1960'ların ortalarından kısa bir süre sonra sekiz-bantlı bandın ömrünün sona ermesinin ardından hem taşınabilir hem de araba kaset-çalarları her yerde görülmeye başlamıştır ve kaset yirmi yıl sonra baskın dünya formatı haline getirilmiştir. LP'den kasetlere geçiş, sınıfta görsel-işitsel donanımda bir değişikliğe yol açtı ve teyp üreticileri çok geçmeden pikap üretmeye başlamıştır. Diğer taraftan Sony ve Philips 1982'de kompakt disk ortaklaşa geliştirdiler ve Sony'nin ilk taşınabilir CD'si 1984'te piyasaya sürülmüştür. Sadece dört yıl sonra CD satışları LP kayıtlarını geçti, ancak kaset yirmi birinci yüzyılda geçerli bir sesli kitap formatı olarak kalmıştır²⁹.

Yeni medya formatları, 1980 yılında Live Oak Media, 1987 yılında BlackstoneAudio, 1992 yılında Audio Bookshelf, 1997 yılında Listen & Live Audio ve 2001'de Full CastAudio ile sesli kitap yayıncılığı alanındaki büyümeyi arttırmıştır. Dijital ses oyuncuları ilk olarak 1997'de çıktı ve Apple'ın 2001'de iPod yayınlaması, MP3 döneminin başlangıcını işaretlemiştir. Audiobooks hızlı bir şekilde dijital forma taşınmış Audible.com, 1995 yılında indirilen perakende satışlar konseptini geliştirmiş ve 2002'de sesli kitapların çevrimiçi olarak kontrol edilmesini sağlayan ilk kütüphane indirme hizmeti olan OverDrive'i sunmuştur. Playaway gibi hepsi bir arada cihazlar CD veya oynatma birimi ihtiyacını ortadan kaldıran paket piyasaya çıkmıştır³⁰.

Audible şirketi 2009 yılına gelindiğinde eğitim ve araştırma kitapları haricinde basılan 90 bin kitabın 5 bin adedini sesli kitap formatında piyasaya sürmüştür. İlerleyen yıllarda yayıncılığın dijitalleşmesiyle gelişen sesli kitaplar piyasasında Google şirketi sesli kitapları Google uygulaması üzerinden okuyucunun kullanımına açmıştır. Google play kitaplar uygulaması aracılığıyla okuyucular istedikleri dilde sesli kitapları dinleme olanağına sahip olmuştur. Ayrıca ücretsiz ve ücretli olarak ayrılan bu kitapların ücretli olanlarının belli bir bölümü okuyucuya ücretsiz olarak gösterilmektedir. Teknolojik cihazların gelişmesi okuyucuyu seslendirici olma imkanı sağlamıştır. Böylece home-studio kavramı ortaya çıkmış ve herkes birer sesli kitap seslendiricisi olma imkânı bulmuştur. Bunun için mikrofon ve kayıt cihazı yeterli olmaktadır. Apple şirketinin bünyesinde üretilen iphone cihazları ve diğer

²⁹ Mary Burkey, **AudiobooksForYouth**, Ala edition Chicago, 2013, s.8.

³⁰ Burkey, s.9.

android işletim sistemine sahip cihazlar sesli kitapları indirme olanağı sunan uygulamalara sahiptir³¹.

1.2.2.Dijitalleşmenin Kütüphanelere Etkisi: Mobil Kütüphane

Kütüphaneler toplumun bilgi ihtiyacını ücretsiz bir şekilde kayıt sistemine dayanarak karşılayan kurumlardır. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağının sunduğu olanaklar ile birlikte kütüphaneler teknolojik dönüşümün etkisi altında kalmış ve biçim değiştirmiştir. Günümüz mobil teknolojileri kütüphanecilik sistemine de entegre olmaya başlamıştır. Kütüphanelerde yer alan mobil cihazlar vasıtasıyla okuyucu herhangi bir personelin yardımına ihtiyaç duymadan kütüphanelerden ödünç kitap alabilmektedir. Bunun dışında bu sistemle birlikte kitap ödünç süresini uzatma, geniş kaynak taraması ve yayın sağlama gibi hizmetler sunulmaktadır³².

Dempsey'e göre: *“Mobil kütüphane, mobil teknolojilerin genel özelliklerine uygun şekilde kütüphane hizmetlerinin mobil ağlar aracılığıyla kullanıcılara ulaştırılmasını sağlayan uygulamalardır. Söz konusu uygulamalar, basit cep telefonlarından gelişmiş cep bilgisayarlarına kadar her türlü mobil aygıt aracılığıyla erişilebilen ve edinilebilen kütüphane hizmetlerini ifade etmektedir. Küçük ekranlı olmaları nedeniyle mobil web uygulamaları daha çok hızlı erişim menüleri ile işletilmektedir, görünüşleri PC ekranlarına uyumlu web sayfalarından farklıdır ve daha esnek bir yapıya sahiptirler³³.”*

Bu kütüphaneler ağ tabanlı ya da fiziksel ortama dayalı hizmetler olarak 2 ye ayrılmaktadır. Ağ tabanlı sistemlerde kütüphaneler, cep telefonu ya da tabletler aracılığıyla erişim sağlanan kütüphanelerdir. Fiziksel ortama dayalı kütüphaneler ise kütüphane içerisinde bulunan cihazların herhangi bir personel yardımı olmadan dijital olarak kullanılmasına olanak sağlayan bir yapıdadır.

Mobil kütüphane uygulamaları içerisinde *“bibliyografik tarama hizmeti”* en çok tercih edilen hizmet şeklidir. Athabasca, BallState ve Black HillsState çevrimiçi kataloglarına ve web sayfalarına mobil cihazlar vasıtasıyla ulaşılabilen üniversite kütüphanelerine örnektir.

³¹ Burkey, s.9.

³² Hüseyin Odabaş, **Mobil Öğrenmeden Mobil Kütüphaneye**, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2009, s. 3.

³³ Aktaran: Hüseyin Odabaş, s.3.

Google Mobil kütüphane uygulamalarının en geniş kapsamlısını sunmuştur. Şirket, kullanıcılara ortalama 1,5 milyon tam metin erişimli kitabı Google Mobile arayüzünden tarama imkânı vermiştir³⁴.

Bununla birlikte Amerika’da bulunan Amerikan Kongre Kütüphanesi kullanıcılarına bünyesinde bulunan tüm materyalleri (*gazete, dergi, makale, billboard yazıları vb.*) yalnızca bir flash bellek aracıyla sunmaktadır. Geçmişten bugüne basılı olarak yayınlanan eserlerin neredeyse tamamı elektronik formata dönüştürülmüş şekilde yer almaktadır.

Türkiye’de var olan birçok üniversite de kütüphanelerini mobil hizmet olarak sunmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi gibi birçok üniversite mobil kütüphaneleri aracıyla kullanıcılarına mobil olarak kaynak tarama, ödünç verme, indirilebilme olanağı olan çevirim içi kaynak sunmak gibi imkânlar sağlamaktadır.

1.3. DİJİTALLEŞME VE KİTAPIN DÖNÜŞÜMÜ

Teknoloji zaman içerisinde hızla ilerleyerek hem insanlar arasında gerçekleşen iletişimin mesafesini kısaltmış hem de zaman daha tasarruflu kullanma konusunda katkıda bulunmuştur. Bunun sonucunda başta iletişim olmak üzere her alanda değişim ve gelişmeler yaşanmıştır. Birbiri ile etkileşimde bulunan insanların aralarındaki mesafenin azalmasından ötürü, iletilmekte olan hızlı bir şekilde yayılmıştır. İnternette multimedya ortamı olarak adlandırılan metin, görüntü, ses ve video gibi farklı bileşenleri birlikte sunan çoklu bir ortam vardır. Böylelikle internet iletişim açısından tek bir tür olarak sınırlandırmayan uzlaştırmacı bir dille yapılan iletişim biçimini barındırır. İnternetin ortaya çıkışı ile birlikte bireyler katılımcı olarak sürece dahil olmuştur. Castells’e göre, internetin kullanım alanının artması çokluktan çokluğa ileti gönderme kapasitesini arttırmış, yeni bir tür olan interaktif iletişimi mümkün kılmıştır. İnteraktif iletişim, kullanıcıların katılımına ve müdahalesine olanak sunan bir yapıdadır. İnternetle birlikte iletişim tek yönlülükten çıkıp çok yönlü bir biçim almaktadır. Böylece iletişimde kaynağın alıcı alıcının ise kaynak haline geldiği birden fazla kaynağın

³⁴ Hüseyin s. 4.

varlığından söz edilebilir ve bununla birlikte herkes herkesle iletişim ve etkileşim halinde olma imkanı bulur³⁵.

Teknolojik alanda meydana gelen bu gelişmeler medya sistemlerinin geleneksel medya araçları ve yeni medya araçları olarak ikiye bölünmesine sebep olmuştur. Geleneksel medya araçları radyo, gazete, televizyon gibi etkileşimli yapıda olmayan daha az bilgi yayan belli bir biçim ve formata sahip araçlardır. Bunun aksine yeni medya araçları ise izleyici veya okuyucu katılımına imkan veren, birden fazla enformasyon yayan, geleneksel medyanın sahip olduğu özellikleri de içerisinde bulunduran, belli bir formatla sınırlandırılmayacak dijitalleşen araçlardır³⁶.

	Geleneksel Medya	Yeni Medya
Kanal	Az sayıda	Çok sayıda
Kontrol	Gönderen	Alıcı
İletim	Tek yönlü	İki yönlü, etkileşimli
İçerik	Sınırlı	Çeşitlendirilmiş
Kapsama Alanı	Bölgesel, küresel	Küresel
Toplumsal Kontrol	Kanunlar, meslek ve ahlâk ilkeleri, halk eğitimi	Teknik aygıtlar, izleme
Zaman	Senkron	Asenkron
Yapısı	Merkeziyetçi (bir noktadan-çok noktaya)	Merkeziyetçi olmayan (çok noktadan-çok noktaya)

Tablo 1 : Yeni Medya İle Geleneksel Medya Arasındaki Farklılıklar³⁷

McLuhan’a göre, Elektronik, medyanın yapısında değişikliklere neden olabilir, daha önce rastlanmamış ancak okuyucunun veya izleyicinin talep ettiği bir devamlılık, bir hız, bir bolluk ve bir kapsam verip derinleştirir. An ve mekanı ortadan kaldıran elektronik hakimiyetinde, bilgi aniden her kesim tarafından evrensel bir şekilde ulaşılabilir hale gelmektedir. Böylece an ve yerin yeniden yapılanması her şeyi tek bir zamana indirgemıştır. McLuhan, bu durumu “*küresel köy*” şeklinde ifade etmektedir³⁸.

³⁵ Zeliha Hepkon, **İletişim ve Teknoloji**, İstanbul: Kırmızıkeçi Yayıncılık, 2011, s. 130-131.

³⁶ Hepkon, s.104.

³⁷ Celalettin Aktaş, **Yeni Medyanın Geleneksel Medya İle Karşılaştırılması**, Medya Üzerine Çalışmalar Dergisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2007, s. 11.

³⁸ Michel Bourse, Halime Yücel, **İletişim Bilimlerinin Serüveni**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s. 108-109.

McLuhan'ın “*araç mesajdır*” düşüncesinden hareketle Castells “*ağ mesajdır*” düşüncesini savunmaktadır. Elektronik çağda her bilgi, ağ aracılığıyla gönderilerek internetin diğer tüm araçları bünyesinde barındıran bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Bundan ötürü araçlar tek mekanda var olarak ağ içinde birleşirken bilgiyi biçimlendirir. Basın ve yayın teknolojilerinden sonra kitaplar, internet çağındaki dijitalleşme ile büyük bir değişim yaşamıştır. Çünkü internet sayesinde mesafe kavramı ortadan kalkmış ve zaman mekân algısı değişime uğramıştır. Yüksek bütçe gerektiren malzemelerin kullanımına gerek kalmamıştır. Geleneksel kitabın üretimindeki maliyetlerin fazlalığı internet ağı ile birlikte ortadan kalkmış üretici daha az maliyetle üretim yapmaya başlamış ve hatta tüketim bile bedava hale gelmiştir. Zaman mekân açısından irdelendiğinde ise bir esere erişim hususundaki engeller neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır³⁹.

Burada edebî eserler açısından bakıldığında, kullanılan araçların edebî eserlerin yapısında ve biçiminde da değişiklik meydana getirdiği söylenebilir. Geçmişle kıyaslandığında önceden bir metin kaleme almak, üretme, satışa çıkarmak, okuyucu tarafından satın alınmasını sağlayıcı tutundurma faaliyetleri yapmak zor bir iş iken günümüz internet çağında kolay bir iş haline dönüşmüştür. Ancak bilginin hızla yayılması durumu doğru bilgiye ulaşma konusunda güçlükler neden olmuştur. Burada her hangi birinin denetlemesine gerek kalmadan yayın yapma fırsatı doğmuştur. İsteyen her birey yayıncı pozisyonunda eserini dilediği şekilde okuyucuların hizmetine sunabilir. Fakat herkesin yazar olabilmesine olanak sağlayan böyle bir ortamda nitelikli eserlerin sayısında azalma olabilir. Lyotard'a göre, eser üretebilmenin kolay hale geldiği bu dönemde; ulaştırma, medya ve bilgi sistemlerini de içerisinde barındıran küresel iletişim teknolojilerinin enformasyonu bir araç olarak görmesi ve satışa sunması durumu ortaya çıkmıştır. Sanatsal, edebî, veya bilimsel içerikli eserler daha çok milli ve milletlerarası piyasalarda alınıp satılan rekabet ortamında bir mal olarak görülmektedir. Günümüz dünyasında çabuk tüketme davranışı hayatımızın bir parçası olmuş hale gelmiştir⁴⁰.

Farklı bir açıdan bakıldığında; eserini bir türlü yayınlama imkanı bulamayan, yayınevi ve dağıtım engeli ile karşı karşıya kalan birey, eserini internet ortamı sayesinde kolaylıkla yayınlatabilme olanağı elde etmiştir. Küresel Köy ve edebiyat kavramları birlikte değerlendirildiğinde; yapıtların sınırlı bir alandan kurtulup tüm dünyaya ulaşabildiğini

³⁹ Marshall McLuhan ve Fiore Quentin, **Medya Mesajı Medya Masajıdır**, Mediacat Yayınları, 2012, s.41.

⁴⁰ Dan Laughey, **Medya Çalışmaları**, çev: Ali Toprak, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010, s. 103.

söylenbilir. Baskı çağında ise bu durum sadece yüksek satış rakamları olan farklı lisanlara aktarılmış kitaplar için geçerlidir. Ancak bir ağ vasıtasıyla yayılan eserlerin önemi yadsınmaz. Çünkü ağ aracılığıyla dolaşıma sokulan eserler daha geniş bir kitle ve kültüre ulaşabilme olanağını elde eder⁴¹.

Bu duruma son zamanlarda popüler hale gelen Wattpad⁴² sosyal medya platformunun geniş kullanıcı sayısına ulaşması, okuyucular tarafından sevilen yazarların ve hikayelerin sayısının artması örnek verilebilir. Wattpad uygulamasıyla birlikte pek çok yazar kitabını yayınlatabilme fırsatı bulmuş okuyucular tarafından sevilip talep edilmiş böylece yayınevlerinin dikkati çekmeyi başaramışlardır. Wattpad’de üyelerin yaklaşık yüzde 10’nu aynı zamanda içerik yazan okuyucular oluştururken, kullanıcıların yüzde 90’ı ise yorumlayan, paylaşan, oylamalara katılan okuyuculardır. Hatta sinema yapımcıları dahi Wattpad platformu üzerinde paylaşılan popüler kitapları dizi ve beyaz perdeye aktarma girişiminde bulunmuşlardır⁴³.

1.3.1. Elektronik Kitaplar

Kitapları dijital formatta üretme isteği 1990’lı yılların sonlarında ortaya çıkmıştır. Basılı kitabı bilgisayar ve ağ teknolojilerinin sunduğu fırsatlardan faydalanıp özgünlüğü korunarak PDF formatında taşınabilirmeye olanak tanıyan dosya biçimi, Adobe tarafından geliştirilmiştir. Bu formattaki kitaplar bilgisayara sahip herkes tarafından elektronik kitapların ilk örnekleri olarak okunabiliyordu. Elektronik kitapların 2000’li yıllarda kitap formatı olarak yalnızca dizüstü ve masaüstü bilgisayarda kullanımı mevcuttu. Bu durum kitap okuyucularının isteklerini tam anlamıyla karşılamıyordu. Basılı kitaplarda yer alan bazı temel özelliklerin e-kitaplarda da yer alması isteniyordu. Basılı kitabın bu özelliklerini FraniaHall şu şekilde ifade etmiştir:

- “ Kişi nerede olursa olsun taşınması oldukça hafiftir, yani taşınabilir olması,

⁴¹ Laughey, a.g.e, s. 103-104.

⁴² Wattpad: İlk olarak WP TechnologyInc tarafından Aralık 2006’da sunulan kişilerin; makaleler, hikâyeler ve şiirler paylaşabileceği ücretsiz bir okuyucu-yazar topluluğudur. Yazarların keşfedilmemiş ve yayımlanmış çalışmalarını içermektedir. Kullanıcılar hikâyeye yorum yaparak ve oy vererek katkıda bulunma hakkına sahiptirler. Bkz. Wattpad www.wikipedia.com.tr/wattpad, Erişim tarihi:08.02.2019.

⁴³ Kübra Güran Yiğitbaşı, **TransmedyaHikayeciliği’nde Wattpad Örneği ve Okur Tercihlerine Yönelik Bir Araştırma**, Online Academic Journal of Information Technology, 2017 Kış, Vol: 9, Sayı 30, s. 22.

- *Banyodan trene kadar hemen hemen her yerde okunabilir, yani her zaman her yerde kullanımının kolay olması,*
- *Makul surette hesaplıdır ve bazı durumlarda tek kullanımlık olarak kabul edilecek kadar ucuz olması,*
- *Ayrıca tekrar okunması, başkalarına ödünç verilmesi ya da hesaplı, elle tutulur bir hediye olarak verilmesinin kolay olması,*
- *Pil gücü ya da şarj gerektirmiyor olmasıdır⁴⁴.”*

Dijital kitaplar için ifade edilen ve olması beklenen bu özelliklerle birlikte kitapların içerisinde yer alan görsellerin kolaylıkla çoğaltılabilmesi ve bu görseller üzerinde düzenlemeler yapılabilmesi olanaklı hale getiriliyordu. Bu beklentilerle birlikte 2000’li yılların ortalarında taşınabilir olan, yüksek pil gücüne sahip, binlerce kitabı içerisinde barındırabilme özelliği olan, e- mürekkep teknolojisi ve yazı tipi boyutunda ayarlamalar yapılabilen günümüzde hala geçerli olan e- kitaplar oluşmuştur.

Yayıncılık alanında önemli bir gelişme olan elektronik kitaplar büyük bir piyasayı da beraberinde getirmiştir⁴⁵.

Elektronik kitap, “sayısal dağıtım amacıyla sayısal formata çevrilmiş referans kitabı, ders kitabı, ticari kitap gibi her türlü yayınlanmış materyal; teknolojinin olanakları ile düzenlenen, metin ve resmin yanı sıra ses ve hareketli görüntüleri de içerebilen, dijital okuma cihazlarıyla okunabilen materyaldir” şeklinde literatürde tanımlanmıştır⁴⁶.

Elektronik kitaplar içerisinde düz yazı, ses ve görüntü barındıran multimedya ürünleridir. Özellikle elektronik şiir kitaplarının yazarının sesinden dinlenebildiği örnekler bulunmaktadır. Elektronik kitap yayıncılığı, basılı kitaplarla birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Ancak elektronik kitapların sahip olduğu birtakım özellikler onu basılı yayıncılıktan ayırmaktadır⁴⁷.

⁴⁴ Frania Hall, **Dijital Yayıncılık**, 1. Baskı, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2014,s. 69-70.

⁴⁵ Hakan Anameriç, Fatih Rukancı, **E-kitap Teknolojisi ve Kullanımı**, Türk Kütüphaneciliği 17, 2 ,2003, s. 147- 166.

⁴⁶ Ümit Konya, **Elektronik Kitaplar**, Yay. Haz., B. K. Ataman, M. Yalvaç, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.67-73.

⁴⁷ Çetin Kalburan, **E-Kitap Çağı ve Türkiye’de E-Kitap Sektörü**, Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi 1,1,2004, s. 25.

Yazılım, donanım, standart ve protokol bileşenlerinden oluşan elektronik kitaplar, bazı kesimler tarafından yayıncılıkta bir devrim olarak görülmüştür. Elektronik yayınlar, bir kitabın kaleme alınmasından okuyuculara ulaşmasına kadar ilerleyen zamanda yer alan yazar, yayıncı, kitabevi, okuyucu gibi unsurların önünde yeni alternatif yollar sunmaktadır. Günümüzde yayıncılık, eğitim alanından bilgi hizmetleri gerektiren diğer alanlara kadar gelişme göstermekte ve artan kullanıcı sayısı ile dikkat çekmektedir⁴⁸.

Okuyucunun dijital kitaplara olan artan talebi Sony ve Amazon gibi şirketleri harekete geçirmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Sony 2004 yılında e-mürekkep teknolojisiinden faydalanarak ilk elektronik okuyucuyu çıkarmıştır. Ardından Amazon şirketi tarafından üretilen Kindle piyasaya sürülmüştür. Köklü bir internet kullanıcısına sahip olan Amazon'un Sony şirketine kıyasla internet perakendeciliği konusunda avantajı vardı. Kindle cihazında kullanıcıların yalnızca bu cihazın sürümüne uygun kitapları okuyabilmeleri ve fiyatlandırma konusundaki eksiklikleri onun dezavantajı olurken Kobo'nun ise yükselişini sağlamıştır. Çünkü Kobo, Amazon şirketinin aksine kitapları yalnızca satın alma yükümlülüğü vermeyip aynı zamanda e-kitap ödünç verme programını sağlayan kütüphane hizmetlerine ulaşmak isteyen okuyucular için alternatif bir hizmet sunmuştur⁴⁹.

Teknolojinin sunduğu imkanları değerlendiren yayıncılar, hem internet aracılığıyla hem de elektronik kitap okuyucu cihazları vasıtası ile okuyuculara alışılmışın dışında bir iletişim ortamında hitap edebilme olanağı vermiştir. Elektronik yayıncılık ile birlikte dünya üzerinde pek çok yayınevi basılı yayınlarına ek olarak elektronik yayınlarını da okuyucunun hizmetine sunmaya başlamıştır. Bununla birlikte web sayfaları üzerinden yazarların kendi eserlerini yayınladıkları da görülmüştür. Bunu sağlayan teknolojik gelişme ise e-okuyucular dışında kitapların akıllı telefonlar içerisinde okunabilmesini sağlayan uygulamaların geliştirilmesi olmuştur. Bu uygulamalarla birlikte cihazda internet bağlantısı olmaksızın kitap okuyabilme özelliği olanaklı hale gelmiştir. Böylelikle basılı yayınların sayısal çeviri ile birlikte elektronik ortama uygun hale getirilen yayınlara okuyucular, hem çevrimdışı hem de internet üzerinden ulaşabilme imkanı bulabilmişlerdir. Bu durum okuyucuya pek çok avantaj sağlamakla birlikte bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir.

⁴⁸ Anameriç, Rukancı, s.147-166.

⁴⁹ Hall, s. 72.

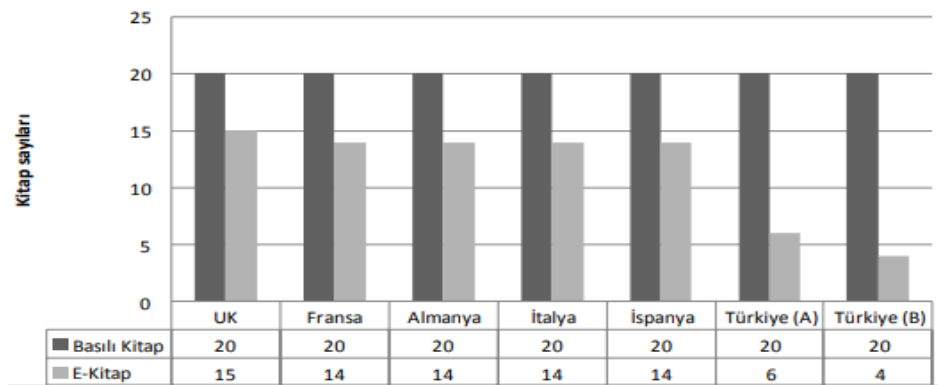
Avantaj	Dezavantaj
Okuyucu için; - Kitaplara ulaşılabilirlik/Erişim - Metin arama - Özelleştirme - Taşınabilirlik - Çoklu ortam olanakları - Doğaya az zarar verme	Bicimsel etkenler; - Ağırlık - Boyutlar - Donanım aygıtları ihtiyacı - Güç tüketimi - Kırılganlık
Kütüphaneler için; - Kitabın hemen teslimatı - düzenlenebilir yazı tipleri - Üretim maliyetinin az olması nedeniyle uygun fiyatlandırma - Çevre ile uyumlu etkinlik - Kitap raflarına gereksinimin olmaması - Kayıp veya yıpranmadan sakınma - Online katalogların kütüphane binasını ziyaret etme zorunluluğuna bir alternatif olması	Dokunsal geribildirim; - Sayfa kalınlığını dokunarak hissedememek - Satın alma işlemi esnasında esere göz atamama - baskı ve kullanılan kağıdın niteliğini gösterememesi
Yayıncı için; - Yayımlanma hızı - Basım, ciltleme, stoklama ve nakliye masraflarının olmaması - Somut bir depo alanına gereksinim olmaması	E-kitap dağıtıcıları için; - Yeni bir iş modeli gerektirme

- Okuma etkinliklerini takip edebilme	
Yazar için;	Diğer etkenler;
- Yayıncı vasıtası olmadan internet ortamında kitap üretip servis edebilme	- Kullanıcı cihazlarının masrafları
- Kullanıcılardan aracısız geri bildirim alabilme	- Teknolojik varyasyon
Toplum için;	- Webten indirilebilecek sınırlı miktarda seçenek
- Milli okuryazarlık ve eğitim standartlarını yükseltebilme	- Donanım/yazılım uyumsuzlukları

Tablo 2: Elektronik Yayınların Avantaj ve Dezavantajları

Tablo 2’de verilen avantaj ve dezavantajların yanında elektronik yayınların okuyucu için her an ve her yerde ulaşılabilir olması çevrimiçi satın alma kolaylığı sağlaması bu mecraayı cezbedici kılarken elektronik yayınlar, bireylerin kitaba dokunma ve hissetme alışkanlığını karşılamadığı için istenilen düzeyde ilerleyememektedir.

Dünya piyasasında elektronik kitapların basılı kitaplara göre satış rakamlarına bakıldığında ise şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3 : Elektronik ve Basılı Kitapların Satış Rakamları⁵⁰

⁵⁰ Kalburan, s. 30.

Tabloya göre aralarında İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya gibi Avrupa ülkeleri ve Türkiye’deki en çok satan 20 kitabın basılı hali ile elektronik kitap formatı satışları karşılaştırıldığında basılı ve elektronik kitap satışlarının 20 basılı kitap ve 15 e- kitap ile birbirine en yakın olduğu ülkenin İngiltere olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise 20 adet basılı kitap olmasına rağmen e-kitap sayısı 4 adet gibi az bir sayıya sahip olması diğer ülkelere göre e-kitap yayınlama konusunda geride kaldığını göstermektedir. Bir önceki tabloda bahsedilen dezavantajlar, bu sonuca neden olan etkenlerdir.

Tabloda Avrupa ülkelerinde basılı olarak yayımlanmakta olan kitabın %70 ve üzeri oranında e-kitap alternatifi olduğunu ortaya koymakta ve e-kitabın Avrupa pazarında önemli bir orana sahip olduğunu göstermektedir.

1.3.2. Sesli Kitaplar

Dokunarak okumayı sağlayan harf teknolojileri geliştirilmeden önce kitaplar görmeyen bireyler için yüksek sesle okuma etkinliği ile gerçekleştirilebiliyordu. Kayıt teknolojilerinin gelişimi ile birlikte sesli kitap kavramı teknolojik boyut kazanarak ödünç alınabilen ve paylaşılabilen kaynaklara dönüşmüştür. Bu sesli kitap teknolojileri hem az görenler hem de görmeyen bireylere Braille teknolojilerinin daha gelişmiş bir seçeneği olmuştur. Bu teknolojiler sadece görmeyenler için değil aynı zamanda günümüz dünyasının yoğun temposuna ayak uydurabilecek bir alternatif olarak bireylerin dilediği zamanda kitaba ulaşabilir hale gelmesini sağlamıştır. Sesli kitaplar bir başka deyişle “*konusan kitap*” farklı formatlarda üretilmiştir.

1970’li yıllarda ortaya çıkan analog kayıtlar yani kompakt kasetler kolay kayıt teknikleri sağlamış ve uzun süre rağbet görmüştür. CD-ROM ve CD Audio gibi optik taşıyıcılar yeni bir teknolojik dönüşümün habercisi olmuştur. Sektöre, gelişmiş ses kalitesi, ucuz fiyat, dayanıklılık gibi kolaylıklar sağlamıştır⁵¹.

Tam anlamıyla dijital teknolojiye geçiş 1996 yılında DAİSY sistemi ile gerçekleşmiştir. DAİSY dijital ara yüz ile erişim sistemi olarak ifade edilebilir. Mp3 formatında kayıt yapmaktadır. Sesli kitap üretimi için uygulanması gereken MP3

⁵¹ Paul Kaula, **A Talking Book for the Blind**, International Information, Communication & Education, 23 (2), 2004, s.335.

parametreleri 16 bit 128 kb/s 44100 khzsteryodur. Kitap dinleyebilmeyi sağlayan uygun kayıt kalitesi ancak bu formatta sağlanabilmektedir. DAISY formatında sesli kitap üretilirken yalnızca bölüm ve sayfa işaretlerini koymak yeterlidir⁵².

DAISY sistemi teknolojik olarak bazı kolaylıklar sağlamaktadır. Bunlar řu şekilde sıralanabilir⁵³:

- Bu sistemde bölümler basılı kitaplarda olduğu gibi istenilen sırada açılabilir.
- Saniye ve dakika aralıklarıyla metin dinleme işlemi ileri veya geriye alınabilmektedir.
- Kitaba ara verildiği zaman sesli kitap kendisini başa sarmaz. En son bırakılan yerden devam edilebildiği gibi anlaşılmayan yerleri tekrar dinlemek kolaydır.
- Sesli kitap üzerinde işaretleme yapılabilir ve aynı zamanda üzerine notlar alınabilir. İstenildiği takdirde sadece işaretlenen bölümler dinlenebilmektedir.
- DAISY sistemi sayesinde istenilen yazılı materyal sesli kitaba çevrilebilir. Herhangi bir arayüz kullanılmadan kitap CD'ye yazdırılabilir.

DAISY sistemi üretilen sesli kitaplar Mp3 çalar aracılığıyla dinlenebilmektedir. Lakin yukarıda sözü edilen tüm teknolojik avantajların gerçekleştirilebilmesi için özel ekipmanlar gerekmektedir.

Resim 8: Sesli Kitap Üretiminde Kullanılan DAISY Cihaz⁵⁴

⁵² Elsebeth Tank, **The DAISY Standard: Entering the Global Virtual Library**, Library Trends, 55 (4),2007, s.935.

⁵³ Ramazan Bakırcı, **Text ve Sesli Kitap Üretiminde DAISY Sistemi**, Milli Kütüphane Başkanlığı'na Sunulan Rapor, Ankara, 2007, s.1-2.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SESLİ KİTAPLARIN DOĞUŞU

2.1. SESLİ KİTAPLAR VE OLUŞUM AŞAMALARI

Sesli kitap kavramı, basılı kitapların, seslendireni, müziği ve ses efektleriyle birlikte dijital teknolojiler ve ortamlar aracılığıyla yeni bir biçimde sunulmasıyla ortaya çıkmış bir kavramdır⁵⁵. Ayrıca sesli kitaplar somut boyutu ile incelendiğinde işitsel bir materyal olmanın yanı sıra soyut boyutta ise görsel bir materyal kadar güçlü ve etkili bir iletişim kaynağıdır⁵⁶.

Görme engelli vatandaşların kitap okuyabilmesi için kullanılan ilk akla gelen Braille kabartma yazı alfabesi tekniğidir⁵⁷. Bu tekniğin kullanımı üretim aşamasının fazla zaman alması ve maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle tercih sebebi olmasını engellemektedir. Buna alternatif olarak sesli kayıt yapımının maliyetinin Braille kabartma tekniğine oranla daha uygun olması ve zamandan tasarruf etmeyi sağladığı için tercih sebebi olarak sesli kitap teknolojileri karşımıza çıkmıştır⁵⁸.

Sesli kitap üretiminde kaliteyi, aktarım kolaylığını ve yalınlığını elde edebilmek için belirli standartların oluşturulması gerekmektedir. Bu standartlar şu şekilde sıralanabilir.

1. Kayıt Ortamı:

- Bilgisayar, iPhone veya Android telefon kullanımı
- Kulaklıklılı mikrofon kullanımı
- Kayıt programı (Audacity) kullanımı
- iPhone kullanımında sesli notlar ve uygulamaları
- Android kullanımında kitaplara ses uygulamaları

⁵⁴ Görme Engelli Teknolojileri, <http://www.brailleteknik.com/urun-kategori/gorme-engelli-teknolojileri/page/3/>, 05.05.2019.

⁵⁵ Günnur Öztürk, **Özel Ürün – Sesli Kitap**, 23 Nisan TRT Uluslararası Çocuk ve Medya Kongresi III, 20-23 Nisan 2014, Gaziantep, s. 2. Bkz: <http://www.23nisanocukkongresi.com/tr/>.

⁵⁶ Öztürk, s. 3.

⁵⁷ Braille alfabesi, 1821 yılında Louis Braille tarafından geliştirilen, 6 noktanın 3x2 lik matrisinin değişik biçimlerini kullanarak özel plastik bir şablona oturtulmuş kabartma kâğıdının çivi ile delinmesiyle elde edilen yazma ve okuma biçimidir. Bkz: Ulya Bayram, Utku Bayram, “Braille alfabesi ile yazılmış kabartma yazının bilgisayar ortamına aktarılarak okunabilir metin haline getirilmesi”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2014, s. 2.

⁵⁸ Kerim Altınok, **Görme Engelliler Kütüphanelerinde Sesli Kayıt Standartları**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Bakırköy Rıfat Ilgaz İlçe Halk Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü, 11 Ekim, İstanbul 2007, s. 1. Bkz: <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/bgece/kaltinok.pdf>.

- Sessiz bir ortam, unsularının bir araya getirilmesiyle kayıt ortamı oluşturulur.
- Kayıt araçlarının kullanımı⁵⁹

En temel araç bilgisayardır. Kayıt kalitesi için ses kartına özen gösterilmelidir. Aynı zamanda iyi düzeyde ses aktarımı yapan mikrofon kullanılmalıdır. Mikrofon direkt olarak ses kartına girmemeli, sesin yoğunluk, bas ve tiz ayarlarının karıştırıcı aygıtla yapılması sağlanmalıdır. Kaydın yapıldığı kabin ortamının dışardan gelen sesleri yalıtması gerekmektedir⁶⁰.

2. Deneme Kaydı Yapılması

Sesli kitapların oluşturulma aşamasında seslendiren tarafından ortalama 5 dakikalık bir deneme kaydı oluşturması gerekmektedir. Bu gereklilik seslendirilen kitabın tamamlanmasından sonra çıkacak sorunlara karşı alınan önlemleri ifade eder. Bu amaçla ses kalitesi, okumada oluşan seslendirme hataları giderilmiş olur⁶¹.

3. Okuma Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Kurallar

- Doğal bir okuma tonunun ayarlanması ve vurguların ihmal edilmemesi
- Yüksek bir sesle okuma yapılması
- Dakikada 140-150 arası kelime okuyarak akıcı bir okumanın sağlanması
- Doğru diksiyon kullanımı ve şiveli konuşma tarzından kaçınılması
- Ayrımların uzunluğuna dikkat edilmeli. Bu ayrımlar şu şekilde yapılmalıdır. Kayıtlar 15 ila 20 dakikayı geçmeyecek bölümler halinde yapılmalıdır. Her bölümün başına “*ayrım 1, ayrım 2*” şeklinde numara söylenir. Ayrımların sonuna 1 ya da 2 saniyelik boşluklar bırakılarak ayrım yapıldığına dikkat çekilmelidir⁶².

⁵⁹ Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarları Merkezi (GETEM), **Getem’e Kitap Okunurken Uyulması Gereken Kurallar**, Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Laboratuvarı, İstanbul 2017, s. 2.

⁶⁰ Altınok, s. 1.

⁶¹ GETEM, s. 3.

⁶² GETEM, s. 3.

4. Fon Müziği

Metin ve anlam uyumu dikkate alınarak okunan bölümlerin arka planına bir fon müziği yerleştirilebilir. Akıcılığı sağlamak için bir müziği tüm bölüme sığdırmak yerine gerek görülen noktalarda efektler halinde verilir. Böylece bazı yerlerde hiç müzik olmazken bazı yerlerde ise insan sesi duraksar ve bir müzik parçası devreye girer. Ayrıca müzik seçiminin metne uygun yapılması notalarının metnin önüne geçecek ölçüde yoğunlukta olmaması gerekmektedir⁶³.

5. Dosya Formatı

Yapılan ses kayıtları genellikle CD şeklinde düzenlenmektedir. Ve bu CD için birçok format şekli bulunmaktadır. Bu formatların en belirgin şekli karşımıza mp3 olarak çıkmaktadır. WMA formatı da tercih edilen formatlar arasındadır. Fakat bu format biçimini her CD çalar destekleyememektedir. Mp3 formatında düzenlenen ses kayıtları sıkıştırma formatlarını düzenlemek için 64 bitlik bir sıkıştırma formatı düzenlenir. Bu sıkıştırma formatıyla CD'ye 22 saatlik ses kaydı gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte artan kapasitelerinin sağladığı imkanlar ile DVD ve sabit diskler de depolama amaçlı kullanılmaktadır. Batı ülkelerinde yaygınlaşmaya başlayan DAİSY teknolojisiyle üretilen sesli kitapların ise Türkiye'de de alt yapı çalışmaları devam etmekte ve piyasada yerini almaya başlamaktadır⁶⁴.

6. Arşivleme Metotları

Mp3 formatına çevrilen kitaplar numaralandırılarak klasörler halinde arşivi yapılır. Yapılan ses kayıt formatları harici bir diske aktarılarak güvenilir bir şekilde saklanabilir. Harici disk aracılığıyla görme engellilere sesli kitapların aktarımı yapılır. Bunun haricinde DVD'ler aracılığıyla yaklaşık 10 adet sesli kitap arşivlenebilmektedir⁶⁵.

⁶³ Altınok, s. 2.

⁶⁴ DAİSY sistemi; görme engelli bireyler için kitapları normal gören bir insanın yapabileceği bir çok şeyi (bölümler ve sayfalar arasında ileri geri gezabilmek, herhangi bir bölümde kendine ait not alabilmek vb.) mümkün hale getiren bir sistemdir. Bkz; Ramazan Bakırcı, “İngiltere’deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü’nün (RNIB) Çalışmaları ve Ülkemiz İçin Öneriler”, Bigi Dünyası, Sayı: 10, İstanbul 2009, s. 312; Altınok, “a. g. m.”, s. 3.

⁶⁵ Altınok, s. 3.

7. Gönüllü Okuyucuların Kendi Sesli Kitap Kayıtlarını Oluşturmaları

Türkiye’de görme engelli vatandaşlara hizmet veren kütüphaneler ve üniversite araştırma merkezleri tarafından gönüllü sesli kitap okuyucu çalışmaları yürütülmektedir. Bu bölümde GETEM örneği incelenerek gönüllü okuyucuların kitap seslendirme aşamaları incelenecektir.

Gönüllü okuyucu tarafından seslendirilecek kitabın seçimi yapılır. Türk yazara ait bir kitap veya yabancı yazar kitapları olarak ikiye ayrılmıştır. GETEM’in resmi sitesinde görme engelli vatandaşların okunmasını talep ettiği kitap bölümü bulunmaktadır. Seslendirmeyi yapacak gönüllü okuyucu bu platform üzerinden kitabı seçer⁶⁶ ve ek’te gösterilen form doldurur⁶⁷. Kitap seçimi ve ilgili form doldurulduktan sonra yukarıda bahsi geçen sesli kitap oluşum aşamaları gönüllü okuyucular tarafından gerçekleştirilerek GETEM’e gönderilir.

2.2. DÜNYADA SESLİ KİTAPLARIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Sesli kitapların, doğrudan üç öncüsü vardır ve bunların her biri, bugünün biçimini önceden belirleyen farklı bileşenlere katkıda bulunmaktadır. İlk ve en belirgin olanı, kitapları yüksek sesle okuma geleneğidir. Bu gelenek kültürel mirasın başlangıçta fark edebileceğinden daha büyük bir bölümüdür⁶⁸.

Antik Yunan ve Roma’da yüksek sesle okumalar yapılıyordu. Özellikle İncil’den ve diğer dini metinleri yüksek sesle okumak binlerce yıl boyunca dini hizmetlerin merkezi bir bileşeni olmuştur. Baskının gelişimi ve okuryazarlığın yaygınlaşmasıyla birlikte hem dini hem de laik metinler eğitim ve eğlence için giderek yüksek sesle okunmaya devam etmiştir; Örneğin, Natalie Zemon Davis, on sekizinci yüzyıldaki kırsal Fransa’da Veillee kurumunu tartışmaktadır. Burada bir kış akşamı, topluluk toplumsal temas için toplanır, yüksek sesle okunan hikayeler dinlenirdi⁶⁹.

On dokuzuncu yüzyılda, yüksek sesle okuma hem İngiltere’de hem de Birleşik Devletlerde önemli bir etkinlik haline gelmiştir. Alison Byerly, okumanın İngiliz aile

⁶⁶ Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı (GETEM) <http://www.getem.boun.edu.tr/>, 10.07.2017, s. 13.25.

⁶⁷ GETEM, s. 8-9. Bkz; Ek-1.

⁶⁸ Sarah Kozloff, *AudioBooks in A Visual Culture*, *Journal Of Amerikan Culture*, VassalCollage 1995, s. 10.

⁶⁹ Kozloff, s. 12.

ortamlarında ne derece yaygın olduğunu ve uygulamanın üst ve orta sınıfların boş zamanlarında eğlence ve spor amaçlı faaliyetlerinden işçi sınıfı kulüplerine, kahvelerine ve publara ve yaygın ticari uygulamaya nasıl yayıldığını kamu okumaları veya dersler şeklinde belgelenmiştir. Bu kamusal okumalar FannyKemble, yazarlar ve nitelikli aktörler tarafından gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Dickens, yaklaşık 500 kamusal okumadan büyük şöhret ve servet kazanmıştır. ABD'de, kamu okumalarında aynı kültürel yatırım, eğitim okumalarının ve derslerin, Mark Twain'in halka açık bir öykü yazarı olarak popüleritesindekiLyceum hareketi ile 1836 ve 1920 yılları arasında 120 milyon kopya satan McGuffey'sReaders'ın kanıtladığı sessizce anlama değil, yüksek sesle okuma becerilerini vurgulamıştır. Çağdaş Amerikan kültürünün içinde erişilebilirlik ve rakip eğlencelerin popülerliği (özellikle de televizyon) nedeniyle, yüksek sesle okuma genel bir uygulamadan özelleşmiş bir uygulama haline dönüşmüştür⁷⁰.

Şu anki eğitim teorisinde çocukların okumalarına yoğun bir şekilde yatırım yapılmaktadır. Örneğin; çocuklar okulda kütüphane öykü saatlerinde, "*Reading Rainbow*" gibi özel eğitim televizyon programlarından faydalanmakta ve geleneksel olarak yatmadan önce okuma gerçekleştirmektedirler. Aslında, JimTrelease yeni okunan Yüksek Sesle El Kitabında (*bir milyondan fazla kopyası satmış olan*), bir çocuğa verebilecek en büyük entelektüel (*ve duygusal*) hediyelerden birisi olarak yüksek sesle okumayı savunmuştur. Bunu "*kültür ömrü*" olarak tanımlamaktadır. Sesli okuma geleneği hem sesli kitapların temel bir ilham kaynağı hem de özel uygulamaların altında yatmaktadır.

Çocuklara yönelik bantlar pazarın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır; Bunların birçoğu, "*Üç Küçük Domuz*" gibi geleneksel bir hikâye kazandırmak ya da genç okuyucuların yardımı için birlikte verilen bir kitapla paketlenmiş halde gelmektedirler. Üstelik hem 19. yüzyıl modelleri, hem de anlatıcı olarak ünlü aktörler ve yazarlar çağdaş formatta benimsenmiştir⁷¹. Ancak sesli kitaplar, fiziksel olarak var olan öykücülerden radikal bir şekilde farklıdır; bu yüzden ikinci bir atası vardır: Radyo draması. Sesli kitaplarda olduğu gibi radyo tiyatrosunda da sanatçılar ve anlatıcılar dinleyiciden çıkarılmaktadır ve teknolojiye aracılık etmektedir. Sesli kitaplar gibi, radyo tiyatrosu da bilinen ya da bilgili kişilere değil, geniş bir kitleye hitap etmektedir. Ayrıca, radyo için özel olarak birçok program yazılmış olsa

⁷⁰ Ong, Walter J, **Orality and Literacy: The Technologizing of the Word**, London: Methuen, 1982, s. 115-116.

⁷¹ Kozloff, s. 14-16.

da, yayınlar sıklıkla tanidik hikayelerin, romanların veya oyunların uyarlamalarını ve kısaltmalarını sunmuştur. Buna ek olarak, radyo dramaları, ses efektleri, birden fazla sanatçı, müzik kullanımı gibi işitsel dramatizasyon örnekleri sağlamıştır. Otuzlu ve kırklı yıllarda gelişen ticari Amerikan radyo dramı televizyonun ortaya çıkmasıyla ölmüştür. Ulusal Halk Radyosu, anlatı malzemelerinin yayınlanma geleneğini asgari düzeyde tutan tek Amerikan mekanı olarak gösterilmektedir⁷².

Drama halinde yapımlar sunan sesli kitaplar, radyo estetiğini çoğaltır. Örneğin, DoubleDayDell tarafından üretilen Louis L 'Amour batı dizileri - Birden fazla sanatçı, ayrı bir bilgili anlatıcı, dörtnala at ses efektleri ve dramatik müzik efektleri sunmuştur. Ancak iki tür arasındaki bağlantılar daha belirgindir. Radyo, oral bir maddenin nasıl büyüdüğünün, dinleyicilerin görsel ipuçları olmadan bir anlatıya derinlemesine nasıl alışabildiklerinin modelini sağlamıştır. Ses kasetleri radyo tiyatrosu deneyimine izin vermiştir, çünkü ses kasetleri radyo yayınları için video kasetlerininfilmlere olan ilgisini çekmiştir. Bu ilk sergilerinden kısa süre sonra metnin kullanılabilir olmasını sağlayan, dinleyicilere metinlere sınırsız erişim izni veren bir mekanizma olmuştur. Şimdi radyo tiyatroları, klasik veya güncel haliyle ses yayıncıları tarafından çoğaltılmakta ve pazarlanmaktadır. Örneğin; "Gölge", "Hava Üzerindeki Cıva Tiyatrosu", "Yalnız Orman Bekçisi", BBC radyo, GarrisonKeillor veya TomBodett'in monologları gibi bantlar yer almaktadır⁷³.

1878 yılına gelindiğinde ise; Edison ham bir fonograf tasarlamıştır. Edison bu fonografin insanlığa faydalarından birinin "görme engellilere seslenmenin de ötesine geçerek onlara konuşma hissiyatı veren türde fonografik kitaplar" olacağını öngörüyordu. Kongre Kütüphanesi tarafından koordine edilen ulusal program, otuzlu yılların başında kayıtlarla derlenmiştir; 1948'de bir hayırsever, "RecordingfortheBlind" da üretime başladı. Birlikte bu kamu ve özel hizmetler, bantları ve oyuncularını pratik olarak ücretsiz üreten ve dağıtan devasa bir ağ içermektedir. Görme engelliler için kitaplar genel olarak halka değil belirli bir müşteriye yönelik olmalarına rağmen, sistemin ne kadar büyük olduğunu fark etmek

⁷² Kozloff, s. 17.

⁷³ Kozloff, s. 18.

önemlidir. Görme engelliler için kayıtlar şu anda 80.000 şerit sunmaktadır. Başta ders kitapları olmak üzere kitaplık sistemi ise, 40.000 şerit sunmaktadır⁷⁴.

Görme engellilere kitap sağlanması sonucunda, bir öykünün önceden kaydedilmesi ve görme engelli bireylerin kendisi için uygun bir zamanda kullanılması olanağı sunulmuştur. Buna ek olarak, Kongre Kütüphanesi tarafından sağlanan posta sipariş hizmeti bugünün sesli posta sipariş dağıtımının bir prototipi olarak sunulmuştur.

Aslında radyo tiyatrosu, görme engelliler için sesli kayıt kitapların atası olarak kabul edilebilir. Bunlar ticari ses yayıncılığından daha erken dönemde kurumsallaştırılmışlardır. Endüstrinin tarihini göz önünde bulundururken, konuşmanın kaydının (*müzik değil*) Edison'un fonograf icadındaki ilk hedefi olduğuna dikkat etmeliyiz. Erken fonograflar aslında "*konuşma makineleri*" olarak adlandırılmıştır ve sevdiklerinin sesini korumak, iş diktesi ve ünlü devlet adamlarının vesayetini güvence altına almak için kullanılmıştır. 1890'ların ortalarından itibaren, hikaye anlatım eğlencesinde, özellikle çizgi romanlarda fonograflar kullanılmıştır. 1900'lü yılların başında, kayıt endüstrisi müzikal sunumlara yönelmiştir. Amy Lawrence bu kaymanın, üreticilerin müzikli kayıtların sadece konuşmadan meydana gelen kayıtlardan daha çok tekrar edilerek dinlendiğini fark ettikleri için daha popüler olduğunu belirtmiştir⁷⁵.

Bununla birlikte, tarihsel olarak önemli konuşmaları ve adresleri korumak için kayıtlar yapılmış ve hikaye anlatımı, özellikle çocuklara yönelik olanlar gölgede bırakılmamıştır. Örneğin A.A. Milne, 1929'da Winnieth Pooh'un parçalarını okumuştur ve 1940'larda Lionel Barrymore, Noel Carol'un bir versiyonunu kaydetmiştir; Basil Rathbone ise Robin Hood'u anlatmıştır⁷⁶.

Kitapların kayıt altına alınması ile ilgili kısıtlamalar, kayıtların her bir bölümünde yalnızca beş dakika sürmesi ve kısıtlamadan dolayı seslendirilen kitapların büyük bir bölümünün sesli kitaba dahil edilememesi gerçeğinden kaynaklanıyordu. Görme engelli, her müşteriye otuz dakika sürenin devlet tarafından ücretsiz karşılanmasıyla bu sorunun önüne

⁷⁴ Ronald Gelatt, **The Fabulous Phonograph 1877-1977**, 2nd revised ed. NY: Macmillan, 1977, s.29.

⁷⁵ Gelatt, , s.53-54.

⁷⁶ Paul Whiteman, **Records for the Millions**, NY: Heritage Press, 1948, s.271.

geçilmiş ve öncü bir sistem oluşturulmuştur. Akabinde 1940'ların sonundaki uzun süreli ticari kayıtların icadı ve standardizasyonu; öykü, oyun ve şiir kayıtlarına olan ilgiyi artırmıştır⁷⁷.

Bu materyalin en ünlü öncü şirketi Caedmon, 1952'de kadınlara yönelik fırsatlardan yoksun olarak yayın hayatında kariyer bulan iki idealist genç kadın Barbara Holdridge ve Marianne Mantell tarafından kurulan küçük bir şirkettir. Bu şirket kutlu yazar-Dylan Thomas, Thomas Mann, W.B.'yi kaydetmiştir. Yeats, Robert Frost, Katherine Anne Porter, Eudora Welty - John Gielgud ve Lawrence Olivier gibi ünlü aktörlerin yanı sıra kendi eserlerini okurken aynı zamanda kutsal metinler okuyorlardı. Mali sıkıntılarla karşı karşıya kalan şirket 1970 yılında adını ve varlıklarını diğer yayıncılara satmıştır⁷⁸.

Walt Disney Storyteller LP serisi ise 1957'de başlamış, 1965'te LLR Read-Alongs'a dönüşmüş ve 1977'de kasetlere aktarılmıştır. Disney, yaklaşık 200 hikaye kaydı ve kasedi üretmiştir. Bunların pek çoğu: 1.000.000 kopyanın üzerinde satış anlamına gelen "altın" veya "platin" kategorisine girmiştir⁷⁹.

Ses kitaplarındaki çağdaş patlama seksenlerin başında başlamıştır. Uzun çalma kayıtları ağır ve hantaldı. Görme engelliler için Üretilen Savaş ve Barış 119 kayıt almıştır. Bu ses kasetleri büyük avantajlar sağlamıştır. Çağdaş sanayi Walkman'ın icadına (1979'da) ve arabalardaki kasetçaların artan yaygınlığına (1988'e kadar ABD otomobillerinin yaklaşık % 60'ı bu tür oyuncular içeriyordu) bağımlıydılar. 1985'de yayıncılık endüstrisi, bu kasetçilerin her biri tarafından sağlanan imkânları elden geçirmişlerdir⁸⁰.

Biçimi mümkün kılan teknoloji ile birlikte, bazı kültürel değişiklikler sesli kitapları istetmiştir. Sesli kitapların yükselişi konut ve istihdam yöntemleriyle yakından alakalı olmuştur. Daha fazla insan şehirlerden banliyölere taşındığından yolculukları daha uzun ve sıkıcı hale gelmiştir. Yinelenen egzersiz rutinlerine yol açan sağlık ve zindelikteki artan ilgi de bir faktör olmuştur.

⁷⁷ Margorie Morton, **Readers in the Dark**, High Fidelity, Ocak 1955, s.58-60.

⁷⁸ Melvin Maddocks, **The Caedmon Story**, Christian Science Monitor, 6 Haziran 1962.

⁷⁹ Helen Roach, **The Two Women of Caedmon**, Amerika Kongre Kütüphanesi, erişim tarihi: Nisan 2017.

⁸⁰ Ronald John Donovan, **The Writer's Guide to Books on Tape**, Amerika Kongre Kütüphanesi, 1 Aralık 1988, erişim tarihi: Nisan 2017, s.42.

2.2.1. Üretim

Bantlar uzunluğu, konusu, üretim değeri ve estetik yaklaşımı açısından geniş çeşitlilik gösterir. Üretim nispeten ucuz olduğundan, yayıncıların alanı da aynı derecede çeşitlidir: Standart katalog, Bowker'ın kaset üzerindeki sözleri (*yabancı dil eğitimi ve iş öğretim materyali gibi alanları içerir*), 1100 üretici ve distribütörü listelemektedir⁸¹.

Sesli kitaplar ile görsel kültür arasındaki bağların en net olduğu nokta, malzeme ve üretim kararlarının seçiminde bulunmaktadır. Sesli kitapların büyük bir kısmı sinema filmlerine ve TV'ye bağlanmaktadır ve analistler bu bağlantı elemanlarını endüstrinin son zamanlardaki olağanüstü büyümesinden kısmen sorumlu görmektedirler⁸².

Kayıt günü, okuyucunun performansı "*yönetmen*" tarafından yönlendirilir; yönetmen, okuyucunun daha yavaş veya daha yüksek sesle veya daha açık konuşmasını isteyebilir. Ayrıca, belirli okumayı ve performans değişimlerini ister. Kayıt esnasında, her geçiş, bir sahnenin birkaç "*çekimi*" çekmeye benzer şekilde, mükemmel olana kadar tekrarlanmaktadır. Bant daha sonra müfret çizgilerin kesildiği post prodüksiyona geçmekte ve tercih edilenler birlikte gerginleşmektedir. Fiziksel düzenleme süreci, tamamen film düzenlemeye benzemektedir. 1/4 kayıt bandı bir düzenleme bloğuna yerleştirilir, tıraş bıçağı ile kesilir ve yapışkan bant ile birleştirilir. Editör kırlangıç, nefes ve ağza tıklama sesleri bile kesebilir. Duraklatma için "*Oda sesi*" eklenir. Sesli kitap müzik üreticileri, kayıt sırasındaki istenmeyen sesleri ve işçilikleri görünmez kılan temiz bir kayıt ortaya koymak için çalışan Klasik Hollywood Stili gibi, tüm aksaklıkları ve hataları silen ve metinleri okuyan kişilerin fiziksel özelliklerini gizleyen nihai bir sürümü hedeflemektedirler. Müzik ve yan mola eklemek için minimal bir "*karışık*" yaptıktan sonra kasetler çoğaltılma ve dağıtım için hazır hale gelmektedir. Film hazırlama işleminde olduğu gibi bir sesli kitap üretmek de ortak bir süreçtir. Metin orijinal materyalin, yapımcının, özetleyici(varsa), yönetmen ve icracıların kümülatif katkılarından etkilenir⁸³.

⁸¹ David Seay, *The Whisper's Getting Louder, Thanks to a Chorus of Solely Vocal Diskeries*, Billboard 15 Aug. 1992, s. 50.

⁸² Joanne Tangorra, *The Spoken Word is Alive and Well*, PublishersWeekly, 15 Haziran 1992, S.64.

⁸³ Tangorra, s.65.

2.2.2. Dağıtım

Endüstri yayınları okunurken, alanın çeşitliliğini ve kimlik krizini yansıtan dağıtım sistemlerinin şu an akılda kaldığı izlenimi edinilmiştir. Sanki endüstri kendisini kitaplarda veya video üzerinde modellemeye karar veremez gibi görünmektedir. Bu karışıklık fiziksel olarak oynanmaktadır. Ambalajda: kasetlerin birçoğu kitaplara benzemek üzere, diğerleri de video kasetlerine benzemek üzere paketlenmiştir. İki ana dağıtım yolu, satın alma ve kiralama şeklindedir. Şimdiye kadar sesli kitaplar öncelikle kitapçılar ve posta siparişi ile diğer pazarlarda daha az sergilenerek satılmıştır. Büyük zincir kitapevleri bünyelerinde uzun süredir yüksek karlı bir ses bölümü barındırmaktadırlar. Noble son zamanlarda film / video / TV'ye ait bir tanıtım mekanizması benimseyerek sesle ilgili vermiş olduğu ön izleme vaadini kanıtlamıştır. Barnes ve NobleSuperstores, müşterilerin mevcut en iyi çok satanlardan iki ila beş dakika alıntı yapmalarını sağlayan "*Sesli Kitap Önizleme Merkezleri*" kurmuşlardır⁸⁴.

İki kasetli kısaltmaların ortalama alım fiyatı on yedi ila on sekiz dolardır. Açıkçası, bu fiyatlandırma, sesli kitapları, kağıt kaplamaları, film çekimi, video kiralama veya televizyon ve radyodan daha pahalı hale getirmektedir. Buna karşın bir Kanadalı şirket olan Durkin-Hayes, bakkallarda ve özellikle kamyonların mola yerlerinde yeni satış yerleri açma konusunda başarılı olmuştur. Time Warner ise, kayıt mağazalarına ve spor malzemeleri mağazalarına yeni bir adım attığını açıklamıştır⁸⁵.

Kiraya gelince, iki ana cadde geleneksel olarak kütüphaneler ve posta-sipariş evleri olmuştur. Kütüphaneler bütçe sorunları nedeniyle sıkışsa da sesli kitaplara olan talep o kadar yoğun ki kütüphaneler onları bir öncelik haline getirmişlerdir. Library Journal, sesli kitapları en hızlı büyüyen kütüphane koleksiyonu olarak görmektedir. Posta sipariş evleri bu teklifleri tamamlamaktadır: 3500 kitap aday gönderen Bantlar Üzerindeki Kitaplar, en büyük ticari kiralama merkezidir⁸⁶.

⁸⁴ Matt Kopka, **Pilot Preview Center Spurs Barnes and Noble Audio Sales**, PublishersWeekly, 7 Haziran 1993, s.25.

⁸⁵ Kopka, *Low-PriceLines, High-volume Sales?*, s.32.

⁸⁶ Mark Annichiarico, **Spoken Word Audio: TheFastest- Growing Library Collection**, Library Journal, 15 Mayıs 1991, s. 36-38.

Sektöre yönelik vurgu, mümkün olan en geniş kitleyi ses kasetlerine çekmek için yapılmış olsa da, yalnızca sesli dükkanların büyümesi, sesli kitapların alışageldiği dinleyiciler haline gelen nüfusun uzmanlaşmış bir bölümünün oluştuğunu da göstermektedir⁸⁷.

Audio Publisbers Association ticaret grubunun yakın tarihli bir anketi, ses dinleyicilerinin demografik özelliklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. APA, video ya da kayıt mağazalarını çalan gençlerin aksine, ses dinleyicilerinin yaş ortalaması 45 yaşında olduğunu belirterek; ortalama gelirleri 47.000 dolardan fazla olduğunu ve ortalama öğrenim düzeyi oldukça yüksek olduğunu söylemiştir⁸⁸.

Yine de yetişkinler arasında, sesli kitapların şimdiye kadar kurulu bir okuma alışkanlığı kazandırmak için yeni bir araç bulan eski, üst sınıf, eğitilmiş bir izleyici kitlesine oranla sınırlı olduğu sonucuna varılmaktadır. İlginç bir şekilde, cinsiyet dengesizliği ortaya çıkmaktadır. PublishersWeekly'e göre, kısa süre öncesine kadar sektörde kadınların payı önemsizdi. Ancak *"Şimdi kadın dinleyicilerin önemi, konvansiyonel bilgeliğin devrilmesiyle birlikte, sesli alıcıların ağırlıklı olarak erkeklerin ilgisini çektiği gerçeğini ortaya koydu"* diye belirtmiştir. Son demografik veriler, sesli kitapların tüketicilerinin% 69'unun kadın olduğunu ortaya koymuştur. Kadın dinleyicilerin önemi şimdiye kadar mevcut olan sunumlara yansımamıştır. Dahası, bantların genel dağılımında bir sapma tespit edilmektedir. Geleneksel olarak erkekler için cazip türler; batı, bilim kurgu, deniz hikayeleri ve romantizm gibi tarihsel olarak kadınlarla ilişkili ihmal türleri şeklindedir⁸⁹.

2.2.3. Sergi

Basılı kitapların aksine görsel kitaplar gibi sesli kitap sergisi de teknolojiye bağımlıdır. Cihaz küçük ve taşınabilir. Böylece bant yayıncıları tarafından ödül vermek için kullanılan ucuz materyallerdir. Video Playtime'da, AnnGray, VCR'leri hakkında teknofobik olan çok sayıda kadınla görüşmüştür. Ancak kasetçilerle ilgili benzer rahatsızlığı barındıran hiçbirini bulamamıştır. Kullanıcı dostu ya da değil, fuar için cihazın tamamen işlevsel olması gerekmektedir. Çalınan bir kasetçalar, bozuk bir kaset veya ölü bataryalar metni tamamen erişilemez hale getirmektedir. Çalışmalara rağmen, oyuncuların kolayca denetlendiği, lider

⁸⁷ Kopka, *Blockbuster Ends Audiobook Rentals*, s.32.

⁸⁸ Kopka, s.32.

⁸⁹ Connie Goddard, *The Year of the Woman in Audio*, PublishersWeekly, 1 Aralık 1992, s.24.

bireylerin sergiyi kontrol etme hissi verdiği bu kontrol, bir video-kaset üzerinde uygulandığı ve bu kişilerin basılı kitaplarla olan ilişkilerinden çok daha yakın olduğu gerçeğidir. Bunun nedeni hem ses kasetinin fiziksel özellikleri hem de performans fenomenolojisidir. Video gibi, birey ne zaman başlayacağı veduraklatılacağına karar verir⁹⁰.

Bununla birlikte, kaset, rehberlik veya kolay geri dönüşüme yönelik sayfa numaraları veya bölüm başlıkları olmadan ileri sargılar; parçası ve resim aramaya benzeyen bir şeyi yoktur. Yanlışlıkla dinlenen nokta kaybedildiğinde bir yer edinmek büyük bir külfettir. Bir pasajın yeniden okunması mümkündür, ancak hantallıktır. RandRichards Cooper, sesli anlatıların önceden belirlenmiş bir hızla ulaştığı ölçüde şunları söylemiştir: *"Konuşulan bir roman sizi neredeyse hiç görmezden geliyor, tek bir ses dizisi sizi sallamaya devam ediyor, sizi sonsuz, sinirli bir halde donduruyor"*. Sürekli konsantre olmak, kaset hızına ayak uydurmak için başlamak biraz pratik gerektiren bir beceridir. Ayrıca ses kasetleri, görsel medyamızda olduğu gibi kitapların aksine somutlaştırılmış bir performans sunmaktadır. Her ne kadar geniş olsa da (*HerminoneGingold'unCaedmon için ChittyChittyBangBang'ın en iyi okuması gibi*) ya da (*Dan Lazar'ınBant'ta Kitaplar için Frankenstein'la yaptığı çevirisi gibi*) nötr bir ölüden muaf tutulması gibi, her okuyucu mekanik olarak düzeltilmiş bir yorum vermektedir. Her bir piyanistin farklı bir puanı oynaması gibi, her bir sesli anlatıcı, yazılı bir metnin eşsiz bir şekilde sunulmasını önermektedir⁹¹.

Dinleyicinin bu performansa pasif bir şekilde katılmaması bir hatadır. Çünkü ses kasetleri okumak genel olarak elleri ve gözleri tekel eden diğer faaliyetlerle birleştirilir. Görme engellilerde olduğu gibi, biri fiziksel olarak okuyamıyorsa onu dinler. Bireyler sesli kitaplara ayırdığı sürenin yaklaşık yüzde 50'sini ya rutin gidip gelinen mesafelerde ya da özel uzak mesafe gezileri sırasında dinlemektedir. Yolculuk sırasındaki dinleme öncelikli olarak yalnız bir deneyimdir. Aile arabası gezileri, sesli kitapların dinlenmesinin toplumsal bir etkinlik olduğu tek önemli ortamı oluşturmaktadır. Her iki durumda da, dinleme süresi dış faktörler, yani yolculuk uzunluğu ile bağlantılıdır. Dahası, her iki durumda da anlatıdaki hareket, aracın uzayda fiziksel hareketi tarafından yansıtılır, büyütülür ve öykünün anlatım tarihinde benzersiz olabilecek bir sansasyon yaratır. İnsanların çoğunlukla sesli kitapları dinledikleri diğer bir alan ise; ütü, örme veya egzersiz gibi etkinliklerde gerçekleşir. Bantlardaki Kitaplar

⁹⁰ Goddard, s. 24.

⁹¹ Goddard, s.24.

Şirketi, müşterilerin hikaye taleplerini yansıtmakta; turları, yüzmeyi, dağlara tırmanmayı, çamurdan heykeller gibi ilginç kombinasyonları yayınlamaktadır. Hem otomobil kullanımını hem de diğer faaliyetleri birbirine bağlayan şey, sesli kitapların, sıkıcı, zorlu veya yalnız olan bazı etkinliklere dikkat dağıtıcı nitelikte olmasıdır⁹².

Sesli Kitap Kemer

Bu rahat, hafif Audiobook Kemer bir zamanlar kaset sesli kitaplarını hareket halindeyken dinlemeyi daha kolay ve eğlenceli hale getirmiştir: temizlik, bahçe işleri, egzersiz, yemek pişirme, vb⁹³.

Resim 9 : Ev Temizlenirken Kitap Dinlemesi Yapabilen Bir Ev Kadını⁹⁴

⁹² Kozloff, s. 32.

⁹³ Kozloff, s. 26.

⁹⁴ Sarah Kozloff, *AudioBooks in A Visual Culture*, *Journal Of Amerikan Culture*, s. 31.

Resim 10 : Sesli Kitap Kemerli Kullanım Alanları⁹⁵

Sesli kitap kemerleri ayarlanabilir bir bel bandına ve keseye sahiptir ve tüm standart ebatlı Walkman tarzı kasetçalara sığdırmak için uygundur. Ayrıca Cep flapına dikilmiş yansıtıcı bir şerit de dahil edilmiştir. Kitabını dinleme zamanı arttırmak isteyenler için AudiobookBelt uygun bir seçenek olmuştur.

⁹⁵ Kozloff, s. 31.

Teyp ses kasetleri üzerine yazılmış kitaplar, hem eğlenceyi hem de İngiliz dili ile bağlantılı olmasını sağlamaktaydı. "Geleneksel kitap kültürünü ironik olarak özel bir kitap bağlayıcısı olarak özetleyen Silvia Rennie, elinde deri eşliğinde çok fazla saat geçirdiğini yazmıştır. Kağıtlar, tahta, kumaş ve deri astarlama, zımparalama, yapıştırma ve yapıştırma gibi kitapların dikilmesi ve [o] sesli kitaplarınızı dinlemenin bu işlemlerin bazılarının zihinsizliğine müthiş müdahalesinin olduğunu belirtmiştir. San Francisco'daki Audiobooks'un yöneticisi Steve Wells, Publishers Weekly'ye "En iyi müşterimiz lüks evleri temizleyen çalışanları için sesli kitaplar kiralar. Müşteriler sesli kitabın daha fazla iş doyumunu ve daha az iş hacmi yarattığına ikna oldular "diye belirtmiştir⁹⁶.

Sesli kitaplar, modern yaşam koşullarını iyileştirmek için alternatif bir yol sunmaktadır. Amerika'da Juliet Schorr, *"1950'lerin çalışma saatleri sadece profesyoneller için değil, aynı zamanda ikinci vardiyada çalışan ev hanımları için de mesai saatlerinde fazla mesai ya da ikinci işlerde gece vardiyasında çalışan mavi yakalı işçiler için sürekli bir tercih sebebi olmuştur. Çalışma saatleri uzadıkça ve boş saatler kısıtlandıkça, Amerikalılar bu kadar taşınabilir olan, elleri ve gözleri serbest bırakan bir biçimde saptırma bulmuşlardır"* diye belirtmiştir. Sesli kitaplar, dayanılmaz hale gelebilecek iş veya rutini taşımalarına imkân tanıyan bir dinlendirici olarak ifade edilebilir. Veya özgürleştirici bir araç olarak düşünülüp, rutinleri eğitici, estetik ve eğlenceli hale getirerek sistemi yenmenin bir yolu olarak görülebilirler. Bir sesli kitap dinlemek görev ve zevki birleştirir. Sanayi araştırmaları, bir tüketicinin sesli kitapları dinlemeye başladıktan sonra bağımlı hale geldiğini ve fiyatın ikincil hale geldiğini göstermiştir. Bu, endüstrinin rahat kârlarını ve endüstrinin en hızlı büyüyen bölümünün neden sesli kitaplar olduğunu açıklamaktadır⁹⁷.

Sesli kitapların düzenli kullanıcıları metinlerden yeterince yararlanamamakta *"Koşu ve sürüş için çok fazla mesafe var, bitirmek için çok sıkıcı görevler var"* diye belirtmektedirler. Sesli kitaplar dikkat çekici bir durumun dikkat dağıtıcı tarafından daha katlanılabilir olmasını sağlamıştır. Film, video, TV nihai olarak sesli kitapların öncülerinden biridir, çünkü her yönüyle karşısında antitezi için özlem yaratmışlardır. Sesli kitaplar görsel imgeleri, gözü ve kulağı değil, sözcüklerin zenginliklerini vurgular. MTV düzenleme, özel

⁹⁶ Kozloff, s. 41.

⁹⁷ Goddard, s.26

efekt dinozorları veya araba kovalamaları değil, anlatım, açıklama ve diyalog önermektedir. Ticari televizyon veya radyo kesintileri olmadan sürekli emilim sunmaktadır⁹⁸.

Yukarıda vurgulandığı tüm film bağları dikkate alınmaksızın, endüstri genel zenginliği ve prestijiyle geleneksel edebi kültür ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. New York'un ilk sesli dükkânının sahipleri, Dante'nin İtalyan dili için sayısız istek ve MobyDick'in seslendirilmiş sürümleri için çok sayıda talep aldıklarından dolayı şaşkına dönmüşlerdir. Blackstone Sesli Kitaplar Başkanı Craig Black, açık bir şekilde, bu kitapların "*geçmişin bilgeliğini*" muhafaza etme, "*eğitiminden kayıp olanı telafi etme*" yolu olduğunu savunmuştur. Biçim, yalnızca kültürel geçmişimize değil, aynı zamanda kendi geçmişlerimizle de bağlantılıdır. Mary AnnDoane ve KajaSilverman, "*işitme zevki*" nde yapılan incelemelerde, Ses'in bebeği çevreleyen annenin sesinin sembolik olarak görüldüğü psikoanalitik teorinin perspektifine güvenmişlerdir. GuyRosolato, "*muhafazayı çokluk ve mutlulukla birleştiren, ana ve çocuğun pastoral birliğinin bir amblemi olarak okur*" demiştir. Rosolato ayrıca bu ilkel dinleme deneyiminin sonraki tüm işitsel arzular için örnek olduğunu savunmuştur. Genel olarak dinleme keyfi, anneyle ilişkilendirilir. Çünkü Silverman'ınWestem kültürünün belirttiği gibi, annenin arketip ilk anlatıcısı olduğu söylenebilmektedir. Ses kitapları doğalarından ötürü özel bir beraberlik veya yalnızlık hissi sunmaktadırlar⁹⁹.

2.2.4. İngiltere Örneği

İngiltere'de yapılan araştırmalar ve çalışmalar incelendiğinde görme engelli vatandaşlara yönelik yapılan kütüphanecilik hizmetlerinin ileri düzeyde olduğu görülmektedir. İngiltere'de Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü (*Royal National Institute of Blinds-RNIB*) görme engelli vatandaşlar için hizmet veren önemli sivil toplum kuruluşlarından biridir. İngiltere'de hemen hemen her gün 100'e yakın kişinin bazı sebeplerle görme yetisini kaybettiği düşünüldüğünde bu sivil toplum kuruluşu ve bu misyona ve vizyona sahip sivil toplum kuruluşlarının önemi her geçen gün artmaktadır. RNIB kuruluşu, 1936 yılından günümüze kadar görme engellilere hizmet vermektedir. Bu hizmetlerin en geneli ise görme engelli vatandaşlar için basılı ve sesli yayınlar üretmektir. RNIB'de Braille kitapların üretim süreci ve dağıtımının haricinde, sesli kitapların ve görme engelli bireylerin

⁹⁸ Kopka, **Audio independent Debuts in Manhattan**, PublishersWeekly, 1 Haziran 1993, s. 24

⁹⁹ Kopka, s. 24.

faaydalanabileceği kabartma yayınların (*saatler, beyaz bastonlar, haritalar gibi*) da üretimini ve dağıtım süreçlerini gerçekleştirmektedir¹⁰⁰.

RNIB'in konuşan kitaplık hizmetinde yaklaşık 12 bin sesli kitap mevcuttur. Aynı zamanda bu kitaplarla birlikte türlü Asya dillerinden kitapların da servis hizmetini yapmaktadır. İngiltere'de RNIB kuruluşu tarafından üretilen bu kitaplar “*DAİSY*” formatındadır. Konuşan kitaplık kullanıcıları üretilen bu sesli kitaplardan, dilediği kadar yararlanabilme imkânı bulabilmekte, bu sisteme ulaşım imkanı olmayan kullanıcılara ise sesli eserler posta aracılığıyla gönderilmektedir. RNIB'de sayıları 18 bini aşan kaset kütüphanesi bulunmakla birlikte bu kasetler 90'lık formatta olup dijital teknolojilerin kullanılmasıyla birlikte uygulamada kaset üretimi durdurulmuştur. RNIB bünyesinde gerektiğinde ulaşabilecekleri çalışmalarda etkin rol oynayacak yaklaşık 5000 gönüllü birey bulunmaktadır. İngiltere'de görme engelli bireyler için kütüphanecilik hizmetleri 4 çeşit yayın türüyle sunulmaktadır. Bunlar Braille kitaplar, ses, CD-kaset kitaplar, elektronik kitaplar ve az görebilen vatandaşlar için büyük puntolar halinde basılmış kitaplardan oluşmaktadır. İngiltere'deki kütüphanelerin %50'sinde görme engelliler birimi bulunmaktadır. Bununla birlikte Londra Camden'da 5 adet DAİSY sistemine uygun kitap seslendirmesi ve üretimi yapan stüdyo vardır. İngiltere'de BBC iş birliğiyle üretilen sayıları 20 bini bulan sesli kitap ve yaklaşık 70 bin kadar Braille kitap koleksiyonu bulunmaktadır. Bu kapsamda BBC kurumunun uzman sunucuları tarafından okunan sesli kitaplarda yer almaktadır. Üretimi gerçekleştirilen kitaplar üyelik aidatı karşılığında kullanıcılara sunulmaktadır. Maddi durumu elverişsiz olan görme engelli bireylerin ücretleri ise bağılı bulunduğu yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır¹⁰¹.

2.2.5. Hollanda Örneği

Hollanda'nın en önemli Kütüphane Prodüksiyon Merkezlerinden biri olan, “*Dedicon Prodüksiyon*” Amsterdam, Rijswijk ve Grave kentlerinde bulunan bir sivil toplum kuruluşu olarak eğitim ve kütüphanecilik hizmetleri sunan kuruluşlarının başında gelmektedir¹⁰². Bu kuruluş Hollanda'da yaklaşık olarak 1,5 milyon kullanıcıya hizmet vermektedir. Bu kuruluş 1800'lü yılların sonlarından bu güne görme engelli vatandaşlara hizmet vermektedir.

¹⁰⁰ Bakırcı, s. 309-310.

¹⁰¹ Bakırcı, s. 313-314.

¹⁰² Dedicon, <http://www.dedicon.nl/international>, 11.08.2017.

Hollanda'nın ilk Görme Engelliler Kütüphanesi 1887 yılında açılmış olup, 1889'da "*De Vereniging De Nederlandse Braillebibliotheek*" adını almış, 1987 yılında ise "*Nederlandse Luister- en Braillebibliotheek (NLBB)*" adıyla değiştirilmiştir. Hollanda'da 1887'de başlayan görme engelli bireyler için kütüphanecilik hizmetleri aralıksız devam etmiş, 1913'te Ermelo'da Hristiyan Körler Kütüphanesi, 1918'de Grave'da Le Sage ten Broeke Kütüphanesi kurulmuş, 1919 yılına gelindiğinde ise Amsterdam Kütüphanesi'nin içinde de görme engelli vatandaşlar için özel bir bölüm kurulmuştur. 1957 yılında yayınlanmaya başlayan haftalık HGW'nin dergisi ise 1986'da CGL (*Sesli Kitap Edebiyat Merkezi*) olarak değiştirilmiştir. 1965 yılına gelindiğinde "*Görme Engelliler Kütüphane Derneği*" hizmete açılmıştır. Tüm bu kurum ve kuruluşların tarihçesine bakıldığında Hollanda'da görme engelli bireyler için hizmet veren kütüphanelerin tarihçesinin çok eski yıllara dayandığı dikkat çekmektedir. Hollanda'da Dedicon Prodüksiyon tarafından üretilen basılı yayınlar ve sesli yayınlar bahsi geçen kurum ve kuruluşların çalışmalarının temelini oluşturmuştur¹⁰³.

Dedicon Prodüksiyon görme engelli vatandaşların kitap, gazete ve dergi okumalarını gerçekleştirebilmeleri için okuma yazılım programları, okuma ve aynı anda dinleme programları oluşturarak hizmete sunmaktadır. Dedicon Prodüksiyon sayısı 60.000'i bulan sesli kitap, yaklaşık 300 adet sesli dergi ve gazete yayını üretimi gerçekleştirmiş ve çalışmalarını devam ettirmektedir¹⁰⁴.

Dedicon Prodüksiyon devletten senede 3,5 milyon Euro maddi destek almakta ve birlikte çalıştığı kurumlardan biri olan SIOB (*Kamu Kütüphane Sektör Enstitüsü*) için senede yaklaşık 1.300 kitabın sesli kitaba dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Bununla beraber bünyesinde yer alan uzman seslendiricilerle her sene 2000 civarında kitabı, yaklaşık 1500 eğitim kitabını ve 300 gazete ve dergiyi Dedicon Prodüksiyon sesli yayınlara dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Ayrıca Hollanda'nın birçok bölgesinde yaşayan gönüllü okuyucular bu hizmete katkı sağlamaktadır. Dedicon Prodüksiyonun Amsterdam merkezinde, fen bilimleri ve matematik alanında yayınlanan kitapların sesli olarak sunumu için çalışmalar gerçekleştirilmektedir¹⁰⁵.

¹⁰³ Ramazan Bakırcı, **Hollanda'da Görme Engellilere Verilmekte Olan Dijital Erişimli Bilgi Sistemi ve Türkiye'de Durum**, Türk Kütüphaneciliği, Sayı: 25, İstanbul 2011, s. 307.

¹⁰⁴ Bakırcı, s. 307-308.

¹⁰⁵ Bakırcı, s. 308-309.

2.2.6. Amerika Birleşik Devletleri'nde Sesli Kitaplar

ABD'de sesli kitap çalışmaları Dylan Thomas, Barbara CohenHoldridge ve MarianneRoneyMantell tarafından 1952 yılında kurulan yeni bir şirket olan CaedmonRecords için Galler'de bir Çocuk Noel'ini kaydetmesiyle başlamıştır. 1973 yılına gelindiğinde ise California işadamı DuvallHecht işe giderken dinlemesi gereken kitapları kaydetmek için birini kiralamış. Ardından Hecht, 1977'de “*Tape On Books*” (*Bant'ta Kitaplar*) kurmuştur¹⁰⁶.

SethGershel ilk APA Başkanlığında ise Newman Communications, Warner Audio, Simon&Schuster, BantamDoubledayDell ve Random House tarafından AudioPublishersAssociation (APA) 1986 yılında kuruldu. 1992 yılına gelindiğinde AudioFile ilk sayısını, 25 yorumu içeren 12 sayfalık bir bülteni yayınlarak bu furyaya dahil oldu. 1994 yılında “Sesli Kitap” terimi standart olarak belirlenmiştir. 1995 yılında Don Katz tarafından audible.com kurulmuştur. İlk Audie Ödülleri APA tarafında 1996 yılına gelindiğinde verilmiştir. AlfredMolina Solo Performans ödülünü kazanmıştır ve Richard Thomas tarafından okunulan Homecoming, Kurgu AudioÖdülünü kazanmıştır. 1996 yılında başlayan ödül törenleri 1997 yılına gelindiğinde AudioFile tarafından “*Golden Voice*” ödülllerinin verilmesiyle devam etmiştir. Ödülün ilk alıcıları David Case, Frank Muller, Martin Jarvis, WandaMcCaddon, Barbara Rosenblat ve JayO.Sanders olmuştur. Bu yıllara gelene kadar yapılan kaset kayıtlarına 2001 yılında yeni bir kayıt formatı olarak CD formatı sunulmaya başlanmıştır. Hız kesmeden gelişen Sesli Kitap sektöründe 2002 yılında “*haziran ayı sesli kitap ayı*” olarak APA tarafından ilan edilmiştir. Yine aynı sene içerisinde King Country Kütüphane Sistemi tarafından ilk dijital sesli kitaplar verilmiştir. Gelişen bilişim sektörü bu alanda kasetten başlayarak devam eden CD formatı sürecine bir yenisini, dijital sesli kitaplara bırakmıştır. Bilgisayar ve internet sağlayıcıları sayesinde sesli kitaplar indirilebilir hale gelmiştir. Tüm bu gelişmelerle 2010 yılında internet yayınına başlayan AudiobookCommunity.com Nisan 2011'e kadar 5 bin sesli kitap kullanıcı sayısına ulaşmıştır. 2010 yılında gelişen teknolojik uygulamalarla Sony şirketi kaset Walkman'ın ölümünü duyurmuştur. 2011 yılında ise AudioFile, 30.000 sesli kitap incelemesini tamamlayarak bu alanda 20.yılına girmiştir¹⁰⁷.

¹⁰⁶ AudiobookHistory: A Timeline, June 2011, s. 1.

¹⁰⁷ AudiobookHistory: A Timeline, June 2011, s. 1.

Amerika Birleşik Devleti'ndeki tüm bu sesli kitap adımları günümüze gelene kadar belirli gelişmelerle devam etmiştir. Teknolojideki yenilikler ve daha esnek formatların, ses yayıncılarını çabucak tutmaya ve müşterilerini tatmin etmeye başladığı görülmektedir. Tüketicilerin kitaplardan elektronik ortamda zevk almasını sağlayan şık cihazlar, son zamanlarda ilgi odağı olmuştur. Fakat sesli kitap endüstrisi yıllardır dijital tekliflerinin reklamını yapmakta ve dijitalin popülaritesi sesli kitap indirmekle yükselişe geçmektedir. Bir sesli kitap bulmak, satın almak ve dinlemek çok kolay olmuştur. Bu durum çeşitli yayıncıları, perakendecileri ve tüketicileri mutlu etmiştir¹⁰⁸.

AudioPublishersAssociation'ın en yeni satış anketine göre, sesli kitap satışları 2008'de hafif düşmüştür. Ancak pazarın indirilen bölümleri, 2007'de % 17 olan sesli kitap satışlarının % 21'ini oluşturacak kadar büyümüştür. NicoieKutitsky, *"2008'de indirmeler toplam brüt satışlarımızın % 20'sini oluşturdu. 2009'da bu oran % 30'a yükseldi ve 2010 yılının ilk çeyreğinde toplam brüt miktarın % 40'ına ulaştık"* dedi¹⁰⁹.

İndirme alanındaki büyüme her ne kadar olumlu bir gelişme olsa da, sesli kitap endüstrisinin en büyük bölümü olan CD kategorisinde bir düşüş sinyali vermiştir. APA, 2007'de CD'lerin endüstri satışlarından % 78'ini oluşturduğunu, 2008'de CD formatı satışların % 72'sini oluşturduğu belirtmiştir. Bir zamanlar stoklarında sesli kitapları üç dört ay tutmuş olabilen bazı perakendeciler artık bir aydan daha az stok tutmaya başlamışlardır. Sonuç olarak, indirilebilir sesli kitaplar artık yayıncılara formatlar arasında geçiş yapabilmelerini sağlamaktadır¹¹⁰.

BBC Audiobooks Amerika, dijital ve özel satış müdürü TraciCotbran, *"İnsanlar dışarı çıkmıyor. CD'yi artık aramaktayız. Dijital format, eksik satışları yakalamamıza yardımcı olabilir"* dedi. Bu esnekliği ve onu besleyen teknolojileri kucaklamak, sesli kitap sektöründe başarılı bir gelecek stratejisi olarak görünmektedir. Esnekliğe bakmak, yayın sürecinin başlarında başlamakta ve başlık bazında incelenmektedir. Cotbran, yayın masraflarının hala en büyük bölümünü oluşturduğunu vurgulamaktadır. *"Ancak bu maliyetler son beş yıl içinde düştü. Bununla birlikte, bazı başlıklar için en iyi seçenek olan bir CD prodüksiyonunu"*

¹⁰⁸ PublishersWeekly, May 2010, s. 11.

¹⁰⁹ PublishersWeekly, May 2010, s. 11.

¹¹⁰ PublishersWeekly, May 2010, s. 12-13.

yapacak kadar aşağıya düşmemiş olabilirler. Sesli kitap indirmeleri, yayıncılara istek üzerine baskı işiyle ilişkili yayın zamanlamasında esneklik sağlamaktadır” diye ifade etmiştir.¹¹¹

2013 yılında Audible üzerinden 564 milyon 640 bin 778 saatlik kitap indirilmiştir. 2016’da ki yılın sesli kitap hikayesi yine dijital ses pazarının güçlü satış büyümesi ile devam etmiştir. Ve birçok ses yayıncısı 2017’de daha fazla kazanç elde etmeyi ummaktadır. RecordedBooks’un en üst düzey içerik sorumlusu, TroyJulier tüketici, teknolojik ve demografik eğilimleri bir araya getirerek dijital sesli satışların bu yıl artmaya devam edeceğini belirtmiştir¹¹².

ABD’deki ve dünyada ki sesli kitaplar için giderek artan birçok dijital çıkışların yanı sıra Google, Amazon ve diğerlerinden *“akıllı hoparlörler”* ve diğer entegre ev sistemlerinin yaygınlaşması sayesinde sesli dinlemenin daha kolay hale geldiğini vurgulanmaktadır. Ama evde dinlemenin yükselişine rağmen, sesli kitap kullanan insanların tercih ettikleri yer olarak arabanın baskın durumda olduğu görülmüştür¹¹³.

Sesli kitap yayıncılar birliği yönetim müdürü MicheleCobb, dijital satışlar hızla artarken, CD formatının neden hala önemli olduğunu söyleyenler arasındadır. Bunu *“otomobiller uzun süre dayanır”* diye belirtmiştir. *“Ben her zaman araba kiralırım ve onların hepsinin CD oynatıcıları var”* diyerek buna ek olarak Cobb; *“Teknolojik ilerlemeler fiziksel ürünü canlı tutan, düşük maliyetli küçük CD’lerin üretilmesini sağladı”* diye belirtmiştir. Endüstri de olgunlaşmakta ve tüketicilerden daha fazla ilgi görmektedir. Julier bunu sesli kitap şirketleri için yeni fırsatlara açılan kapılar olarak görmekte; bunlar arasında kendilerini birbirinden ayırmanın yollarını bulma, fırsat deneyleri yapmayı ve uluslararası büyümeyi sürdürmeyi de içerdiğini belirtmektedir. *“Bazı açılardan sesli kitap işi genel kitap ticaretiyle gittikçe kökleşmiş ve bağlantılı hale gelmiştir. Farklı eğilimlerden etkilenen ve azimli ayrı bir şeydir ve insanları geleneksel kitap kanallarının dışına çekmektedir”* şeklinde ifade etmiştir.

Juliar'a göre, geleneksel yazılı kitap dünyasından hiçbir zaman sesin tamamen ayrılması söz konusu olmayacaktır. Yazarlar bu yeni ses maruziyetini fark ettiler ve bunun bir parçası olmak istediler. Şimdi sese verdikleri desteği dile getiriyorlar. Allessi, Sesli kitaplar

¹¹¹ PublishersWeekly, May 2010, s. 13-14.

¹¹² PublishersWeekly, June 2017, s. 1.

¹¹³ PublishersWeekly, June 2017, s. 1-2.

hakkında kelime öğrenmek için daha fazla yol kat etmeyi kabul eden yazarları gördüğünü, yayıncılığın başlıca işi yazarlarımız için ek okuyucular ve dinleyiciler çekmek olduğunu ve sesin başarısının herkesin çok mutlu olmasını sağladığını ifade etmiştir. Yenilik, farkındalık yaratmak ve formatını genişletmek için çalıştıkları ses yayıncıları için ön planda yer almaktadır¹¹⁴.

Birçok yayıncı, çok katmanlı kayıtları, kısa form içeriği, sesli kitaplara eklenen yalnızca sesli ek materyali, grafik formatlı romanlar gibi bu baskı biçimlerinin uyarlamalarını ve ses için oluşturulan daha orijinal içeriği denemektedir. HarperAudio, vinil formatında bültenleri denemiş ve Allessi sosyal medyada ve başka yerlerde "*pazarlamayla yaratıcı olmak*" konusunu taze tutmanın bir yolu olduğunu belirtmiştir. 8 Ocak 2017'de sona eren haftada benzer bir orana kıyasla basılı kitapların birim satışları % 5 gerilemiştir. Dört ana kategoride hem perakende, hem de kütleli mağazalardan düşen satış kanalları olmuştur. En büyük düşüş, ünitelerin % 12 düştüğü çocuk suçluluğunda gerçekleşmiştir. 10 Ocak 2016'da sona eren haftadan, geçtiğimiz yılın ilk haftasında iki JohannaBasford yetişkin boyası kitaplar, çocukların çoğunun en çok satanlar listesinde ikinci ve üçüncü sıralarda yer alarak, 30.000 kopya birleştirilmiştir. (*İlk önce Star Wars: The Force Awakens, Görsel Sözlük Pablo Hidalgo, 17.000'den fazla kopya satmıştır*). Kategorisindeki en çok satan başlık 2017 yılının ilk haftası, RogerPriddy'nin 7.000'den fazla sattığı İlk 100 kelime olmuştur¹¹⁵.

2.2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kurgusal Sesli Kitaplar

Gerçek, kurguya kıyasla daha değişik olabilmektedir. Ancak sesli kitaplar söz konusu olduğunda, o da aynı derecede cazip haldedir. Fakat birçok dinleyici, kurgusallığın eğitimsel yönünden faydalanmaktadır. 2014 Yılın Audiobook Değerlendiricisi Forrest Link "*Yeni şeyler öğrenmekten büyük zevk duyuyorum*" diye belirtmektedir. "*Kurgu-özellikle tarih ya da popüler bilim - benim için çekilecek eğilim budur. İyi kurmaca, gerçekleri, değerleri ve fikirleri perspektifi ile akli taşıyor. Kurgu sesli kitaplarını dinlerken daha fazla konsantre olmalıyım diye düşünüyorum.*" diye devam ederek belirtmiştir¹¹⁶.

¹¹⁴ PublishersWeekly, June 2017, s. 3-4.

¹¹⁵ PublishersWeekly, June 2017, s. 5.

¹¹⁶ Library Journal, May 2015, s. 24.

Audio Publishers Association'ın (APA) yıllık satış araştırmaları, 2011 yılında 7.237 olan sesli kitap sayısının 2012'de 16.309'a, 2013'te 35.713'e yükselmesiyle birlikte, kurgusal olmayanların oranı yaklaşık yüzde 20 oranında istikrarlı bir şekilde sabit kaldığını göstermektedir. Doğal olarak, en çok satan kategoriler benzer olma eğilimindeyken yayıncıdan yayıncıya değişmektedir. Başkan ve yayıncı Chris Lynch *"iş ya da kişisel gelişim gibi bazı kurgu dışı kategorilerin her zaman çok güçlü olduğunu"* belirtmektedir. *"Dış güçler genellikle dolaşımda güçlü bir etkiye sahiptir"* diyerek devam etmiştir. Perakende pazarların başkanı David K. Cully, kurgusal olmayan kitap kategorilerinden herhangi biriyle medyanın dikkatini çeken kitapların en iyi performansı sergilediğini açıklamıştır. En çok satan Killing Patton (*MacmillanAudio*) ve Hillary Rodham Clinton'un Sabit Seçenekleri (*S. & S. Audio*) tarafından yönlendirilen, 2014'teki en büyük kategoriler tarih ve biyografi idi¹¹⁷.

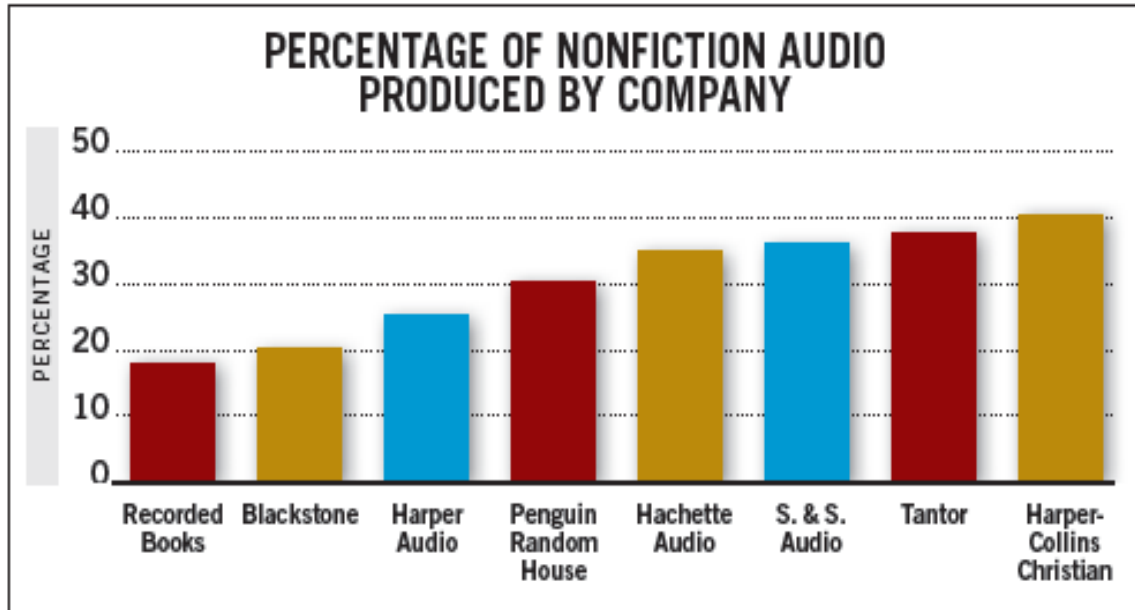
Hoopla'nın şef marka müdürü Michael Manon'a göre, MidwestTapes'un akış hizmeti aracılığıyla erişilen sesli kitaplar için büyüme kategorileri arasında kişisel gelişim ve komedi yer almaktadır. Biyografi başlıkları ve mizah da OverDrive aracılığıyla erişilen en popüler dolaşım telif hakkı olmayan sesli kitaplar arasında yer aldı, diye belirtmiştir. 3M Kütüphane Sistemleri dijital iş geliştirme lideri Tom Mercer, *"Eğitim amaçlı olmayan kurgu başlıklarına olan ilginin arttığının farkındayız ve e-sesli kitap ortağımız Findaway ile birlikte çalışarak bu talebi karşılamaya hazır olduğumuz açıktır"* şeklinde ifade etmiştir. *"3M, beş ay önce sesli kitapları dağıtmaya başladı ve Mercer, kurgu dâhil olmak üzere tüm kategorilerde güçlü bir büyüme gördü. Birkaç karikatür başlığı kategorisinde (biyografi, kişisel gelişim, bilim, tarih) büyüdük, tatmin edici bir kurmaca olmayan ses deneyimi için mükemmel anlatım şarttır. Deneyimli aktörler duraklatma noktalarını ve anlatımlarının nasıl ilerleyeceğini anlamak için daha iyi bir iş çıkarmış görünüyorlar. Profesyonel bir okuyucu kurgu için mükemmeldir, ancak mümkünse kuramsal olmayan kitapları, özellikle otobiyografik açılardan onlarla olanları iştihayı seviyorum, yazarları tarafından okunur"*. Tipik olarak kurgusal olmayan karakter sesleri sunma ihtiyacı daha azdır. İşittiğimiz şeyin, yazarın anlatmak istediği yol olduğunu ve yazarın kendi duygusunun bir kısmının kendi sesine göre işitildiğini bilmek daha

¹¹⁷Library Journal, May 2015, s. 24.

cezbedicidir. Yazarın ne söylediğini veya yapacağını anlamak, o zaman ki kitabın gerekli ritmine düşmeye yardımcı olmaktadır¹¹⁸.

Bir anlatıcının seçilmesi, bir yayıncı için önemli bir karardır. Konumlarına göre her zaman hızlı, kolay ya da uygun değil, ancak satışlarda çok önemli bir faktör olmaktadır. Böylece yayıncı, kitabın yönlerini de dikkate almaya başlamaktadır.

Kurgusallığın altındaki gücünü eldeki kitaba eşleştirmeye çalışmak bu aşamada önemlidir. Örneğin, Fransız tarihi bölümünde bir kitapsa, sesli aktörü tecrübe, araştırma olanağı ve Fransızca dili ve kitapla rahatlık seviyesi arasında eşleştirmeye çalışmak kolaylık sağlar. Aktör konsepti anlamadığı takdirde dinleyiciyi performansta duyar ve aktör bu bilgileri aşırı performansla giydirirse okuyucunun dikkatini dağıtabilir¹¹⁹.

Tablo 4: Şirketlerin Kurgusal Olmayan Sesli Kitap Üretim Oranları¹²⁰

¹¹⁸Library Journal, May 2015, s. 24-25.

¹¹⁹Library Journal, May 2015, s. 25.

¹²⁰Library Journal, May 2015, s. 26.

2.3. TÜRKİYE’DE SESLİ KİTAPLARIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Günümüzde sadece görme engelli bireyler için değil, aynı zamanda gören okuyucuların kullanımı için de sesli kitap üretilmektedir. Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde birçok kitabın uzmanlıkla hazırlanmış sesli versiyonunun satışa sunulmakta olduğunu yukarıdaki örnek ve açıklamalarla belirtilmiştir. Özellikle bu kitaplar yolda seyir halindeyken, CD çalarlarında dinlemek için kullanılmaktadır. Türkiye’de de son zamanlarda matbu kitaplardan kimisinin sesli kopyaları üretilmekte ve satışı gerçekleştirilmektedir. Buna ek olarak sesli kitaplar, özellikle görme engelli bireyler tarafından kullanılmaktadır. Görme engelliler için asıl kitaplar kabartma harflerle (*Braille Alfabesiyle*) basılanlardır. Ancak kabartma baskının yüksek maliyetli ve oldukça güç bir iş olması nedeniyle tüm kitapların bu yöntemle basılması pratik açıdan mümkün değildir. Türkiye’de Braille alfabesini bilen ve kullanan görme engellilerin sayısı ne yazık ki birkaç bini geçmemektedir. Gelişen dijital teknolojiler bu soruna bir çözüm getirmiştir. Sesli kitaplar uzun yıllardır Türkiye’de bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle görme engellilerin kullanımı için geliştirilen bu dijital okuma yeteneği görme yeteneğine sahip bireylerin gönüllü okuyucu olarak kitapları sesli okuyarak kayıt altına alınması üzerine temellendirilmiştir¹²¹.

Dünyada yirminci yüzyıla girilmesiyle birlikte görme engelliler için sesli kitap üretimi başlamıştır. İlk olarak ağır devirli plaklara kayıt yapılmıştır. Bunlar Amerika’da geliştirilerek şu an Kongre Kütüphanesi’nde yer alan takribi olarak 30 bin sesli kitabın temelini oluşturmuştur ve bu yapı e-Kitap alanında, yaklaşık 40 yıl önce başlatılan ve günümüzde halen devam eden Gutenberg Projesiyle benzerlik göstermektedir. Project Gutenberg (PG) kültürel eserleri dijital ortama aktarmak, arşivlemek ve dağıtmak amacıyla gönüllüler tarafından yürütülen bir çalışmadır. 1971 yılında kurulan Project Gutenberg, dünyanın en eski dijital kütüphanesidir. Toplanan eserlerin büyük çoğunluğu kamu malı olan kitaplardan oluşur. Proje, bu kitapların olabildiğince ücretsiz ve kalıcı bir biçimde, herhangi bir bilgisayarda kullanılabilen açık formatlarda dağıtılmalarını sağlar.

Ağır devirli plakların ardından geliştirilen teknolojilerle makara bant ve akabinde kasetlerle yapılan sesli kitaplar şimdi ise bilgisayar teknolojisi kullanılarak ses kaydı dijital

¹²¹ Murat Ukray, “Türkiye’de Kitap Seslendirme ve Türkçe Sesli Kitaplar Ne durumda?” 2013. <https://www.ekitaprojesi.com/uygulamalarimiz/sesli-kitap-dijital-dergi-katalog-uygulamasi/sesli-kitap-kutuphanesi>, 09.04.2018.

ortamda yapılmaktadır. Bilgisayarla gerçekleştirilen ses kaydı, CD'lere aktarılmaktadır. Yaklaşık 12 saate yakın iyi düzeyde ses kaydı yapılabilmesi bilgisayar teknolojiyle mümkün kılındı. Ve bu süreç sesli kitap üretim sürecini hızlandırarak alana daha çok kitap katkısı sağlamıştır. Yapılan bu kayıtların CD üzerine aktarılması sadece birkaç dakika içinde gerçekleştirilebilmektedir. CD'lerin saklanması ve taşınmasının kolaylığı bu yöntemin gerek kütüphanede gerekse hayatın her alanında daha az yer kaplamaya başlamıştır. Kopyalama hızının çok yüksek olması bir kütüphanenin benzerinin başka bir yere kurulmasında da çabukluk sağlamaktadır.

Türkiye de sesli kitap üretim sektörünü devlet ve özel tekelinde ayırıp incelememiz gerekmektedir. Çünkü devlet kütüphaneleri sadece görme engelli bireylere ücretsiz kullanım olanağı sağlamaktadır. Devlet ve il/ilçe Halk Kütüphaneleri'nin görme engelliler bölümlerinde, üniversitelerde ve bu amaçla özel olarak kurulmuş bazı kurumların bünyesinde, sesli kayıt odaları bulunmaktadır. Bu kayıt odaları tamamen gönüllü çalışan bireyler tarafından kullanılmaktadır. Ve seslendirme çalışmaları bu merkezlerde gerçekleştirilmektedir. Bunların yanı sıra bireyler amatör olarak kendi evlerinde, çalışma ortamlarında ve yahut herhangi bir sessiz ortamda bir bilgisayar ve mikrofon yardımıyla sesli kitap oluşturabilmektedir¹²².

Her geçen gün dijitalleşmede bir adım daha ilerleyen Türkiye'de elektronik kitaplar bu sesli kitap teknolojisine katkı sağlamaktadır. Şöyle ki sesli kitaplar indirilebilir formatta sunulmaya başlanmıştır. Ayrıca bu kitaplar Google Play ve Apple Store gibi uygulamalar aracılığıyla tıpkı elektronik kitaplar gibi satışa sunulmaya başlamıştır. Bu kitapların birçoğu ücretsiz olarak kullanıcılara sunulurken bir kısmı da ücret karşılığında kullanıcılara satılmaktadır. Aynı zamandan elektronik kitap teknolojileri sayesinde sesli kitaplara arka fonda müzik eklenerek okuyuculara bambaşka bir okuma havası yaratılmıştır. Dijital ses kaydı ve Audio Book teknolojisi ile sesli kitaplar Bilgisayar, Cd-MP3 çalar, i-Phone, i-Pod, diğer cep telefonları veya mp3 çalar gibi herhangi bir müzik uygulamasında da açılarak

¹²² Murat Ukray, "Türkiye'de Kitap Seslendirme ve Türkçe Sesli Kitaplar Ne durumda?" 2013. <https://www.ekitaprojesi.com/uygulamalarimiz/sesli-kitap-dijital-dergi-katalog-uygulamasi/sesli-kitap-kutuphanesi>, 09.04.2018.

dinlenebilir hale getirilmiştir. Gelişen bu teknolojiler sayesinde Türkiye’de bu alana duyulan ilgi ve talepte aynı oranda artış göstermektedir¹²³.

2.3.1. Türkiye’de Görme Engelliler İçin Yürütülen Sesli Kitap Projeleri

2.3.1.1. Turkcell İletişim Hizmetleri Örneği

Türkiye’de yürütülen projeler kapsamında hem görme engelli vatandaşlar, hem okul öncesi çocuklar hem de sesli kitap dinlemeyi seven bireyler ve okul çağındaki çocuklar faydalanmışlardır. Yapı Kredi Yayınları ve Turkcell İletişim Hizmetleri ortak çalışmasıyla yürütülen 25 masal kitabı Hayal Ortağım sesli kitap projesi çerçevesinde seslendirilerek görme engelli çocukların istifadelerine sunulmuştur. Türk ve dünya edebiyatından seçilen bu masallar arasında Nazım Hikmet’in çocuklar için ürettiği *"Sevdalı Bulut"* kitabı da bulunmaktadır. Proje kapsamında Yapı Kredi Yayınları’nın yayımladığı ve Türk Edebiyatı’nın ünlü isimleri tarafından çevrilen masal kitapları da yer almıştır. Orhan Veli’nin çevirisiyle Türkçe’ye kazandırdığı *"La Fontaine'den Masallar"* kitabı içerisinde *"Aslan ile Fare"* ve *"Güvercin ile Karınca"* masalları seçilerek seslendirilmiştir. Tarık Demirkan’ın çevirisini yaptığı *"Her Güne Bir Masal"* kitabından ise Almanya, İsveç, Fransa, Japonya, Afrika, Polonya, İngiltere ve Çin’den dünyaca ünlü sekiz masal da görme engelli çocuklara ulaştırılmak için projede yer almıştır. Masallara ücret ödemesi olmaksızın ulaşım sağlanmaktadır. Young Guru Academy (YGA) ve Turkcell iş birliğiyle 2012 yılından bu güne kadar sürdürülen *"Hayal Ortağım"* hattı ile edebiyat ve teknoloji bir araya getirilerek Turkcell aboneleri görme engelli bireylere sesli kitap olarak sunulmaktadır¹²⁴.

Turkcell Aboneleri, yerli ve yabancı yazarlara ait 25 masalı Türk oyuncu Ceyda Düvenci’nin sesinden 8020’yi arayarak dinlemektedirler. Aynı zamanda bu proje için Yaşar Kemal’in imzasını taşıyan ve *"Bir Ada Hikayesi"* dörtlemesinin son kitabı olan *"Çıplak Deniz Çıplak Ada"*, tiyatro ve sinema sanatçısı Yetkin Dikinciler tarafından seslendirilmiştir. Turkcell’in Hayal Ortağım servisi, GSMA 2014 Mobil Dünya Kongresi’ndeki Global Mobil

¹²³ Murat Ukray, “Türkiye’de Kitap Seslendirme ve Türkçe Sesli Kitaplar Ne durumda?” 2013, <https://www.ekitaprojesi.com/uygulamalarimiz/sesli-kitap-dijital-dergi-katalog-uygulamasi/sesli-kitap-kutuphanesi>, 09.04.2018.

¹²⁴ Burcu Noyan, “Görme Engelliler için Sesli Kitap Uygulaması”, 2014, <http://www.fortuneturkey.com/gorme-engelli-cocuklar-icin-sesli-kitap-uygulamasi-1963>, 09.04.2018.

Ödüllerinde "*Toplumsal ve Ekonomik Gelişme*" kategorisi "*En iyi Mobil Ürün-Uygulama*" ödülünü kazanmıştır¹²⁵.

Resim 11: Turkcell Hayal Ortağım Mobil Uygulaması¹²⁶

2.3.1.2. Türk Telekom Örneği

Turkcell iletişim şirketinin dışında sesli kitap sektörüne destek veren bir başka iletişim kuruluşu Türk Telekom'dur. Türk Telekom Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı (*GETEM*) ile Türkiye'nin ilk Telefon Kütüphanesini oluşturmuşlardır. Telefon Kütüphanesi, bugüne kadar yaklaşık 200 bin kere aranmıştır ve bu aranması süresi toplamda 3,5 milyon dakikayı aşmıştır. 100 adet kitapla başlayan kütüphane projesi; biyografi, sanat tarihi, tasavvuf, tiyatro gibi birçok konuda 1000'e yakın sesli kitap hizmete sunmuştur. Tüm bunlara ek olarak edebiyat dünyasından ünlü isimlerin eserleri ile içeriğini zenginleştirmektedir. 2015 yılı verilerine göre Telefon Kütüphanesi'nin en çok dinlenen içerikleri sırayla; Kayıp Dünya (4.335), Açlık Oyunları (3.177) ve görme engelli vatandaşlar

¹²⁵ Burcu Noyan, "Görme Engelliler için Sesli Kitap Uygulaması", 2014, <http://www.fortuneturkey.com/gorme-engelli-cocuklar-icin-sesli-kitap-uygulamasi-1963>, 09.04.2018.

¹²⁶ Burcu Noyan, "Görme Engelliler için Sesli Kitap Uygulaması", 2014, <http://www.fortuneturkey.com/gorme-engelli-cocuklar-icin-sesli-kitap-uygulamasi-1963>, 09.04.2018.

için hazırlanan kültür-sanat yayını Görev Dergisi'nin ilk sayısı (3.098) olmuştur. Telefon Kütüphanesi'ni en çok kullanan iller ise sırasıyla; İstanbul, İzmir, Ankara, Erzurum, Bursa ve Sivas şeklinde yer almıştır. Telefon Kütüphanesi sadece görme engelli bireylere sunulmuş bir hizmettir. Görme engelli vatandaşlar bu hizmetten yararlanmak için 0800 219 91 91 numaralı hattan arama yaparak sesli kitaplara erişim sağlayabilmektedirler¹²⁷.

Türk Telekom, engellilere sunduğu ürün ve hizmetlerini, Türkiye'deki engellilere yönelik en büyük fuar olan Engelsiz Yaşam Fuarı'nda sergilemiştir. Türk Telekom'un görme engelliler için geliştirdiği Sesli Adımlar uygulaması fuar alanında kullanıma sunulmuştur¹²⁸. Görme engelli vatandaşlar Türkiye'de ilk kez cep telefonları üzerinden aldıkları sesli betimleme yardımıyla fuarda gezinme imkanı bulmuşlardır. Aynı zamanda Türk Telekom'un telefondan sesli kitap ve içerik sunduğu Telefon Kütüphanesi projesini deneyimlemiştir. Telefon Kütüphanesi çok sayıda yerli yabancı kitapla beraber dünyaca tanınan ressamların sesli tasvirli tablolarını da bulundurmaktadır. Türkiye'de görme engellilere sunulan ilk resim sergisi "*Tablolar Konuşuyor*" da Leonardo Da Vinci, Ahmet Hamdi Bey, Van Gogh gibi ünlü sanatçıların eserleri yer almıştır. 3 Aralık Dünya Engelliler Gününde telefon kütüphanesinin sabit telefonlardan ulaşılabilir olmasına ek olarak cep telefonu ve tablet gibi cihazlarında kullanıma imkan vermesiyle sesli kitap hizmetine katkı sağlamıştır. 3 Aralık 2011 Dünya Engelliler Gününde başlayan bu proje tarih, şiir, roman, kişisel gelişim, deneme sınavları, betimlemeli filmlere gibi 50'den fazla kategoriye sahiptir. Görme engelli kullanıcılar dinledikleri kitaba istediği yerden devam edebiliyor, istediği gibi okumayı hızlandırıp yavaşlatabilmekte dinleme sırasında ayrıca ileri ve geri seçenekleriyle kitabın içerisinde geçiş yapabilmektedir. Aynı zamanda sesli menüsü sayesinde aradıklarını çok daha hızlı bulma imkanına sahip olmuşlardır. Telefon Kütüphanesi 2016 yılının ocak,şubat ve mart aylarında 15 bin arama alarak 255 bin dakika dinlenmiştir. Böylece projeye başladığı 2011 senesinden bu yana %25 oranında bir artış göstermiştir. En çok dinlenen kitaplar ise; Babı Esrar, Kum Fırtınası ve Kayıp Dünya olmuştur. Türkiye'de telekomünikasyon şirketi olarak var olan Türk Telekom böyle bir projeye öncülük yaparak PR News Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ödüllerinde 5 dalda birden finale kalmıştır¹²⁹.

¹²⁷ Türk Telekom İletişim Hizmetleri, İstanbul 2017, [11.04.2018](#).

¹²⁸ Türk Telekom İletişim Hizmetleri, İstanbul 2017, [11.04.2018](#).

¹²⁹ Türk Telekom İletişim Hizmetleri, İstanbul 2017, [11.04.2018](#).

Resim 12 :Türk Telekom Telefon Kütüphanesi İletişim Hattı¹³⁰

2.3.2. Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Kullanımı: Smart Teach Örneği

İçinde bulunduğumuz teknoloji çağı tüm yaşam alanlarımıza etkilerde bulunurken bu teknoloji içinde doğan çocuklara da birçok avantaj sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler çocuklara öğrenme kolaylıkları sağlamaktadır. Bu bölümde Türkiye’de okul öncesi eğitimde konuşan kitap kullanımının avantajlarına değinilmektedir. Çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak isteyen ebeveynler için sesli kitap kullanımı özellikle bu çağdaki henüz okuma-yazma bilmeyen çocuklar için etkili bir yol olmuştur.

¹³⁰ Türk Telekom İletişim Hizmetleri, İstanbul 2017, 11.04.2018.

Resim 13 : Smart Teach Sesli Kitap Örneği¹³¹

Teknolojik aygıtların başında uzun süreler harcayan çocukların sosyalleşme sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı ve kitap okuma alışkanlıklarından uzaklaştığı söylenmektedir. Ebeveynler çocuklarının sağlıklı fiziksel ve zihinsel gelişimleri için etkili olabilecek yeni yollar aramaktadırlar. Çocuklara farklı toplumsal değerleri, eğitimin önemini ve kitap okuma etkinliği kazandırmak istenmektedir¹³².

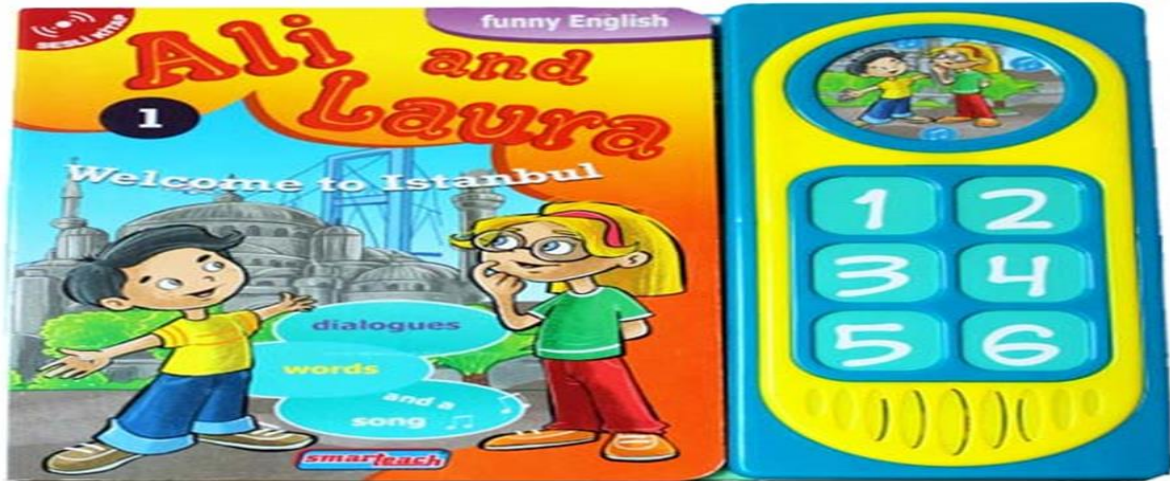
Birey yaşamında 0-6 yaş aralığı zihinsel ve bedensel gelişiminin en yoğun şekilde gerçekleştiği periyodu işaret etmektedir. Çocukların bu dönemde kazandıkları alışkanlıklar, hayatlarının sonraki aşamalarını da etkilemektedir. Bu yaş aralığındaki çocuklara kazandırılmak istenen okuma alışkanlığı sesli kitapların ışık, ses, müzik ve görsel olanakları birlikte sunmasıyla eğitimsel ve eğlendirici olan bir kitap formatını ortaya koymuştur. Sesli kitaplar çocukların teknolojik geçiş aşamasına sıkıntı çekmeden uyarlanmalarına yardımcı olmaktadır. Sesli kitapların, bilgisayar uygulamalarından ayrı bir şekilde imgesel ve duyuşsal zekâyâ hitap biçiminin daha etkin bir şekilde ortaya çıktığı bilinmektedir. Çocuğun deneyimleme imkânına sahip olması, sanal içerikler ve sesli kitaplar arasında, özünde bir materyale dokunmak, ona sahip olmak ve doğal olarak anılarının bir parçası haline getirmek gibi farklar bulunmaktadır. Sesli kitaplarla empati imkanının daha olumlu biçimlerde

¹³¹Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembekar-detay-kultursanat-2074584/>, 13.04.2018.

¹³² Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembekar-detay-kultursanat-2074584/>, 13.04.2018.

gerçekleştiği; kitabın eğitimdeki yerinin algılanabilmesinin kolaylaşması ve okuma alışkanlığı kazanımının gerçekleştiği de dile getirilmektedir¹³³.

Tüm toplumun bildiği masallar ve kahramanları üzerine kurgulanmış sesli kitaplar, çocuklara kitap okuma etkinliği kazandırmak için iyi bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanında yetkin kişilerin tavsiyeleri doğrultusunda meydana getirilen sesli kitapların , erken yaştan itibaren çocuklara kitap sevgisi kazandırma, cihaz kullanma, kavramsallaştırma gibi yetenekleri kazandırdığı ve bununla beraber lisan öğrenme ve dilsel zekâ gelişimi; melodik zekâ gelişimi, dolaylı yoldan öğrenme gibi benlik gelişimine yüksek düzeyde fayda sağladığı vurgulanmaktadır. Kitapevlerinin dışında , oyuncak dükkanlarında da satışa sunulan sesli kitaplar, bilhassa erken yaştaki çocuklara eğitici oyuncak olarak sunulabilecek birer araçtır¹³⁴.

Resim 14 : Okul Öncesi Eğitimde Kullanılan Bir Sesli Kitap¹³⁵

Hitap ettiği grup 0-6 yaş olan sesli kitaplarda uzman pedagoglar, çocuk sağlığı uzmanları, okul öncesi eğitim kurumlarının yetkilileri tarafından önerilen içerikler oluşturulmaktadır. Bu amaçlar ile sektörde çalışan Smart-TeachBoomerang Sesli ve Eğitici Çocuk Gereçleri firması, yabancı dil eğitiminde sesli kitap desteği sunan 'Funny English' serisini çocukların ve ailelerinin kullanımına sunmuştur. Böylece çocuklar, Ali ve kendisini

¹³³Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat-2074584/>, 14.04.2018.

¹³⁴ Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat-2074584/>, 14.04.2018.

¹³⁵ Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat-2074584/>, 14.04.2018.

İngiltere’den ziyarete gelen arkadaşı Laura’nın maceraları ile basit İngilizce diyaloglarını öğrenme imkânı bulmaktadırlar.

Resim 15 : Okul Öncesi Eğitimde Kullanılan Bir Sesli Kitap Örneği

Sesli kitaplar, sadece nesne ve kavram öğretimiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki değerlerin çocuklara kazandırılmasında da bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Grimm kardeşler, Andersen gibi evrensel yazarların ünlü eserleri 5 kitaptan oluşan Dünya Klasikleri serisi ile sesli kitap formatında yayınlanmaktadır. ‘*Bremen Mızıkacıları*’, ‘*Çirkin Ördek Yavrusu*’, ‘*Kırmızı Başlıklı Kız*’, ‘*Pinokyo*’, ‘*Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*’ masalları 0-6 yaş grubundaki çocukların algısına uygun içerikler halinde düzenlenip yayınlanmaktadır. Aynı zamanda evrensel hikayeler yerel unsurlarla desteklenmektedir. Böylece kültürel değerler çocuklara bu yolla öğretilmektedir.

16 sayfa ve 10 butonlu bir elektronik boarddan oluşan Dünya Klasikleri sesli kitaplar serisinde çocuklara masalda yer alan kişilerin sergilendiği bir kısım bulunmaktadır. Bu yolla çocukların masalı bütün yönleriyle algılayabilme amaçlanmaktadır. Aynı zamanda masalın teması çocuk müzikleriyle desteklenmektedir. Masalın bitiminde çocukların masaldan ne öğrendiği, masalın temasının ne olduğu çocukları desteklemek amaçlı, masalın yüzeysel bir tekrarı şeklinde şarkılarla aktarılmaktadır. ‘*İlk sesli ve ışıklı kitabım*’ serisinde, sevimli karakter Can’ın Güneş, Ay ve Yıldız’la ilgili maceraları anlatılmaktadır. Smart-

TeachBoomerang Çocuk Korosu'nun küçük üyeleri tarafından seslendirilen özgün çocuk şarkıları sayesinde, bu kitapları çocuklar daha çok alakayla dinlenmektedir.¹³⁶

Resim 16 : Smart Teach'e Ait Bir Sesli Kitap¹³⁷

2.3.3. “Ses Ver” Adlı Toplumsal Farkındalık Projesi

Görme engelli bireyler, eğitim ve öğretim hayatlarında bilgiye erişim konusunda büyük zorluklar yaşamaktadır. Görme engelliler için 1821 yılında geliştirilen Braille alfabesi görme engelli bireylerin okuma ve yazma sorununa çözüm sağlamış ancak kaynakların yetersiz olması ve ulaşılmasının güç olması bu durumu zorlaştırmıştır.

Ses kaydetme teknolojinde gerçekleşen ilerlemeler ve yaygın internet kullanımı ulaşılabilirlik problemini ortadan kaldırmıştır. Gönüllü okuyucular ile seslendirilen MP3 ve sayısı daha az olan DAISY sesli kitaplar, internet üzerinden ortak platformlar meydana getirilerek görme engelli bireylerin kullanımına sunulmaktadır. Gerçekleştirilen bu proje ile toplumun sesli kitap bağıışı hususunda daha duyarlı olmasını sağlayarak aslında daha az kullanılmasına rağmen DAISY sisteminin MP3 ses formatına oranla daha iyi bir sistem olduğunu göstermeyi amaçlanmıştır. Görme engelli bireylerin internet ortamında bulunan

¹³⁶Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat-2074584/>, 14.04.2018.

¹³⁷ Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. <http://www.milliyet.com.tr/okul-oncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat-2074584/>, 14.04.2018.

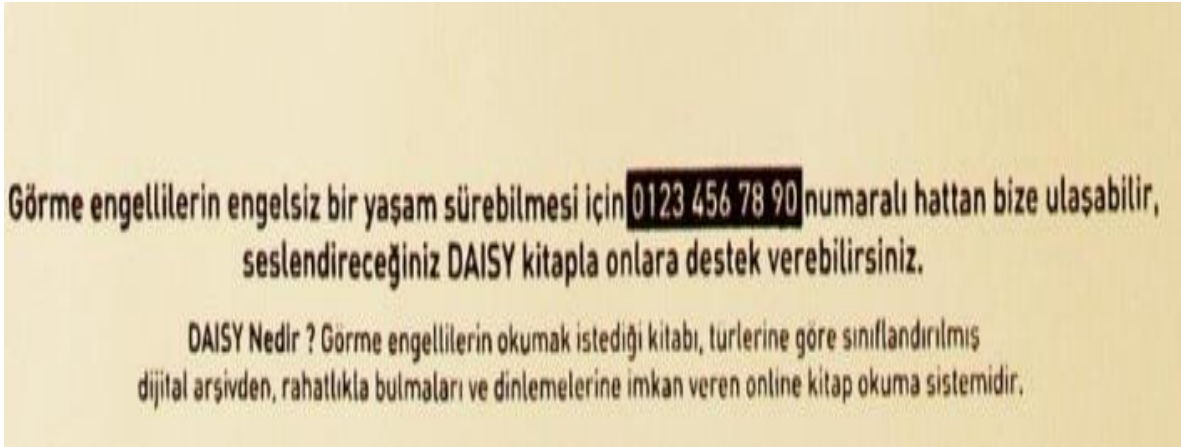
DAISY sistemi ile üretilen kitaplara erişimi güç olduğu için bu proje ile üretilen sesli kitapların ortak bir veri tabanına eklenmesi amaçlanmıştır. Projenin bir diğer amacı ise, DAİSY cihazlara internete bağlanma özelliği getirip, oluşturulan bu veri tabanındaki tüm kitaplara erişim sağlayabilen bir sistem oluşturmaktır¹³⁸.

Resim 17: Ses Ver İsimli Projede Kullanılan Afiş Örnekleri¹³⁹

¹³⁸ Süleyman Değirmenci, **Görme Engelliler İçin Sesli Kitaplarda Yeni Çözümler ve Bir Toplumsal Farkındalık Projesi Örneği**, İzmir, 2016, s. 103.

¹³⁹ Değirmenci, s. 104.

Resim 18 : Ses Ver Adlı Proje Afişinde Yer Alan Bilgilendirici İçerik¹⁴⁰

Afişin alt kısmında yer alan kısa bilgilendirme ile gönüllü bireylerin, görme engelli bireyler için DAISY sistemi ile oluşturulacak kitap seslendirme projesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye’de sayısı binlerce olan gönüllü okuyucular tarafından seslendirilen kitaplar genellikle MP3 formatında oluşturulmaktadır. Bu proje ile daha gelişmiş imkanlar sunarak görme engelli bireylerin okuma güçlüklerini büyük ölçüde giderecek DAISY sisteminin yaygın kullanılması amaçlanmıştır.

2.3.4. İstanbul Büyükşehir Belediyesine Ait Sesli Kütüphane

Yaklaşık 10 yıldan beri görme engellilerin kullanımında olan İBB Sesli Kütüphanesi, 6 bin üyeye, birçok gönüllü okuyucuya ve 4 bini aşan sesli kitaba sahiptir. Sesli kütüphaneye üyelik ücretsiz olmakla birlikte alınan sesli kitaplar üyelerinin adreslerine ücretsiz olarak teslim edilmektedir. Kütüphane İstanbul ilinde bulunuyor olmasına rağmen Türkiye’nin her ilinden tüm görme engelli vatandaşlar bu kütüphaneden faydalanabilmektedir.

¹⁴⁰ Değirmenci, s. 104.

Resim 19 : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sesli Kütüphane Binası¹⁴¹

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermekte ve belediyeye ait tek görme engelli kütüphanesidir. Yalnızca görme engellilere hizmet veren kütüphane, imza attığı çalışmalarla bir sosyal sorumluluk projesine dönüşmüştür¹⁴².

Kütüphanede var olan 8 adet sesli kitap üretme stüdyosunda görme engelliler için kitap seslendirme gönüllü vatandaşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Randevu yöntemiyle hizmet veren kütüphanede, 2 yılı aşkın süredir görme engelli çocuklara gönüllü bireyler etüt dersi vermektedir. Haftalık olarak ortalama 20 kişinin bilgi almak ve gönüllü olmak için başvuruda bulunduğu Sesli Kütüphane'nin 150 aktif gönüllü üyesi vardır. Kişiler gönüllü okuyucu olabilmek için önce bir deneme ses kaydı kaydetmektedir. Eğer kişi okuma etkinliğinde bir sorun yaşamıyorsa , nefesini doğru kullanabiliyorsa, kabindeki görme engelliler için özel üretilmiş kayıt cihazını doğru kullanabiliyorsa 'gönüllü okuyucu' olarak kabul edilmektedir. Her kişi bir kitap okuyabilmektedir ve ses değişikliği veya kopukluk olmaması için okuduğu kitabı bitirene kadar kitap kesinlikle sisteme eklenmemektedir¹⁴³.

¹⁴¹ Nuray Çakmak, “Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane”, 2016, <https://www.yenisafak.com/hayat/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane-2407629>, 15.04.2018.

¹⁴² Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane. 2016, <https://www.memurlar.net/haber/564488/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane.html>, 15.04.2018.

¹⁴³ Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane. 2016, <https://www.memurlar.net/haber/564488/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane.html>, 15.04.2018.

Sesli Kütüphane bünyesinde, 4 bin adet sesli kitap görme engellilerin hizmetine sunulmuştur. Kitaplar aktüel, popüler yayınlardan, gündemde olan romanlardan ve klasiklerden oluşmaktadır. Görme engelli vatandaşlar kitap talebinde bulunabilmektedir. Görme engelliler genel olarak sesli kitapta en çok romanları tercih etmektedir. Bir diğer tercih ise Açık öğretim, YGS, LYS, KPSS hazırlık kitapları gibi test yayınlarında mevcuttur.

Resim 20 : İBB Sesli Kütüphanede Seslendirme Yapan Gönüllü Bir Üye¹⁴⁴

Kütüphane sisteminde yaklaşık 6 bin üye bulunmaktadır. Türkiye’de mevcut olan görme engelli bireylere hizmet durumu burada da açıkça ortaya çıkmaktadır. Sadece görme engelli vatandaşların yararlanabildiği bu kütüphaneden yararlanabilmeleri ve üye olabilmeleri için görme engeli olduğuna dair rapor teslim edilmesi istenmektedir. Bir görme engellinin Sesli Kütüphaneden her ay 10 kitap edinme hakkı vardır. Talep edilen kitaplar üyelerin evlerine CD veya DVD formatında teslim edilmektedir. Gönderilen eserler ödünç değildir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bu hizmetinden sadece İstanbul'da bulunan görme engelliler faydalanmıyor özellikle Diyarbakır ilinden birçok talep bulunmaktadır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Nuray Çakmak, “Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane”, 2016, <https://www.yenisafak.com/hayat/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane-2407629>, 28.01.2019.

¹⁴⁵ Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane. 2016, <https://www.memurlar.net/haber/564488/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane.html>, 15.04.2018.

2.3.5. Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Bölümü

Dünya genelinde tüm ülkeler kendi toplumunda ki bireylerin bilgiye erişimini sağlamak için dijital teknolojilerden faydalanmaktadır. Gelişen teknolojiler bireylerin bilgiye erişimini daha mümkün hale getirmiştir. "Bilgi çağı" diye ifade ettiğimiz günümüzde toplumsal yaşama faal olarak katılmanın en büyük gereklerinden biri de bilgiye ulaşmaktır. Bireyler bilgiye eriştiği doğrultuda ilerler ve gelişirler. Bilgiye erişim söz konusu olduğu zaman ülkelerin kitaba verdiği önemi dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren en mühim faktörlerden biri, oradaki kitap okuma oranının yüksek olmasıdır. Dünyada gelişmiş ülkeler kitap okuma oranlarını arttırmak için türlü faaliyetler yürütmektedir. Tüm bu çalışmaların bireylerin bilgiye erişim hakkı göz ardı edilmeyerek tüm bireyleri kapsamaktadır. Engelli bireyler de tüm bu çalışmalardan faydalanmaktadır. Tüm dünyada engelli vatandaşların yüksek düzeyde kitap okumadan faydalanabilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye’de de farklı resmi kurum veya kuruluşlar ile görme engellilere ait derneklerde, sesli kitaplıklar yer almaktadır. Milli Kütüphane de bunlardan biridir¹⁴⁶.

Milli Kütüphane bünyesinde görme engellilere yönelik hizmet veren bir bölüm barındırmaktadır. Milli Kütüphane’nin bu bölümündeki hizmetleri ile görme engelliler; her bir bireyin hakkı olan bilgi edinme hakkını, engelsiz bir hayatta yaşam hakkını ve verilen hizmetlerden hiçbir ayırım gözetmeden yararlanma hakkını Milli Kütüphane’nin hizmet ve etkinlikler ile birlikte sahip olmuşlardır. Milli kütüphanede engelli bireylere hizmet veren bölüm olan Konuşan Kitaplık Bölümü üyelik sistemi ile hizmet vermektedir. Engelli bireylerin bu hizmetlerden yararlanabilmesi için bireyler görme engelli olduğuna dair raporu, özel kimlik kartını Konuşan Kitaplık Bölümü’ne getirmek ya da faksla göndererek üye olabilmektedirler. Bununla birlikte üye olan bireyler kütüphane içerisindeki ve dışarıdaki tüm koleksiyonlardan faydalanabilmektedirler. Bireyler verilen şifreler ile istedikleri sesli eserleri dijital ortam da dinleyebilirler ayrıca, kendi bilgisayarlarına da kopyalama olanağına sahiptirler (*toplam görme engelli üye sayısı: 658*)¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Bakırcı, s.100–104.

¹⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane, <http://www.mkutup.gov.tr/SitePages/default.aspx>, 12.04.2018.

Görme engelli okuyuculara hizmet veren Konuşan Kitaplık Bölümü Kitap Dışı Materyaller Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermektedir. Bu bölümün koleksiyonunda gönüllü okuyucular tarafından seslendirilen 11.000 adet kasetten oluşan 1.100 adet sesli kaset kitap bulunmaktadır. Bu sesli kaset kitaplardan 387 adedi dijital ortama aktarılmış olup; halen dijital ortama aktarma çalışmalarına devam edilmektedir¹⁴⁸. Aynı zamanda kütüphanede bulunmayan kaynaklar için bireyler istek talebinde bulunabilmektedir. Görme engelliler sesli kitapları kütüphaneden ödünç alabilmektedirler. Kütüphaneye gelmeden de sadece üye olmak şartıyla talep edilen sesli materyal Türkiye'nin her yerine hiçbir posta ücreti alınmadan bireylerin adresine teslim edilmektedir. Tüm bu üretilen sesli kitaplar üyelerinin talepleri doğrultusunda seslendirilmektedir. Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Bölümü'nde 6 ayrı kabinden oluşan Salih Tüzün Bozbeyoğlu dijital kayıt stüdyosu 3 Aralık 2007 tarihinde fiilen hizmete girmiş ve gönüllü okuyucular tarafından okunan kitaplar bu tarihten itibaren dijital ortamda seslendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca elektronik ortama aktarılan bu kayıtlar 12 Aralık 2007 tarihinde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun Ek 11. maddesine web ortamından görme engellilerin kullanımına açılarak hizmet vermeye başlamıştır¹⁴⁹.

Milli kütüphanede kitapların seslendirilmesi gönüllülük esasına dayanmaktadır ve gönüllü okuyucu sayısı 100'dür. Bu okuyucular 3 dakikalık bir deneme ses kaydının ardından doğru Türkçe kullanımı, akıcı okuma gibi kriterler göz önüne alınarak değerlendirildikten sonra kitap seslendirme sürecine geçebilmektedirler.

Konuşan Kitaplığın yenilenmesi, ilerleyen teknolojiye uygun hale getirilmesi için 2001 yılında bir proje temeli atılmıştır. Bu çerçevede bazı yenilikler gerçekleştirilmiştir; Türkiye'de ilk defa akıllı teyp ve CD çalardan oluşan 8 kullanıcıya bir sistem kurulmuş ve görme engellilerin hizmetine sunulmuştur. Bu sistemde, kullanıcılar panellerde bulunan akıllı CD ve kasetçalarla ile teyplerin ve CD çalarların üzerindeki düğmeleri tek tek aramaya gerek kalmadan klavye aracılığıyla işlemleri sesli olarak yapabilmektedir¹⁵⁰. O güne yenilik getiren bu proje daha sonraları engelli bireylerin kütüphanelere gitmek zorluğu yaşamamasından ve

¹⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane, <http://www.mkutup.gov.tr/SitePages/default.aspx>, 12.04.2018.

¹⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane, <http://www.mkutup.gov.tr/SitePages/default.aspx>, 12.04.2018.

¹⁵⁰ Bakırcı, s.101-102.

kasetlerin ağırlığından dolayı ve kasetle yapılan kayıtların çok kaliteli seslere sahip olmaması yer kaplaması gibi sebeplerden dolayı yerini günümüz dijital teknolojilerine bırakmıştır¹⁵¹.

Türkiye’de Milli Kütüphane’nin yürüttüğü Dijital Arşiv Projesiyle gönüllü okuyucular eliyle okunan kaynaklar dijital ortama kaydedilip 5,5 terabytelık depolama alanı dahilinde, Metus Library arşivleme yazılımı aracılığıyla ile arşivlenmiştir. Bu elektronik metin dosyaları web ara yüzü aracılığıyla kütüphane haricinde de kullanıma sunulmuştur. Okuyucular kitapla ilgili tüm bilgileri kullanarak (kitap adı, yazar adı, basım senesi, ISBN) okumayı arzu ettikleri metinlere hızlı bir şekilde ulaşabilmektedirler. Bu vesile ile kitabı eş zamanlı dinlemek ve indirmek mümkün olmaktadır. Dijital ortamda kitabı dinleyen üyeler, ayrıca kullanır gibi kaldıkları yeri daha sonra devam etmek üzere işaretleyebilmektedirler¹⁵².

Yukarıda incelenen örneklerde Türkiye’de devlet kurumlarının görme engelli vatandaşların okuma alışkanlıklarının geliştirilmesi için yürütülen sesli kitap ve kütüphanecilik hizmetleri incelenmiştir. Bu bölümde bu hizmetlerin daha sağlıklı ve hızlı yürümesi için yapılması gereken çalışmaların 16-17 Ekim tarihleri arasında görüşüldüğü Ankara’da Milli Kütüphane Konferans Salonunda ulusal körler ve kütüphanecilik konuları hususunda şu kararlar alınmıştır:

1. Okumanın ve öğrenmenin bir temel insan hakkı olduğu gerçeğinden yola çıkarak görme engelli bireylerin herkes gibi kitap gazete dergi vb. yayın türlerini okuma hakkına sahip oldukları,
2. Görme engellilere yönelik yayıncılık ve kütüphanecilik hizmetlerinin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına bağlı bulunmak kaydıyla bu hakkın kullanılabilceği,
3. Türkiye’de bu çalışmaların istenen hedeflere ulaşamamış olması kurumlar arası iş birliğinin yeterli düzeyde sağlanamaması, alanda bir standart oluşturulamaması gibi durumları gündeme getirmiştir.
4. Bu çerçevede, sektördeki tecrübe ve bilgi birikimini derlemeyi, sesli eser üretimi, dijital kütüphanecilik ve süreli yayıncılık gibi hizmetlerde standart birliği oluşturmayı, tüm bu çalışmaları sürdüren kuruluşlar arasında işbirliği ve davranış birliği sağlamayı amaçlamaya vurgu yapılmıştır.

¹⁵¹ Gamze Tezcan, Yüksel Tanrıkulu, **Milli Kütüphane’de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması**, *Bilgi Dünyası*, 12 (2), 2011, s. 359-378.

¹⁵² Bakırcı, s.102–103.

5. Sempozyum paydaşları arasında iki sene süre zarfında vazife yapacak, alanda çalışan kurum ve kuruluşların çalışmalarını takip ederek aralarında enformasyon ve tecrübe iletimi için gerekli olan ortamı hazırlayacak, sesli, internet kütüphaneciliğine ve süreli yayıncılığa yönelik standartları tespit ederek Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetleri Bülteni'nde yayınlayacak beş kişiden meydana gelen İzleme ve Eşgüdüm Komitesi oluşturmayı;
6. İçerisinde, tespit edilen standartların yayınlanacağı, dünyada ve Türkiye'de görme engellilere ilişkin kütüphanecilik faaliyetlerinde oluşan gelişme ve çalışmaların yer alacağı Sempozyuma dahil olan kurum ve kuruluşların rehberliğini kabul ettiği altı ayda bir sesli, Braille ve mürekkep baskılı bir Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetleri Bülteni yayınlamayı amaçlamaktadır.
7. 1. Ulusal Körler ve Kütüphanecilik Sempozyumu, Kültür Bakanlığı'na, alanda çalışan kuruluşları maddi ve manevi açıdan desteklemesi önerilmiştir. Ayrıca onlarla farklı alanlarda işbirliği protokolleri ve ortak projeler gerçekleştirmesini, 12.05.1998'de Kültür Bakanlığı, Engellilerden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Türkiye Körler Federasyonu ve Altı nokta Körlere Hizmet Vakfı arasında imzalanan Ulusal Körler Kütüphanesi Kurulmasına ilişkin Protokolün günümüz şartları dikkate alınarak gözden geçirilmiş, uygulamaya geçirilmesi açıklaması yapılmıştır.
8. Türkiye'de sesli olarak yayınlanmış her eserin üretilmiş cd formatının kitap eşliğinde verilmesini ya da yayınevleri tarafından bu materyallerin elektronik ortamda bir örneğinin yayınlanmasının sağlanması ifade edilmiştir.
9. Körler okulları ve yarı ve tam zamanlı kaynaştırma eğitimi veren okullarda bulunan kütüphanelere talebelerin ihtiyaç hissettiği sesli kitapları ve Braille tekniği ile hazırlanmış materyallerin temin edilmesi önerilmiştir.
10. Çocuk yayıncılığı alanında çocukların daha kolay ve etkin öğrenebilmeleri için sesli materyallerin kullanılması talep edilmiştir.
11. Kurumların ve yayınevlerinin istekli kitap okuma faaliyetlerinin motive edilmesi ve etkin duruma getirilmesi için gönüllüler organizasyonu gerçekleştirmeleri önerilmiştir.

Bu çerçevede bu sempozyumun 2 yılda bir tekrarlanması ve alandaki gelişmelerin hızlandırılması istenmektedir. Sonuç olarak Türkiye'de gerçekleştirilen bu sempozyumda

alınan kararlar bir hayati nitelikte olup devamlılığının sağlanması sesli kitap ve materyal üretiminin geleceği için önemli bir nokta olacaktır. Toplanan kongreden görüldüğü üzere Türkiye’de bu çalışmalar daha çok devlet kurumları tarafından gerçekleştirilmekte ve aynı zamanda yayınevleri teşvik edilmektedir¹⁵³.

2.3.6. Seslenen Kitap¹⁵⁴

Dünyanın birçok yerinde sesli kitapların özel tekelinde kullanıldığı yukarıdaki örneklerde incelenmiştir. Türkiye’de ise bu durum pek mevcut olmamak ile birlikte özel sektörde sesli kitap yatırımları yapan şirketler oldukça azdır. Devlet tarafından işletilen kurum ve kuruluşlar tarafından üretilen sesli kitapların ise görme engelli bireylerin kullanımı için hizmete sunulduğu görülmüştür.

Türkiye’de özel sektör olarak en büyük paya sahip olan seslenen kitap ise bu alandaki çalışmalarını ticari amaçla üretmektedir. Ve tüm bireylerin hizmetine sunmaktadır. Satışlarını gerçekleştirdiği sesli kitapları profesyonel çalışanlar tarafından seslendirip düzenlemektedir. Bu noktada devlet tarafından üretilen sesli kitaplarla farkları görülmektedir. Bu farklılık şu şekilde sıralanabilir. Devlet tarafından üretilen sesli kitaplar gönüllülük esasına dayanarak gönüllü vatandaşlar tarafından seslendirilmektedir. Aynı zamanda bu seslendirmeler profesyonel olmayıp herhangi bir işleminden geçmemektedir. Yine devlet tarafından üretilen sesli kitaplar sadece görme engelli bireylerin hizmetine sunulmaktadır. Diğer vatandaşlar bu uygulamadan faydalanamamaktadır. Özel sektörde ticari amaçlı üretilen sesli kitaplar ise bireylere belirli ücretler karşılığında sunulmaktadır. Bu kitaplar büyük çoğunluğu profesyonel seslendiriciler tarafından okunmakta ve müzik efektleriyle düzenlenerek kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Ayrıca bu kitaplar gelişen teknolojik aygıtlar sayesinde mobil cihazlara uygulama olarak indirilebilmektedir. Aynı zamanda internetten alışveriş ile satışa sunulmaktadır.

Özel sektörde örneklem olarak incelenen Seslenen Kitap firması 2008 yılında bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Seslenen Kitap kurucusu Berk İmamoğlu o zamanın teknolojisiyle sesli kitapların sadece bilgisayara indirilip CD’ye yazdırılabilir olduğunu ve

¹⁵³ Bitmeyen Gece – Doç. Dr. Mithat Enç Anısına, I. Ulusal Körler ve Kütüphanecilik Sempozyumu, 16-17 Ekim, Ankara 2007.

¹⁵⁴ Seslenen Kitap Kurucusu Berk İmamoğlu, Kişisel Görüşme, 07 Nisan 2018.

bunların sadece yabancı dil eserler olduğunu, Türkçe sesli kitap vermek amacıyla yola çıktıklarını belirtmiştir. 2013 yılına gelindiğinde teknolojinin ilerlemesiyle ve mobil cihazların hayatımızın bir parçası olmasıyla birlikte sesli kitapların uygulamalar üzerinden dinlenmesi ve hatta satışı mümkün olmuştur. 2013 Temmuz ayında Seslenen Kitap ilk kaydını Ayşe Kulin ile tamamlamıştır. Berk İmamoğlu 28 Ocak 2014'te Seslenen Kitap'ın lansmanı toplam 12 kitapla yapıldığını belirtmiş ve bugün Seslenen Kitap'ta yaklaşık 140 kitabın olduğunu açıklamıştır.

Dünyada sesli kitaplar mobil cihazların yaygın olmadığı hatta piyasada henüz var olmadığı zamanlarda kasetler ve sonrasında CD'ler üzerinden dinleniyordu. Şimdi ise mobil cihazların yaygınlaşmasıyla ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte "*downloadableaudio*" yani indirilebilen ses dosyaları piyasaya hakimdir. Sesli kitaplar kolayca satın alınabilir, telefon ve tabletlerin olduğu her yerde dinlenebilir hale gelmiştir. Sesli kitapların yenilikçi bir formatta daha fazla okuyucuya, dinleyiciye ulaşmasını sağlaması bir avantaj olmuştur. Özellikle 2007-2010 yılları arasında akıllı telefonların piyasaya hakim olmasıyla birlikte sesli kitaplar popüler hale gelmiştir.

Böylece dünyada sesli kitap satışları e-kitaplar ile yarışır hale gelmiştir ve özellikle son 5 yılda sesli kitap satışlarında büyük artış gerçekleşmiştir. Seslenen kitap şirketi kurucu Berk İmamoğlu sektörde üretime başladığı günden bugüne 300 kitap seslendirdiklerini belirtmiştir.

Türkiye'de devlet tekelinde üretilen sesli kitaplarda müzik ve ses efektleri kullanılmamakta ya da az tercih edilmekteyken ticari amaçla sesli kitap üreten firmalarda önemli bir rol oynamaktadır. Seslenen kitap şirketi de bu alanda yetkin kişilerle çalıştıklarını ifade etmiştir. Ses efektleri tıpkı radyo tiyatrosunda olduğu gibi bir janr olarak kullanılmaktadır.

Resim 21 : Sesli Kitap Seslendiren Bir Okuyucu¹⁵⁵

Storytel'in sesli kitap üretiminde faydalandığı teknolojileri de üretim sürecine dahil eden Seslenen Kitap, hem üretim kapasitesini hem de üretim hızını arttırmıştır. 2014'ten 2018'in başına kadar Seslenen Kitap iOS ve Android uygulamasını 500.000'den fazla tekil kişinin indirdiği ve uygulamayı indirenlerin yarısından fazlasının Seslenen Kitap'a üye olduğu belirtilmiştir.

Bu veriler kullanıcıların sesli kitaba ilgi duyduğunu ve Seslenen Kitabın piyasada önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Storytel bir sınırsız abonelik servsidir, aynı Netflix, Spotify ve yerli örnek Blutv gibidir. Sınırsız dijital abonelik servisleri son kullanıcılar tarafından beğenilen, tercih edilen mecralar olarak karşımıza çıkmaktadır. Storytel'in de Türkiye'de kitapları daha fazla okuyucu / dinleyiciye ulaştırmakta ve hem son kullanıcılar hem de hak sahipleri yani yazarlar ve yayınevleri tarafından benimsenmektedir.

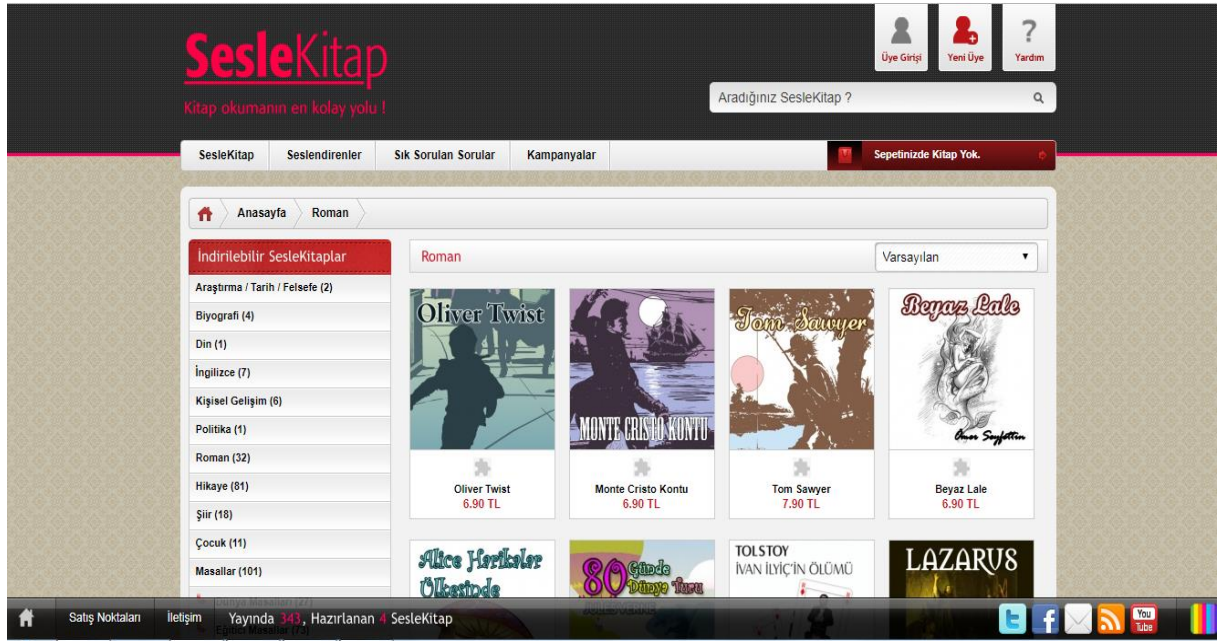
¹⁵⁵ Seslenen Kitap Kurucusu Berk İmamoğlu, Kişisel Görüşme, 07 Nisan 2018.

2.3.7. Sesle Kitap

Sözlü anlatım yazıdan çok daha öncedir. İnsanlar yazının icadından önce de adına hikaye veyahut efsane diyerek geçmişlerini, korkularını, hasretlerini ve düşlerini anlatmışlardır. Yazının bulunmasıyla da asırlar boyunca insanların yaşamlarında sözel ifade okumaktan daha fazla tercih edilmiştir. Bu nedenle insanoğlu sesli bir kitaba tarihin hiçbir sahnesinde uzak olmamıştır. İnsanoğlunun hikaye dinleme isteği günümüz koşullarında da devam etmiş, sadece araya bir cihaz girmiştir. Teknoloji gelişmiş fakat dinleme isteği değişmemiş bu doğrultuda bu talebe karşın sesli kitaplar gelişmiştir. Dünya'nın ilk sesli kitabı Amerikan Körler Vakfı tarafından 1933'te balmumu plak üzerine kaydedilmiştir. Bugün ise Dünya'nın en büyük sesli kitap yayıncısı Audible firmasıdır. 60 binden fazla kitap yayınlamıştır. Türkiye'de ise kamu sektöründe verilen hizmetlerin haricinde ticari amaçlı hizmet veren şirketlerin azlığı yukarıda belirtilmiştir. Bahsi geçen Seslenen Kitap firmasının haricinde bu işi Türkiye'de ticari amaçlı yapan ilk şirket Sesle Kitaptır. 1995 yılında Tuna Egemen öncülüğünde seslendirme çalışmalarına başlamıştır. Sesle Kitap 2009 yılında ise fiili olarak Ankara'da yayın faaliyetlerine başlamıştır. Okul öncesi kitaplardan, Dünya ve Türk edebiyatına ait önemli eserlere kadar geniş bir alanda yayınlarını sürdürmektedir¹⁵⁶.

Sesle Kitap *“Edebi olan ya da olmayan her türlü metnin, orijinaline sadık kalarak bir okuyucu, seslendirici tarafından profesyonel stüdyo ortamında kaydedilmesi, eğer gerekiyorsa takibini kolaylaştırmak amacıyla bu kayıtların müzik ve efektlerle zenginleştirilerek cd, mp3 çalar veya internet gibi medyalarda okuyucuya arz edilmiş hali”* olarak ifade edilmektedir. Sesle Kitap kullandığı müzik efektlerini özgün olarak hazırlamaktadır. Yani besteciye sipariş etmektedir. Profesyonel bir kadro ile çalışan Sesle Kitap kadrosunda; yönetmen ve oyuncu Mehmet Atay, tiyatro sanatçısı Deniz Gökçe Kayhan, sunucu ve spiker olan Derya Kaya, besteci ve orkestra şefi Musa Göçmen yer almaktadır.

¹⁵⁶ Basında Sesle Kitap Şirketi. <http://www.seslekitap.com/basinda-seslekitap.html>, 16.12.2018.

Resim 22 : Sesle Kitap Web Sayfası¹⁵⁷

Kitap satışlarını ise web sayfası üzerinden yapmaktadır. Kitaplar müşteriye iki şekilde sunulmaktadır: indirilebilir formattaki kitaplar (*mp3, iPod, mobil telefona aktarılabilir*), CD formatında kitaplar¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Sesle Kitap Satışta Olan Romanlar <http://www.seslekitap.com/roman.html>, 22.12.2018.

¹⁵⁸ Basında Sesle Kitap Şirketi. <http://www.seslekitap.com/basinda-seslekitap.html>, 16.12.2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE OKUMA ALIŞKANLIKLARI VE SESLİ KİTAPLAR

3.1. OKURYAZARLIK VE OKUMA ALIŞKANLIĞI

Okuma, kavramanın en mühim adımlarından biridir. Diller dil becerilerini de içinde bulundurmasından dolayı, okuma eğitimi daha çok önemsenmekte ve bu mecrada yoğun etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Okuma eğitim sonucu günden güne ilerleyen bir davranıştır. Türkiye’de okuma alışkanlıkları edinme konusunda belirli çalışmalar yapılmakta ve eğitimde belirli yöntemler kullanılmaktadır. Gerçekleşen tüm bu çalışmaların okuma alışkanlığı kazanılması için henüz yeterli düzeyde olmadığını yapılan araştırmalar çerçevesinde tespit edilmiştir. Yapılan uluslararası bir çalışmada okuma becerisi konusunda Türkiye 35 ülke arasında 28. Sırada bulunmaktadır. Yine aynı araştırmada İsveç ilk sırada bulunurken onu takip eden İngiltere olmuştur. Bu durum bizi okuma becerisinin daha çok ders kitaplarından edinilen bilgi birikimiyle sağlandığı gerçeğini göstermiştir. Eğitim öğretim sistemimizde yer alan öğretmenler öğrencilerin alternatif kaynaklara yönelmesini sağlaması gerekmektedir. Bu alternatif kaynaklar yardımcı ders kitaplar, ek kitaplar gibi kaynakların aksine okuma kitapları olmalıdır. Bu gerçekten yola çıkarak okumanın yalnızca öğretim sürecine dayalı bir faaliyet olmayıp, yaşamın tüm evrelerinde ihtiyaç olan bir gereklilik olduğu farkına varılmalıdır¹⁵⁹.

Okuryazar ise Çocuk Vakfı tarafından 1978 tarihli UNESCO raporlarından yola çıkılarak *“Bütün hayat etkinliklerindeki uğraşısını kolaylaştırmada ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri kazanmasını, bu bilgi ve becerileri kendisinin ve toplumun gelişiminde sürekli kullanmasını mümkün kılan okuma, yazma ve temel aritmetik işlemlerinde yeterlilik sahibi kişi”* olarak ifade edilmektedir¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Gıyasettin Aytaş, Okuma Eğitimi, Bkz: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256384>, 15.05.2018.

¹⁶⁰ Çocuk Vakfı. Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi. 2006. http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/raporlar/14okuma_aliskanligi_karnesi2006.pdf, 15.05.2018.

Okuma alışkanlığı bireyin okumayı bir ihtiyaç olarak algılayarak sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirmesidir¹⁶¹.

Bireylerin okuma alışkanlığı kazandırılmasında ebeveynler ve yakın çevre, arkadaş çevresi, ulaşılabilir kitap kaynakları ve kütüphaneler ile çocuğun okumaya alakası gibi birçok faktör etkilidir¹⁶².

Burada özellikle aile ve eğitimci faktörü ön plana çıkmaktadır. Okuma ilgisine göre çocukların yaş, cinsiyet, zekâ düzeyleri, aldıkları eğitim dikkate alınarak okuma alışkanlıkları edindirilmelidir. Ayrıca bu noktada okuma alışkanlığının kazandırılmasında çocuklara zengin bir kütüphane sunmak zorunlu hale gelmiştir. Türkiye’de ailelerin maddi olanaklarının buna elverişsiz olmasından ötürü kütüphanelerin kullanımı büyük önem kazanmaktadır.

Okuma alışkanlığının tespit edilmesinde ve değerlendirilmesinde, Amerikan Kütüphane Derneği (ALA) okurları, sene içerisinde okuduğu kitap miktarına göre okurları gruplara ayırmıştır:

◇ Yılda 1 ile 5 kitap arasında okuyan kişiler, az okuyan okur tipi,

◇ Yılda 6 ile 20 kitap arasında okuyan kişiler orta düzeyde okuyan okur tipi ve

◇ Yılda 21 ve daha fazla kitap okuyan okurlar ise çok okuyan okur tipi olarak ifade edilmiştir¹⁶³.

3.1.1. Dünyada Okuma Alışkanlığı

Okuma alışkanlığı kavramı Dünya genelinde ele alındığında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler arasında farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Okuma alışkanlığı bazı faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Örneğin bireylerin sosyo-ekonomik durumları, eğitim düzeyleri, ortalama yıllık maddi gelirleri, kitabın bir ihtiyaç olarak algılanma düzeylerinin farklılıkları gibi etkenler etkili olmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak en fazla kitap okuyan ülkelerin başında gelen İngiltere ve Fransa kitap okuma oranı yüzde 21 iken, bir uzak doğu

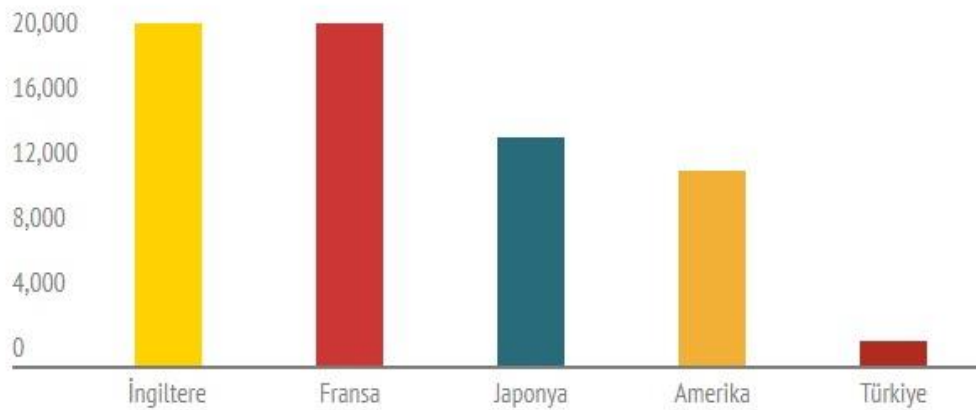
¹⁶¹ Bülent Yılmaz, **Okuma Alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990.

¹⁶² Murat Özbay, **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II. (2. Baskı)**, Ankara: Öncü Kitap, 2007, S.32.

¹⁶³ Tülin Sağlamtunç, **Türkiye’de Üniversite Kütüphanecilik Bölümlerinin 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgür (Boş) Zaman-Ders Dışı Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma**, Türk Kütüphaneciliği, 1990, s.4.

ülkesi olan Japonya’da bu oran yüzde 14 olurken Amerika Birleşik Devletleri’nde yüzde 12 civarında seyretmektedir. Aşağıda ise bu ülkelerin kitap okuma alışkanlıkları oranları tablo halinde verilmiştir¹⁶⁴.

Ülkeler arası kitap okuma alışkanlıkları oranları

Tablo 5 : Ülkeler Arası Kitap Okuma Alışkanlıkları Oranları¹⁶⁵

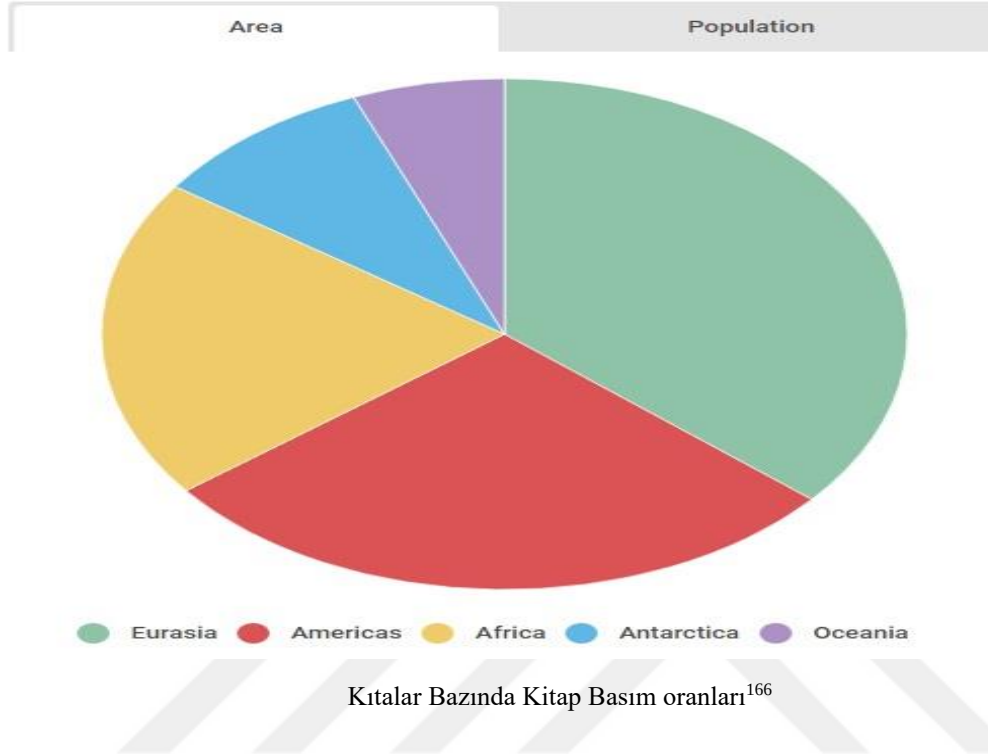
Dünya haritasının doğusunda kalan Ermenistan, Libya ve Malezya gibi ülkelerde okuma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Ülkelerin okuma alışkanlığını karşılaştıran TUIK araştırmasında bu ülkeler diğer ülkelerin gerisinde kalarak alt sıralarda yer almaktadırlar.

Dünyada okuma alışkanlıkları ve ülkelere göre basılan kitap sayıları incelendiğinde bunların iki kategoride sınıflandırılması mümkündür. Bu bağlamda eğitim amaçlı basılan(kurgu dışı yayınlar) ve kurgusal yayınlar(edebi eserleri gibi) ayrılabilir. Örneğin Japonya’da ders kitapları hariç bir yılda basılan kitap sayısı 23 milyon, Amerika Birleşik Devletleri’nde 72 bin, Avrupa ülkesi olan Almanya’da bu rakam 65 bin, Fransa’da 39 bin iken, gelişmekte olan güney Amerika ülkesi Brezilya’da ise 13 bindir.

¹⁶⁴ Dünyada Kitap Okuma Oranları Ve Türkiye’nin İstatistiklerinde ki Yeri. <https://infogram.com/dunyada-ulkelere-gore-kitap-okuma-oranlari-1ge9m8nqqoj6my6>, 28.04.2018.

¹⁶⁵ Dünyada Kitap Okuma Oranları Ve Türkiye’nin İstatistiklerinde ki Yeri. <https://infogram.com/dunyada-ulkelere-gore-kitap-okuma-oranlari-1ge9m8nqqoj6my6>, 28.04.2018.

Ülkeler bazında ders dışı kitap basımı miktarları incelenmesinin yanı sıra bu oranların kıtalara göre dağılımına bakıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6 :

Tabloya göre, gelişmiş ülke sayısının yoğun olduğu Avrupa ve nüfus oranı yüksek olan Asya ülkeleri bir arada verilerek dünya genelinde pastanın en büyük payına sahip olduğu görülmektedir. Yukarıda verilen tablo incelendiğinde nüfus miktarının yüksekliğiyle basılan kitap sayısının paralel olarak artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Pastada geniş yer kaplayan başta Avrupa ile aynı dilimi paylaşan Asya kıtası olmak üzere Amerika ve onu takiben Afrika’da kitap basım oranlarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Kıtasal nüfus miktarının düşük olduğu Okyanusya kıtasında, basılan kitap sayısı da buna paralel olarak düşüktür.

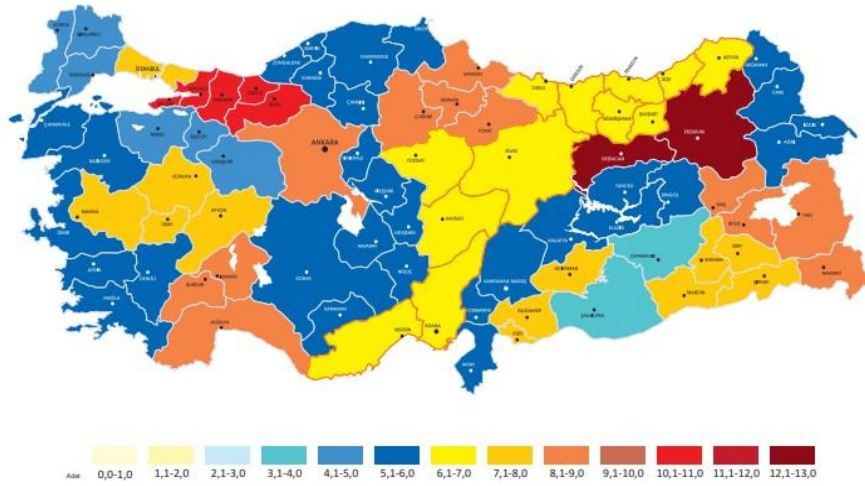
Tabloda dikkat çeken bir başka unsur nüfus miktarı bakımından düşük olan Antarktika kıtasında basılan kitap sayısının yüksek olmasıdır. Bu durum kıtanın eğitim durumunun yüksek olması faktörüyle açıklanabilmektedir. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerde kitap basım oranı da paralel olarak artış gösterdiği bilinmektedir.

¹⁶⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yonetic-i-ozetipdf.pdf?0>, 22.04.2018.

3.1.2. Türkiye’de Okuma Alışkanlığı

Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Nüfus miktarı yüksek, jeopolitik konumu açısından da Avrupa’ya yakın olmasına rağmen okunan kitap sayısı nüfus miktarına ve bulunduğu konuma göre düşük miktardadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2016 yılında yayınladığı verilere göre, Türkiye’de kitap okumaya kişi başına ayrılan süre bir dakika olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) verilerine göre ise Türkiye Cumhuriyeti kitap okuma oranları sıralamasında dünyada 86’ncı sırada yer almaktadır. Yine bir başka TÜİK verisine bakıldığında Türkiye’de kitap, bireylerin ihtiyaç listesinde 235’inci sırada yer almıştır. Dünya ile karşılaştırıldığında başka ülkelerde bireylerin kitap için kişi başına harcadıkları para ortalama 1,3 dolar olarak saptanmışken, Türkiye’de bu miktar çeyrek dolar olarak belirtilmiştir¹⁶⁷.

Bir Yıl İçinde Ortalama Okunan Kitap Adedi

: Türkiye’de Bir Yıl İçinde Ortalama Okunan Kitap Adedi Oranları¹⁶⁸

Tablo 7

Yukarıdaki tabloda Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı Türkiye’de yılda ortalama okunan kitap adedi ve illere göre dağılımı verilmiştir. İncelenen tabloda en yüksek oranın

¹⁶⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yoneticisi-ozetipdf.pdf?0>, 22.04.2018.

¹⁶⁸ Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yoneticisi-ozetipdf.pdf?0>, 22.04.2018.

doğu Anadolu bölgesinde yer alan Erzurum ve Erzincan illerinin olduğu gözlemlenmektedir. Yine tabloya bakarak bölgesel dağılım bazında değerlendirildiğinde 1. sırada Marmara Bölgesi yer alırken onu İç Anadolu Bölgesi daha sonra Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Kitap okuma oranlarının en düşük olduğu bölgeler ise Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi olmuştur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yaptığı aynı araştırmada Türkiye'de yılda ortalama 7.2 kitap okunduğu belirtilmiştir. Buna göre bireyler farklı kategorilerde kitap okuma oranları şu şekilde verilmiştir:

Seçici ve düzenli okuyanlar (*Yılda ortalama 14.5 kitap okuyor*)

7-14 yaş grubu bireyler (*Yılda ortalama 12 kitap okuyor*)

Kadınlar (*Yılda ortalama 7.3 kitap okuyor*)

Erkekler (*Yılda ortalama 7.1 kitap okuyor*)

Bekârlar (*Yılda ortalama 10.1 kitap okuyor*)

Yaşamının büyük kısmını büyükşehirde geçirenler (*Yılda ortalama 7.7 kitap okuyor*)

Aylık 3001 -5000 TL arasında geliri olanlar (*Yılda ortalama 10.9 kitap okuyor*)

4 kişilik aile bireyleri (*Yılda ortalama 7.6 kitap okuyor*)

Evinde internet bağlantısı bulunanlar (*Yılda ortalama 8.4 kitap okuyor*)

Öğrenciler (*Yılda ortalama 11.1 kitap okuyor*)¹⁶⁹

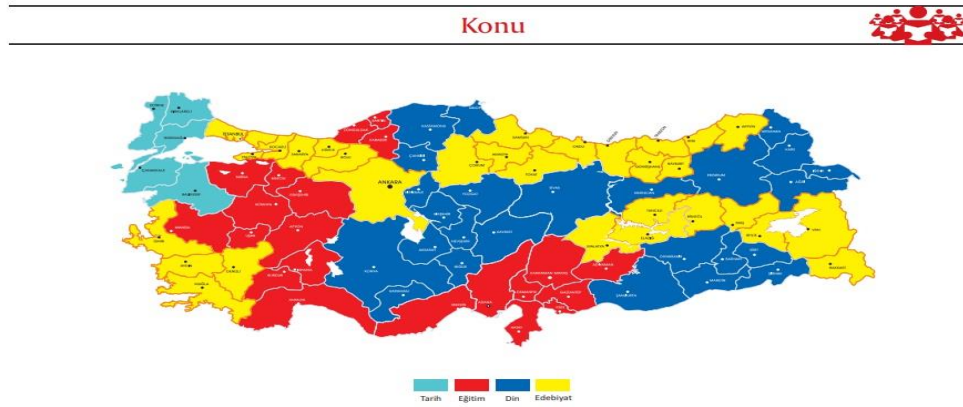
Araştırma bulgularına bakıldığında, Türkiye'de kadınların erkeklere kıyasla daha fazla kitap okuduğu ve kitap okuyanların yüksek bir kısmını öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Burada değinilmesi gereken bir diğer konu Türkiye'de öğrencilerin kitap okuma oranlarının yüksek çıkmasında etkili olan başlıca faktörlerden birinin ders kitapları olmasıdır. Türkiye'de var olan mevcut sınav sistemleri hem basılan kitapların çoğunluğuna

¹⁶⁹Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Türkiye Okuma Kültürü Haritası", <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yonetici-ozetipdf.pdf?0> , 22.04.2018.

hem de eğitim çağındaki bireylerin okuma oranlarında fazlalığa neden olmaktadır. Çünkü Türkiye’de basılan kitapların çoğunluğunu ders kitapları, yardımcı eğitim kitapları ve sınavlara hazırlık kitapları oluşturmaktadır. Kurgusal kitapların (*edebi eserler*) basım ve okunma oranları nispeten daha azdır. Türkiye’de yıllık ortalama gelir düzeyleri yüksek olan bireylerin kitap satın almaya ayırdıkları bütçe gelir düzeyleri düşük olan bireylere göre daha fazladır.

Kitap okuma oranında etkisi olan bir diğer faktör teknolojiye erişim olarak görülmektedir. Bu bağlamda internet erişimi olan bireyler kitaplardan daha kolaylıkla haberdar olabilmekte, internet bağlantılarıyla kitap satın alabilmekte ayrıca çevrimiçi olarak kitap okuyabilmekte böylece kitap okuma oranının artmasına katkı sağlamaktadır.

Aşağıdaki tabloda ise Türkiye’de illere göre kitap okuma oranları konularına göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 8: Türkiye’de İllere Göre En Çok Okunan Kitap Konuları Oranları ¹⁷⁰

Tabloya göre, kurgusal edebiyat kitaplarının yanında din kitaplarının okunma oranlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Bir önceki okuma oranlarının illere göre dağılımının olduğu tabloda Erzurum ve Erzincan illeri kitap okuma oranı olan en yüksek iki şehir olurken bu şehirlerin okuduğu kitap türü ise din kitabı ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıdaki tabloya bakarak Doğu Anadolu bölgesinin çoğunluğu, Güneydoğu Anadolu bölgesi ve İç Anadolu Bölgesinin Doğu ve Güney bölümlerinde din türü kitapların daha fazla tercih

¹⁷⁰Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yonetici-ozetipdf.pdf?0>, 22.04.2018.

edildiği görülmektedir. İç Batı Ege ve Akdeniz bölgesinde ise eğitimsel kullanılan kitaplar tercih sebebi olurken Tarih içerikli kitapların Marmara Bölgesinin batı kesimindeki illerinin tamamında ağırlık olarak okunduğu gözlemlenmiştir¹⁷¹.

Türkiye’de kitap okuma oranı her ne kadar düşük olsa da eğitim, din gibi tematik kitapların ilgi görmesi kitap endüstrisinin üretimi buna göre şekillenmekte ve basılan kitap sayısı artmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye 2 milyar 100 milyon doları aşan hacmiyle dünya sıralamasında 11’inci en büyük kitap cirosuna sahip ülke olmuştur. Yayımcı Meslek Birlikleri Federasyonunun 2016 verilerine göre var olan 45 milyondan fazla kitabın kategorileri belirlenmiştir. Böylece eğitimle ilgili yayınların oranı yüzde 63, yetişkin inceleme ve araştırma kitaplarının payı yüzde 15, çocuk ve gençlik kitapları yüzde 8, inanç kitapları yüzde 7 ve son olarak sanat kitaplarının oranı yüzde 4 olarak ortaya çıkmıştır¹⁷².

3.1.3. Okul Öncesi Eğitimde Okuma Alışkanlığı

Çocuklarda okuma alışkanlığı erken çocukluk dönemi ya da okul öncesi eğitim dönemi olarak adlandırılan süreçte başlamaktadır. Son yıllarda okul öncesi eğitime dahil olan çocuklar bu kurumlarda kitapla tanışmakta ve erken yaşlardan itibaren okuma alışkanlığı kazanma fırsatı bulabilmektedir. Bu dönemde çocukların bulunduğu kitaplar çoğunluğu resim veya fotoğraf ile kaplı olup daha çok görsel algılarına hitap etmektedir. Okuma yazma bilmeyen okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için okumak mümkün olamamasına rağmen insanın hayatındaki davranış kalıplarının gelişmesinde ve kişilik özelliklerinin biçimlendirilmesinde en kritik dönem 3-6 yaş çocukluk dönemi olduğu bilinmektedir¹⁷³.

Yapılan araştırmalar 17 yaşa kadar oluşan zihinsel gelişimin yarısının 4 yaşına kadar oluştuğunu %30’unun 4-8 yaş aralığında gerçekleştiğini kalan %20’lik kısmın ise 8-17 yaş aralığında oluştuğunu belirtmiştir. Bu gerçekten yola çıkarak okul öncesi eğitim çağı dönemine denk gelen 3-6 yaş çocuk grubunun okuma alışkanlığı edinmesinde önemli bir dönem olduğu söylenebilir. Yapılan bir başka araştırmada ise okul öncesi çocukların resimli kitaplar, görsele dayalı dergi veya basılı materyal ile tanışmış olanları diğerlerine göre %12

¹⁷¹Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55,yonetic-i-ozetipdf.pdf?0> ,22.04.2018.

¹⁷² Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası”, <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55,yonetic-i-ozetipdf.pdf?0> ,22.04.2018.

¹⁷³ Asiye Kakırman Yıldız, **Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığı Kazanmasında Rol Model Olarak Aile**, Mavi Atlas, Temmuz 2016, s.96.

oranında sözlü dili daha fazla kullanabilmekte ve bu çocuklar ilerleyen eğitim dönemi kademelerinde bu oranı daha fazla arttırarak eğitim hayatlarına devam etmektedir. Bundan dolayı bu çağda kazanılması gereken bu davranış biçimlerinin kazanılmaması durumunda ileriki yaşlarda edinilmesi oldukça güç bir durum olabilmektedir¹⁷⁴.

Okul öncesi çocuğun okuma alışkanlığı, ebeveynleri tarafından verilmesi önemli bir noktadır. Çocuklar daha okul öncesi eğitime başlamadan anne ve babaları tarafından kendilerine sesli okunan kitaplarla zihinsel gelişim süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin evlerinde çocukların erişebileceği kitapların bulunması da önemli bir etkidir. Bu çocukların dinleyerek kitaplarla tanışmasına ve okuma alışkanlığı edinmesine bir örnektir. Diğer bir örnek ise, teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan sesli kitap materyalleri bir önceki dinleme ve öğrenme ikilisini destekleyici olarak bir alternatif hatta bir avantaj olarak karşımıza çıkmıştır. Okul öncesi çocuklar okuma yazma bilmediği ve bu eylemi gerçekleştirebilmeleri için ebeveynlerinin yerine gönüllü veya profesyonel okuyucular tarafından seslendirilen ve teknolojik aygıtlarla dinlenmesini destekleyen sesli kitaplar yeni bir yol sunmaktadır. Bu doğrultuda hem ebeveynler hem de çocuklar için pratik ve zamandan tasarruf etmeyi sağlamak ve çocukların zihinsel gelişim süreçlerini işitsel ve görsel olarak olumlu bir şekilde etkilemektedir¹⁷⁵.

Ne var ki Türkiye’de okul öncesi çocukların kitap okuma alışkanlığı konusunda yeterince motive edilememesi bu konuda eksiklikleri meydana getirmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Ailelerin okul öncesi dönemde çocukları ile yeterince okuma eyleminde bulunmaması
- Sosyo-ekonomik nedenler, yoğun iş temposu, anne ve babanın her ikisinin de çalışmak durumunda kalması gibi nedenler çocuklarıyla daha fazla kaliteli zaman geçirmesine engel olmaktadır.
- Ailelerin okuma alışkanlıklarının yetersiz olması.
- Türkiye’de okul öncesi eğitime yeterince önem verilmemesi.
- Okul öncesi eğitim veren okulların yeterli kitap ve kütüphaneye sahip olmaması

¹⁷⁴ Kakırman Yıldız, s.96

¹⁷⁵ Kakırman Yıldız, s.97-98.

- Okul öncesi eğitim veren öğretmenlerin kişisel okuma alışkanlıklarının gelişmemesi nedeniyle öğrencilere aşılayamaması¹⁷⁶.

3.1.4. Okul Dönemi Okuma Alışkanlığı

Çocuklar 6-13 yaşları arasında kitap seçimi konusunda karar verici taraftır. İlköğretim dönemine denk gelen bu yaştaki çocuklar okul öncesi dönemde edindiği okuma alışkanlıklarını bireysel olarak gerçekleştirebilmektedir. Okuma yazma eğitimi aldıktan sonra bir önceki dönemde edinmiş oldukları okuma alışkanlığı ile birlikte kitap edinme ve kitap okuma süreçlerini hızlandırabilmektedirler. Bu dönemde çocukların kitapla buluşmasında çeşitli yollar bulunmaktadır. Örneğin, okul kütüphanesinde bulunan kitaplar, sınıf kitaplığı, Türkiye’de yeni olarak müfredata dahil olan kitap okuma saatleri, okulda düzenlenen kitap sergileri, ebeveynlerin çocukları için satın aldıkları kitaplar, kitap fuarları ve teknolojik gelişmelerle karşımıza çıkan elektronik kitaplar ve sesli kitaplardır. Bu noktada önemli olan şey; çocuğun kitapla bir araya gelmesini tesadüf olmaktan kurtarıp, bilinçli kitap seçimi yapabilmesini sağlamaktır. Bunu yapabilmek için ebeveynlerin dünya edebiyatının ve Türk edebiyatının çocuk ve gençlik edebiyatı alanındaki yazarları tanıması ve bu yazarların eserleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir¹⁷⁷.

Okul çağındaki çocuklarda kitap okuma alışkanlığı ile ilgili bu bilinci oluşturan birey ve kuruluşlar ve bunların etkinlikleri şu şekilde sıralanabilir. Öğretmenler, anne-babalar, yazarlar ve kütüphanecilerdir.

Öğretmenler

Çocukların okul dönemi ve okul öncesi eğitim dönemine gelmeden ailelerinin verdiği eğitim ile algılama ve düşünme biçimleri kısmen oluşmaktadır. Öğretmenler ise okul öncesi eğitim ve ilköğretim dönemlerinde çocukların düşünme biçimlerini ve alışkanlıklarını şekillendirme konusunda en az ebeveynleri kadar etkili olabilmektedir. Öğretmenlerin öğrencilere sunmuş olduğu eğitim içerisinde okumaya verilen değer ile birlikte öğretmenler tarafından farklı yazar ve kitap alternatifleri sunulurken erken yaşlarda çocuklarda okuma bilinci oluşturulmakta bu durum ilerleyen yaşlardaki okuma alışkanlığının oluşmasına zemin

¹⁷⁶Kakırman Yıldız, s.97-98.

¹⁷⁷ Yalçın Yağcı, *Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler*, Türk Kütüphaneciliği 21 Ocak 2007.

hazırlamaktadır. Türkiye’de özellikle kırsal kesimlerde ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olmasından dolayı çocuklar teşvik edilememektedir. Burada öğretmen faktörü çok daha önemlidir. Bu bilincin oluşturulmasında ve devamlılığının sağlanmasında öğretmenler etkin rol oynar. Öğretmenler sınıf içerisinde ve dışarısında öğrencileri kitapla buluşturmalı ve yeni kitaplardan haberdar olup öğrencileri doğru şekilde yönlendirmeli ve gelişen teknolojilerle birlikte alternatif kitap okuma türleri ile öğrencilerin buluşması için bir köprü görevi üstlenmelidir¹⁷⁸.

Yazarlar

Öğretmenler kadar kitabın içeriğini oluşturanlar yani yazarlar çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Burada yazarlar öncelikli olarak hitap ettiği yaş grubunu dikkate almalıdır. Örneğin, çocuğun 0–6 yaş döneminde; mantıksal düşünce yeteneğinin gelişmediğini, bundan ötürü görsel algı ve nesnelerin ağırlık kazanarak ön planda olduğunu bilmelidirler. Çocuğun 6–13 yaş döneminde ise okulla birlikte sosyal bilincinin gelişerek başladığını ve çocuğun bu yaşlarda hayal kurmaktan zevk aldığını da düşünerek onlara eserlerini sunmalıdırlar. İdeolojik düşüncelerden uzak durarak estetik açılarından görselliği ve içeriği güçlendirmelidirler. Çocuğun anlayabileceği bir dil kullanılmalıdır. Tüm bunlarla birlikte Edebi ve sanatsal değer taşıyan metinlerin kurgusunda tutarlılık sağlamalıdır¹⁷⁹.

Kütüphaneciler

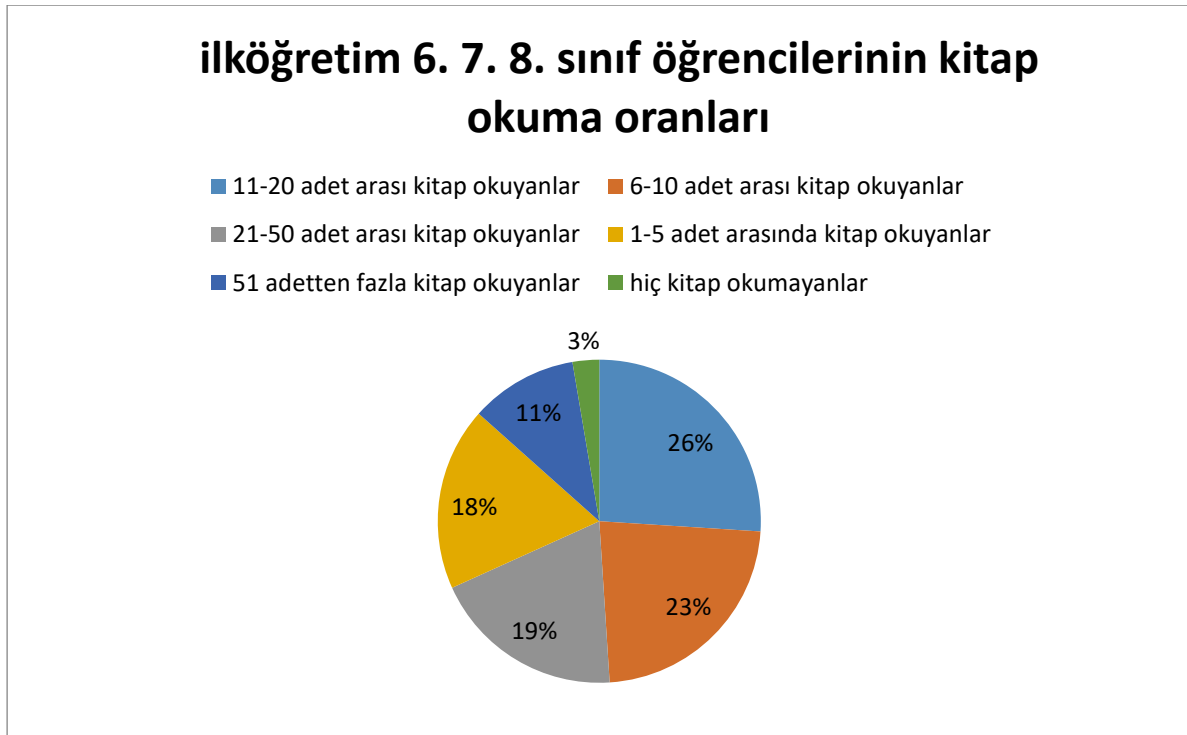
Kütüphanecilik özellikle Türkiye’de önemli bir etkinlik alanıdır. Çünkü bireylerin her zaman istedikleri her kitaba erişimleri mümkün olmadığı gibi bu kitapları satın alma güçleri de bulunmamaktadır. Bu durum özellikle çocuklar için geçerlidir. Bundan ötürü kütüphaneciler çocukların gerçekliğine uygun kitaplar seçmeli ve sunmalıdır. Çocuk ve gençler için ayrı kataloglar oluşturabilirler. Kütüphaneciler çocukların kitap talep etmeleri durumunda oluşabilecek engelleri çözebilecek yöntemler geliştirmekte ve her çocuğun

¹⁷⁸ Yağcı, s.66.

¹⁷⁹ Yağcı, s.67.

ufkunun açılması için gerekli kitapların temin edilmesini sağlayabilmekte önemli bir araçtır¹⁸⁰.

Bahsedilen faktörlerin yanı sıra İlköğretim öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile ilgili yapılmış pek çok araştırma da bulunmaktadır. Türkiye’de farklı illerde görüşülen ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada ortaya çıkarılan bulgulara göre Konya ilinde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma oranları gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 9 : İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Oranları¹⁸¹

Konya ilinde yapılan araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğu 1 sene içerisinde ders kitapları dışında 6- 20 adet arasında kitap okumakta olduğu sonucuna varılmıştır¹⁸².

Aynı şekilde Tokat ili ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları ile ilgili yapılan bir başka araştırma bulgularına göre aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

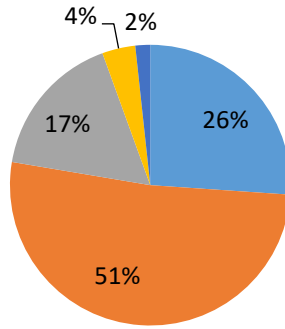
¹⁸⁰ Yağcı, s.68-69.

¹⁸¹ Sibel Karaaslan, **Türk Eğitim Politikasında Okuma Alışkanlığı**, BİLGİ DÜNYASI, 2016, s. 106

¹⁸² Karaaslan, s.106.

Tokat ili ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin kitap okuma sıklıkları

- hergün düzenli kitap okuyan öğrenciler
- haftada 2-3 gün kitap okuyan öğrenciler
- haftada 1 gün kitap okuyan öğrenciler
- ayda 1 veya birkaç gün kitap okuyan öğrenciler
- sadece yaz tatillerinde kitap okuyanlar

Tablo 10 : Tokat İli İlköğretim 2.Kademe Öğrencilerinin Kitap Okuma Sıklıkları¹⁸³

Tokat ilinde gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda ders kitapları dışında kitap okuma oranları verilen öğrenciler en çok haftada 2-3 gün kitap okudukları ve öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının istenilen düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır¹⁸⁴.

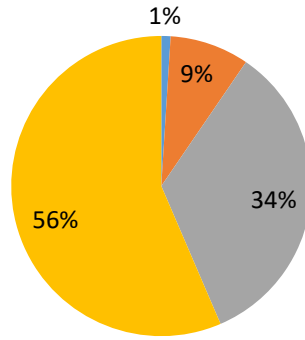
Ankara ilinde yapılan çalışmada ise 5. Sınıf öğrencileri ele alınmış ve bu öğrenciler sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerden seçilmiştir.

¹⁸³ Adem İşcan, İsmail Baha Arıkan ve Menşure Alkış Küçükaydın, **İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Kitap Okuma Alışkanlıkları ve Okumaya İlişkin Tutumları**, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2013, s.6, 3-28.

¹⁸⁴ İşcan, Arıkan ve Alkış Küçükaydın, s.4-11, 3-28.

Ankara ili sosyo-ekonomik düzeyi yüksek aile üyesi 5. sınıf öğrencileri

- hiç kitap okumayan öğrenciler
- 2 ayda bir kitap veya daha az kitap okuyan öğrenciler
- ayda bir kitap okuyan öğrenciler
- ayda 2 adet veya daha fazla kitap okuyan öğrenciler

Tablo 11 : Ankara İli Sosyo-Ekonomik Düzeyi Yüksek Aile Üyesi 5.Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Düzeyleri¹⁸⁵

Üstteki tabloda görüldüğü gibi okuma alışkanlıklarının kazanılmasında ve sürdürülmesinde ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Ankara ilinde yapılan anket çalışmasında 5. sınıf öğrencilerinin önemli ölçüde kitap okuduğu tespit edilmiştir. Kitap okumayan öğrenciler ise %1 oranında kalmıştır.

3.1.5. Sesli Kitaplar ve Okuma Alışkanlıkları

Sesli kitapların Ortaya çıkış sürecinin 1800’lü yıllarda olduğunun bilinmesine rağmen 1954 yılında Goethe’nin Faust I, ardından Schiller’in Kabale und Liebe ve sonrasında Samuel Beckett’sin Das Letzte Band adlı eserlerinin kasetlere ses kaydı olarak okunup satışa sunulması ile bilinirliği artmış ve daha etkin bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. İçinde yer aldığımız dijital çağda her gün teknolojik yeniliklerle sesli kitaplar dönüşmeye devam etmiştir. Sesli kitaplar günümüzde kullanıcılara mp3, mp4 gibi ses dosyası biçimleri ile birlikte birden fazla elektronik cihazda farklı türlerde eserleri içeren ses kayıtları ile istenilen

¹⁸⁵ Ayşe Gül Aksaçoğlu ve Bülent Yılmaz, **Öğrencilerin Televizyon İzlemeleri ve Bilgisayar Kullanmalarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi**, Türk Kütüphaneciliği, 21 (1), 2007, s.3-28.

her zamanda dinlemeye hazır bir şekilde yayın evlerinin alternatif ürünleri olarak yayınevlerinde ve internet sitelerinde ve uygulamalarında yer almıştır. Fakat özellikle gençlik ve çocuk edebiyatı türlerinde bu sesli kitap seçeneğine 1980'li yıllarda daha çok rastlanmaktadır. Örneğin, EnidBlyton'un neredeyse tüm eserleri işitsel olarak canlandırılmış ve yirmiye aşkın kaset serisi olarak piyasaya sürülmüştür. Ayrıca masallar gibi pek çok klasik metin türleri de kaset olarak yayımlanmıştır¹⁸⁶.

Bir diğer örnek Türk kökenli Alman yazar Osman Engin'in kendi sesinden okuduğu ve kendisine ait osmanengin.de adlı internet sitesinde sunduğu hikayeleri bu piyasada yerini almıştır. Bu örneklerle birlikte sesli kitap somut hale getirilerek sağladığı kolaylıklar ile okuyucularının dikkatini çekmiştir. Okuyucular basılı kitapların yanında bu kitapların sesli versiyonları ile alternatif okuma becerileri edinmiştir. Böylece bireylerin okuma alışkanlıklarının arttırılmasında sesli kitaplar zamandan ve mekândan tasarruf sağlayarak istenilen her yerde pratik bir şekilde okuma eylemini gerçekleştirme fırsatını yakalamıştır¹⁸⁷.

Günümüzde basılı kitapların taşınması, kapladığı alan, göz duyusuna mahkûmiyet vb. sebepler okuyucularının kitap okuma sıklığını düşüren faktörler iken sesli kitaplar bireylerin sadece işitme duyusunu kullanarak okuma alışkanlığının sekteye uğratan sebeplerini ortadan kaldırmıştır. Bu kitaplar klasik basılı eserlerin birebir aynısı veya kısaltılmış seslendirmeleriyle piyasaya sunulmaktadır. Popüler kültürün birer parçası haline gelen sesli kitaplar okuyucuya sunduğu gelişmiş ses efektleriyle kitapların seslendirmesini yaparak bireyleri okumaya daha fazla teşvik etmektedir. Okuyucular bu sayede dinlediği kitapların etkisine kapılarak kitap okumaktan daha fazla haz alır hale gelmektedirler. Böylece kitap okumaya hevesli bireylerin sayısı artmaktadır.¹⁸⁸

Okuma alışkanlıklarının geliştirilmesine yeni alternatifler sunan sesli kitapların basılı kitaplardan farkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁸⁶ Harun Göçerler ve Hikmet Asutay, **Yazınsal Bir Ürün Olarak Sesli Kitapların Okuma Derslerindeki Etkililiği ve Kullanılabilirliği**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 18 Sayı 2, Aralık 2016, s.154.

¹⁸⁷ Göçerler, s.155.

¹⁸⁸ Göçerler ve Asutay, s.155.

Basılı kitap	Sesli kitap
Yalnızca matbu yayınlardır. İmgesel biçimde alımlanabilen tekstler (sözcük dağarcığının zenginleşmesine ve konuşmaya faydası olabilen).	Basılı ve sesli yayınlardır. Gündelik yaşamda konuşulan ve dinleyenin analog veyahut dijital olarak erişebileceği seslendirmelerdir. Anlatımdaki seslere göre metin konusu hakkında değerlendirme imkanı vardır. Sesler metni akustik bir derinliğe büründürür.
Yazı ön plandadır.	Duyulara hitap edebilecek şekilde yazılmış bir materyalin esas yansıması sestir. Veya ses yazısıdır şeklinde ifade edilebilir.
İki boyutlu sathi ürünlerdir (Kitap sayfası, metin yüzeyi).	Çok boyutludurlar. Gelişigüzel bir ses, tını veya dinleme ortamı yoktur. Dinlenen metin kitaptan da takip edilebilir. Duyulan sesler çok boyutludur. Çevredeki seslerde metnin arka çerçevesinde yer alabilir.
Yazıya monte edilmiş metin türleridir. En fazla görsellerle desteklenebilirler.	Metin yazıya dökülmüş olsa bile dinlemede esas olan metnin akışkanlığı ve sürekliliğidir.
Resimlerle renklendirilebilseler de genel olarak durağandırlar.	Ses ve görsellerle renklendirilmiş formu ile okuma sırasındaki motive edici özelliği kendini gösterir.
Sözcüklerin görsel olarak varlıkları söz konusudur.	Sözcüklerin işitsel özellik arz etmeleri ön plandadır. Metnin seslendirilmesinde görselliğe, lüzum duyulduğunda başvurulabilir.

Uzantıları düz yazı şeklinde ilerler.	Bağlantıları nesir ve sözel biçimde devam eder (iletişim aygıtlarıyla dramatize etme, geri plandaki sesler v.s. de destekleyici bir özellik kazandırır).
Grafik kodlara dayalıdır. Karmaşık cümle yapısında yer alan kelime sıralamalarının görsel olarak çözülmesi gereklidir.	Akustik kodlara dayanır. Bir kelimenin işitilerek tanınması, akustik olarak karmaşık kelime sıralamalarının yinelenerek dinlenmesi, çözülmesi de gereklidir.

Tablo 12 : Sesli Kitaplar ve Basılı Kitaplar Arasındaki Farklar¹⁸⁹

Tabloya bakıldığında Rahat okunup anlaşılabilen, hızlı tüketilebilen, iletişim araçları destekli kullanımı olan ve içerik olarak felsefi kaygı taşımayan sesli kitaplar, basılı kitapların tek düzeliğini ortadan kaldıran farklı okuma ve algılama biçimlerini okuyucuya sunarak okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde büyük oranda katkı sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte okuyucunun kitabın içerisinde betimlenen olguları zihninde canlandırmasını sağlayarak kitap okumayı daha zevkli hale getirmektedir.

Sesli kitaplar özellikle görme engelli bireylerin okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Türkiye’de Görme engelli vatandaşların okuma eylemini gerçekleştirebilmelerinde devlet kütüphaneleri büyük rol oynamaktadır. Engelli vatandaşların topluma kazandırılması için her geçen gün yenilikler kazandırılmaktadır. Özellikle görme engelli vatandaşlar için eğitimde fırsat eşitliği yakalayabilmeleri için okuma alanlarında proje ve çalışmalar yapılmaktadır.

Bu çerçevede Engelli Hakları Sözleşmesi, 13 Aralık 2006’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oybirliğiyle kabul edilmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 13 Mart 2007’de imzalamış, 03.12.2008 tarihli ve 5825 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan “*Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*”, Dışişleri Bakanlığı’nın 13.5.2009 tarihli ve HUMŞ / 619 sayılı yazısı üzerine, 31.05.1963 tarihli ve 244 sayılı kanunun 3. Maddesine göre

¹⁸⁹ Göçerler ve Asutay, s.156.

Bakanlar Kurulu'nca 27.5.2009'de onaylanmıştır. Bu sözleşmenin 2. Maddesi Görme Engellilere kütüphanecilik hizmeti veren kurumları ilgilendirmektedir. Madde, “*Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dâhil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçim ve araçlarla gerçekleşen iletişimi*” içermektedir¹⁹⁰.

Türkiye’de bu amaca hizmet etmek için kurulan kütüphaneler şunlardır;

- Beyazıt Devlet Kütüphanesi Görmeyenler İçin Sesli Kitap Merkezi
- Bakırköy Belediyesi Körler Kütüphanesi
- Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Birimi
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane Müzeler Müdürlüğü Atatürk
- Kitaplığı Görme Engelliler Bölümü
- Altı Nokta Körler Derneği Kütüphanesi
- Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı
- Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi
- Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi
- Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi
- Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi¹⁹¹

Beyazıt devlet kütüphanesinde görme engelliler bölümünde 5000 adet sesli kitap bulunmaktadır. Ayrıca 2017 yılı istatistik verilerine göre okuyucu sayısı toplam 995 kişidir. Bu okuyucuların tamamı görme engelli bireylerdir. Bunların 450 kişisi erkek, 545 kişisi ise bayandır¹⁹².

Gazi üniversitesi Merkez Kütüphanesinde görme engellilere yönelik farklı türlerden oluşan 143 adet Braille alfabesi ile yazılmış basılı kitap, 1320 adet sesli kitap ve 2600 adet taranmış kitap bulunmaktadır. Ayrıca bölümde 2 adet bilgisayar, 2 adet tarayıcı, 1 adet Braille

¹⁹⁰ Ramazan Bakırcı, **Hollanda’da Görme Engellilere Verilmekte Olan Dijital Erişimli Bilgi Sistemi ve Türkiye’de Durum**, Türk Kütüphaneciliği 25,2,2011,s.311.

¹⁹¹ Meliha Kazak, **Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetlerinde Türkiye’deki Son Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü Örneği**, Türk Kütüphaneciliği 22,2008, s. 217-218.

¹⁹² Beyazıt Devlet Kütüphanesi, kutuphane3420@kulturturizm.gov.tr, 12.05. 2018.

yazıcı, 1 adet pearl, 1 adet kasetçalar bulunmaktadır. Üyeler burada bulunan sesli kitap kasetlerini ve kendilerine ait kasetleri dinleyebilmekte, ders notlarını ve ders kitaplarını tarayıcıları kullanarak Braille baskı olarak yazıcıdan alabilmekte veya taranan dokümanlar kullanıcıların harici belleklerine kaydedilerek verilmektedir¹⁹³.

Anadolu Üniversitesi kütüphanesinde görme engelli vatandaşlar için 2.834 adet sesli kitap bulunmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile kurulan Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı (GETEM) internet kütüphanesi projesi ile yer alan eserler, Elektronik metin, insan sesi ve bilgisayar sesi formatlarında kullanıcıların kullanımına sunulmuştur. Eserler doğrudan site üzerinden dinlenebileceği gibi, cihazlara indirilerek de taşınabilir mp3 çalar gibi aygıtlara kopyalanarak talep edilen her ortamda okunabilir. GETEM’de 32 bin 914 adet seslendirilmiş kitap bulunmaktadır. Bu kitaplar ister indirilebilir formatta veyahut GETEM işbirliği ile kurulan telefon kütüphanesinden ücretsiz olarak dinlenilebilmektedir¹⁹⁴.

1997 yılında görme engelli hizmet birimi olarak kurulan 2007 yılında ise İBB sesli kütüphane olarak ismi değiştirilen kütüphanede 7 bin adet sesli kitap ve 500 adet Braille alfabesi ile basılmış kitap bulunmaktadır. Kütüphaneye üye görme engelli bireylere ayda 10 adet sesli kitabı CD veya DVD olarak ödünç hakkı verilmektedir. Ayrıca kütüphane bünyesinde 8 adet sesli kitap seslendirme stüdyosu bulunmaktadır¹⁹⁵.

Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, Türkiye’de ikamet eden görme engelliler ile yurt dışında yaşayıp da Türkçe bilen görme engellilerin, yazılı kaynaklara erişimini sağlamak üzere 2004 yılında İzmir’de kurulmuştur. Amacı görmeyen kişilerin Türkçe okur-yazarlık oranını arttırmak, eğitim ve kültürlerine destekte bulunmak ve bu gaye ile hayat standartlarını yükseltmektir¹⁹⁶.

Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı’nın temel amacı gelişmiş ülkelerde bulunan görme özürlüler kitaplıkları seviyesine erişerek; görme engellilerin yazılı kaynaklardan faydalanma problemine kalıcı çözümler getirmek, bu bireylerin eğitime ve kültürel gelişimine kayda değer ölçüde yarar sağlamaktır. İngilizce ve Türkçe Kitaplar Kabartma basılarak öğrencilerin

¹⁹³ Gazi Üniversitesi Görme Engelliler Bölümü, <http://lib.gazi.edu.tr/posts/view/title/gorme-engelliler-bolumu-15141> , 12.05.2018.

¹⁹⁴ Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarları Merkezi (GETEM), Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Laboratuvarı, İstanbul 2017.

¹⁹⁵ İBB Atatürk kitaplığı, <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=2&ID=69> , 12.05.2018.

¹⁹⁶ Şafak Özpoşraz, (safakozpoşraz@gmail.com), Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, Sema Yasacı[yasacisema@gmail.com], erişim tarihi: 01.06.2018.

imla ve dil yapısını iyi öğrenmeleri sağlanmaktadır.TÜRGÖK, sayıları 6000’i aşan görmeyen üyelerine; sesli ve Braille (*kabartma*) baskılı roman, öykü, şiir, gezi, kişisel gelişim kitapları (*aylık ortalama 1500 adet sesli + kabartma kitap*) her eğitim seviyesine yönelik ders kitapları (*aylık ortalama 1300 adet sesli + kabartma kitap*), LGS, LYS, E-KPSS, TEOG, açık öğretim (*lise, ilköğretim*) soru bankaları ve sınav testleri hazırlamaktadır. Yine eğitimlerine fayda sağlamak gayesiyle bilhassa Üniversite talebelerinin Türkçe ve İngilizce kaynak kitapları, istekleri yönünde kabartma ve sesli olarak üretilmekte ve onlara ulaştırılmaktadır.TÜRGÖK, var oluşundan bugüne dek her ay sürekli olarak; İlköğretim 1. kademe öğrencileri için (*Braille Kabartma*) "*Yavru Balarısı*" dergisi (*ayda ortalama 450 adet*) 2. kademe öğrencileri için (*Braille Kabartma*) "*Balansı*" dergisi (*aylık ortalama 650 adet*), lise öğrencileri ve yetişkinler için de MP3 formatında sesli "*Arkadaş*" dergisi (*aylık ortalama 3500 adet*) çıkarmaktadır. Tüm bu yayınlar, Kitaplık üyelerinin adreslerine ücretsiz olarak gönderilmektedir. Ayrıca kitapları ve dergileri, üyeler şifre ile internetten indirerek de okuyabilmektedirler¹⁹⁷.

İZKA Projesi kapsamında; TDK İmla Kılavuzu Kabartma ve sesli hazırlanarak üyelerine gönderilmiştir. 2011 yılında Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı tarafından desteklenen "*Engelli Dayanışması ile Engelsiz Gelişim Projesi*" ile Bergama İnfaz Kurumunda bir ses kayıt kabini kurularak buradaki tutuklu gençlerin görme engelli yaşlıları için kişisel gelişim vb. kitapları okumaları sağlanmıştır. Bu kitaplar TÜRGÖK üyelerine gönderilmiş "*Çocuğumla Kitap Okuyorum*" projesinin gayesi görme engeli olmayan çocuklarına kitap okuma zevkini aşılamak isteyen görme engelli anne ve babalara yardımcı olmaktır. Bu gaye ile 3 – 8 yaş arasındaki çocuklara uygun çeşitli kitaplar Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı’nda resimleri tasvirli olarak kabartma yazıyla basılarak, mürekkep baskılı kaynak kitapla beraber set şeklinde hazırlanmaktadır¹⁹⁸.

Milli kütüphane konuşan kitaplık birimi, tamamen görme engelli bireylerin hizmetine 1995’te Braille kitap üreterek başlamış en önemli kuruluşlardan biridir. Yaptığı projeler kapsamında yaklaşık 5 bin adet kitap seslendirilmiştir ve 11 profesyonel formatta oluşturulmuş ses kayıt stüdyosuna sahiptir. Ayrıca bu projelere devlet tiyatrosu sanatçıları destek vererek kitapların seslendirmesinde gönüllü olarak hizmet vermektedirler. Kitap seslendirme süreçleri tamamen kullanıcıların talepleri doğrultusunda gerçekleşmektedir.

¹⁹⁷Şafak Özpoyraz, (safakozpoyraz@gmail.com), Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, Sema Yasacı[yasacisema@gmail.com], erişim tarihi: 01.06.2017.

¹⁹⁸Şafak Özpoyraz, (safakozpoyraz@gmail.com), Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, Sema Yasacı[yasacisema@gmail.com], erişim tarihi: 01.06.2017.

Edebi eserlerin yanı sıra üniversiteye hazırlık kitapları, KPSS kitapları gibi kitaplarda seslendirilmekte böylece görme engelli bireylerin okuma alışkanlıklarının geliştirilmesine büyük ölçüde destek sağlanmaktadır¹⁹⁹.

Kullanıcılar '<http://www.mkutup.gov.tr/konusankitap>' adresinden son eklenen kitaplar, şu anda seslendirilenler, bugün en çok dinlenen kitaplar ve en çok okunan 10 kitap bilgilerine de ulaşabilmektedirler²⁰⁰.

Yapılan anket çalışmaları doğrultusunda kullanıcıların memnuniyet düzeyleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Memnuniyet	Az		Orta		Çok		Toplam	Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konuşan kitaplık bölümünden memnuniyetiniz?	5	15,6	9	28,1	13	40,6	27	84,4
Koleksiyondan memnuniyetiniz?	7	21,9	12	37,5	7	21,9	26	81,3
Binadan memnuniyetiniz?	5	15,6	7	21,9	6	18,8	18	56,3
Personelden memnuniyetiniz?	3	9,4	9	28,1	13	40,6	25	78,1

Tablo 13: Kullanıcıların Konuşan Kitaplık Bölümü, Koleksiyon, Bina ve Personel Memnuniyetleri Durumu²⁰¹

Tablo incelendiğinde kullanıcıların genelinin konuşan kitaplık bölümünden memnun oldukları tespit edilmiştir.

¹⁹⁹ <https://www.yenisafak.com/hayat/konusan-kitaplik-projesine-yogun-ilgi-2433271> , 12.05.201816.30.

²⁰⁰ Milli kütüphane, <http://mkutup.gov.tr/en/Sayfalar/Hizmetlerimiz/Konusan-Kitaplik-ve-Gorme-Engelliler-Hizmet-Merkezi.aspx> , 12.05.2018.

²⁰¹ Fatma Gamze Tezcan ve Yüksel Tanrıkulu, **Milli Kütüphane’de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması**, BİLGİ DÜNYASI 12 (2), 2011, s. 371.

	Evet		Hayır		Kısmen		Toplam	Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çalışma alanları uygun mu?	7	21,9	4	12,5	1	3,1	12	37,5
Koleksiyon yeterli mi?	7	21,9	9	28,1	12	37,5	28	87,5
Kaynaklar rahatlıkla bulabiliyor mu?	16	50,0	6	18,8	8	25,0	30	93,8
İhtiyaç duyduğunuz bilgilere elektronik ortamdan ulaşabiliyor mu?	15	46,9	4	12,5	6	18,8	25	78,1
Gönüllü okuyuculardan memnun musunuz?	19	59,4	1	3,1	10	31,3	30	93,8

Tablo 14 : Çalışma Alanlarının Uygunluğu, Koleksiyonun Yeterliliği, Kaynakların Erişim Durumu, Elektronik Ortam Erişimi ve Gönüllü Okuyuculardan Memnuniyet²⁰²

Tablo incelendiğinde, Kaynakların erişim durumu hakkında kullanıcıların yarısı kaynaklara internet ortamında kolaylıkla erişebilmektedir. Elektronik ortamda erişimi ise yarıya yakın kullanıcı tarafından olumlu görülmüştür. Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Bölümü gönüllü okuyucular tarafından seslendirilen sesli materyallerden oluşmaktadır yani bu işi yapan özel bir personel yoktur. Kullanıcılar gönüllü okuyuculardan büyük oranda (%59,4) memnundur.

	İyi		Orta		Kötü		Toplam	Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sesli materyallerin ses kalitesi nasıl?	17	53,1	6	18,8	4	12,5	28	87,5
Personel size nasıl davranıyor?	19	59,4	4	12,5	0	0	23	71,9
Kütüphanenin internet durumu nasıl?	15	46,9	5	15,6	3	9,4	23	71,9

Tablo 15 : Kullanılan Sesli Materyallerin Ses Kalitesine, Kütüphanenin İnternet Ortamına, Personelin Kullanıcıya Nasıl Davrandığına ilişkin Veriler²⁰³

²⁰² Tezcan ve Tanrıkulu, s. 369.

²⁰³ Tezcan ve Tanrıkulu, s. 368.

Tablo incelendiğinde, gelişen teknolojilerin sesli kitapların verimliliğine katkı sağladığı söylenebilir. Kullanıcıların %53'ü sesli materyallerin ses kalitesinden memnundur. Yeni cihazlar ve stüdyolar bu alana katkı sağlamaktadır ve gelecekte kalitesinin daha da artacağı öngörülebilmektedir. Böylece görme engelli bireylerin okuma alışkanlıklarının geliştirilmesi için adımlar atılmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler sayesinde alternatif kitap cihazlarının piyasaya çıkmasıyla kitaplar daha cazip hale gelmiştir. Dünya çapında birçok ekran erişim programları üretilmiştir. Bu programlardan bazıları JAWS For Windows, Window-Eyes, Voice Over'dır²⁰⁴.

Metinleri Braille alfabesiyle basımını sağlayan Braille yazıcılar ve bilgisayar ekranındaki yazıları Braille özelliğinde görüntüleyen Braille monitörler görme engellilerin okuma alışkanlıklarını geliştirmelerinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Birden fazla kitabı içerisinde bulundurma özelliğine sahip ve biçimsel olarak elektronik kitaptan farksız gözüken Braille alfabesinin kullanılabildiği akıllı dokunmatik ekranlar, kabartma simgelerin bu ekranlarda kullanılabilirliğini sağlayarak teknolojik cihazların görme engelli bireyler için okuma alanlarında kullanılabilirliğini kolaylaştırmıştır.

Resim 23 : Braille Dokunmatik Ekran²⁰⁵

²⁰⁴ Kazak, s.218.

²⁰⁵ Zeynep Bilgici. “Braille Alfabesinin Kullanılabildiği Akıllı Ekranlar”, 2016. <http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/braille-alfabesinin-kullanilabildigi-akilli-ekranlar>, 13.05.2018.

Bu ekranların haricinde her geçen gün gelişen teknolojiler bu alanda Braille Lite ve Braille Line gibi görme engelli bireylerin okuma aktivitelerini kolaylaştıracak cihazlar sunmaktadır.

Braille Lite: Bu cihaz kullanıcılara kitabı hem sesli olarak duyma hem de kabartma özelliği bulunması nedeniyle hissedilebilir hale getirmiştir. Kullanıcılar isterse sesli olarak ya da yazılan yazıları kabartma olarak bir satır halinde okuyabilmektedirler. Yazılan tüm veriler bu cihazın Braille yazıcısına bağlanarak kabartma yazı olarak kâğıtlara aktarılabilmesine olanak sağlamaktadır²⁰⁶.

Braille Line: Bu cihaz kabartma yazı anlamını içermektedir. Bu cihaz herhangi bir bilgisayara bağlanarak bilgisayardaki yazı veri verileri kabartma olarak cihazdan okunmasını mümkün kılmaktadır²⁰⁷.

Tüm bu gelişmeler ışığında teknolojik determinizm (*belirlenimcilik*) kuramından hareketle teknolojik çalışmalar hayatımızın her evresinde olduğu gibi bireylerde okuma alışkanlığını geliştirmeye yönelik etkilerde bulunmaktadır. Böylece sesli kitaplar ve Braille alfabesi hem gören hemde görmeyen bireylere yeni alternatifler sunmuştur. Bunun sonucunda kitap okumak her yerde ve zamanda daha kolay ve ulaşılabilir hale gelmiştir.

3.2. DİJİTALLEŞEN KÜTÜPHANE KAVRAMI

Günümüzde içinde bulunduğumuz dijital ve bilgi çağında geleneksel kütüphanelerden yani içerisinde sadece basılı kaynaklardan ve geleneksel kütüphane hizmetlerinin yer aldığı bir kütüphaneden bahsetmek mümkün değildir. Gelişen teknoloji ile birlikte dönüşüme uğrayan birçok kurum ve kuruluş gibi kütüphaneler ve bu kütüphanelerin kaynakları da dijital çağa entegre olmaya başlamıştır. Kütüphaneler sadece gidilmesi gereken bir yer olmaktan çıkıp ayrıca bir sanal ortam haline dönüşmeye başlamıştır. Kütüphanelerde bulunan kaynak ve eserleri sadece raflarda değil aynı zamanda elektronik ortamlarda da görmek olasıdır. Neticede kütüphaneler mobil bilgi hizmetleri sunan mecralara dönüşmüştür. Kütüphanelerin dönüşümde etkili olan en önemli faktör olan “*dijital yerliler*” olarak adlandırdığımız bu çağın

²⁰⁶Zeynep Bilgici. “Braille Alfabesinin Kullanılabilirdiği Akıllı Ekranlar”, 2016. <http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/braille-alfabesinin-kullanilabildigi-akilli-ekranlar>, 13.05.2018.

²⁰⁷Zeynep Bilgici. “Braille Alfabesinin Kullanılabilirdiği Akıllı Ekranlar”, 2016. <http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/braille-alfabesinin-kullanilabildigi-akilli-ekranlar>, 13.05.2018.

içinde doğan ve büyüyen gençlerin talepleridir. Bu nesil için eşzamanlı sosyalleşme alanları daha gerçek, daha yaşanılabilir, daha pratik ve dahası büyümlü bir ortamdır²⁰⁸.

Bu doğrultuda kütüphaneler dönüşen çağa ayak uydurma ihtiyacı hissetmiş ve geleneksel kütüphane kavramının dışına çıkarak web ve internet tabanlı çevrimiçi ağlara sahip olan mecralarda yerini almıştır. Böylece kütüphaneler binlerce eseri web tabanlı internet sitelerinin kataloglarında yer vermeye başlamışlardır. Bu kaynaklar sadece basılı olmaktan kurtulup hem elektronik hemde sesli kaynaklara dönüşerek kitlelere hitap etmeye başlamışlardır²⁰⁹.

Örneğin; İstanbul Bilgi Üniversitesi ve E-Kaynaklar Kütüphanesi'nde, 300.000'den fazla elektronik kitap, 47.000'den fazla elektronik dergi, 20.000'den fazla başlıkla, ödüllü filmler, belgeseller gibi çevrimiçi videolar, 107 adet elektronik veri tabanı ve e-ansiklopediler bulunmaktadır. Dizüstü bilgisayar ve tabletlere indirme imkânı sağlayarak sesli kitap, elektronik kitap ve makaleleri sunmaktadır²¹⁰.

Benzer bir uygulamayı Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Orhan Oğuz Kütüphanesi de öğrencilerine sunmaktadır. Kütüphane bünyesinde yer alan çevrimiçi kaynakları sunduğu binlerce kitap seçeneği ile öğrencilere hizmet vermektedir. Ayrıca kütüphane içerisinde bulunan akıllı cihazlar sayesinde öğrenciler kolaylıkla kitap temin edebilmektedir. Yine görme engelli bireylerin kitap okuma faaliyetlerinin geliştirilmesi ve artırılması için “Engelleri Kaldır” projesi kapsamında gönüllülük esasına dayanan sesli kitap seslendirme çalışmaları yürütmektedir.

²⁰⁸ Banu Elçi, **Dijital Çağda Dijital Bir Kütüphane Örneği: İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphane ve E-Kaynaklar**, Türk Kütüphaneciliği 29, 2015, s. 321.

²⁰⁹ Elçi, s 322.

²¹⁰ Elçi, s 322-323.

PROF. DR. ORHAN OĞUZ KÜTÜPHANESİ**yeni nesil AKILLI KÜTÜPHANE**

Resim 24 : Marmara Üniversitesi Akıllı Kütüphane²¹¹

Aynı zamanda Marmara Üniversitesi Akıllı Kütüphanesinde sesli kitap üretim çalışmaları da gerçekleştirilmektedir. Kitaplar gönüllü kişiler ve bu alanda uzman, yetenekli bireyler tarafından seslendirilmektedir. Kitaplar en çok okunan kitaplardan ve görme engellilerinin talepleri doğrultusunda oluşmaktadır. Toplamda 7308 adet sesli kitap işlem aşamasında olup bunlardan 3194 adeti erişimde olup görme engelli okuyuculardan tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca kütüphanede 4 kişiden oluşan alanında uzman sesli kitap okuyucusu, bir adet okuma makinası, NVDA (görme engelli bilgisayar kullanıcılarının Windows işletim

²¹¹Marmara Üniversitesi kütüphane ve
<http://katalog.marmara.edu.tr/yordambt/yordam.php?>, 15.05.2018.

Dokümantasyon

Başkanlığı

bkz.

sistemi ve sistemde kurulu birçok farklı uygulamaya erişimin ve bunlarla etkileşimine imkan veren ücretsiz ve Türkçe bir program) programı ve DAISY programı kullanılmaktadır.²¹²

Sesli kitaplar haricinde kütüphanede 482,095 adet elektronik kitap, 82,825 adet elektronik dergi, 32,381 adet elektronik tez ve 105 adet veritabanı bulunmaktadır.²¹³

Böylece içinde bulunduğumuz dijital çağda Türkiye’de bireylerin okuma alışkanlığının arttırılmasında ve geliştirilmesinde sanal kütüphaneler sesli kitap seçeneği de sunarak daha zengin bir içerik temin etmeye çalışmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde basılı yayıncılık haricinde sesli olarak yayınlanan sesli kitaplar, başta görme engelliler olmak üzere ve okul öncesi dönemi için kitabı okumak yerine dinlemeyi tercih eden okuyucu tarafından talep edilmektedir.

Bu tez çalışmasında Türkiye’de teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan sesli kitaplarla ilgili yürütülen projeler ve uygulamalar incelenmiştir.

Dünya genelinde tüm ülkeler kendi toplumundaki bireylerin bilgiye erişimini sağlamak için dijital teknolojilerden faydalanmaktadır. Gelişen teknolojiler bireylerin bilgiye erişimini daha mümkün hale getirmiştir. “*Bilgi çağı*” diye adlandırdığımız günümüzde toplumsal hayata aktif olarak katılmanın en büyük gereklerinden biri de bilgiye erişimdir. Bireyler bilgiye eriştiği doğrultuda ilerler ve gelişirler. Bilgiye erişim söz konusu olduğu zaman ülkelerin kitaba verdiği önemi dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli etkenlerden biri, o ülkedeki kitap okuma oranının yüksek olmasıdır.

Dünyada gelişmiş ülkeler kitap okuma oranlarını yükseltmek için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Türkiye geliştirmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Nüfus miktarı yüksek, jeopolitik konumu açısından da Avrupa’ya yakın olmasına rağmen okunan kitap sayısı nüfus miktarına ve bulunduğu konuma göre düşük miktardadır.

²¹² Marmara Üniversitesi Görme Engeli Olan Kullanıcılar için Erişilebilirlik Birimi ve Hizmetleri/Accessibility Service for Vision Impaired Users, <https://marmara.libguides.com/c.php?g=664549&p=4702497>, 09.07.2019.

²¹³ Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, <https://kutuphane.marmara.edu.tr/notice/sayilarla-kutuphanemiz-2018/>, 09.07.2019.

Kitap okuma oranında etkisi olan bir diğer faktör teknolojiye erişim olarak görülmektedir. Bu bağlamda internet erişimi olan bireyler kitaplardan daha kolaylıkla haberdar olabilmekte, internet bağlantılarıyla kitap satın alabilmekte, ayrıca çevrimiçi olarak kitap okuyabilmekte, böylece kitap okuma oranının artmasına katkı sağlamaktadır. Sesli kitaplar görsel imgeleri, gözü ve kulağı değil sözcüklerin zenginliklerini vurgular. Bu kitapların “*geçmişin bilgeliğini*” muhafaza etme, bireylerin eğitiminden kayıp olanı telafi etme yolu olduğu çeşitli bilim insanları tarafından vurgulanmıştır.

Psikolojik yaklaşımda ise, bu ilkel dinleme deneyiminin sonraki tüm işitsel zevk için örnek olduğunu savunulmuştur. Genel olarak dinleme keyfi, anneyle ilişkilendirilmiştir. Bilim insanları, annenin arketip ilk anlatıcısı olduğu söylemişlerdir. Bunu ise sesli kitapları doğalarından ötürü özel bir beraberlik sunması ve sesin, bebeği çevreleyen annenin sesinin sembolik olarak görüldüğü psikoanalitik teorinin perspektifine dayandırmışlardır.

Tüm toplumun bildiği masallar ve kahramanları üzerine kurgulanmış sesli kitaplar, çocuklara kitap okuma etkinliği kazandırmak için iyi bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanında yetkin kişilerin tavsiyeleri doğrultusunda meydana getirilen sesli kitapların , erken yaştan itibaren çocuklara kitap sevgisi kazandırma, cihaz kullanma, kavramsallaştırma gibi yetenekleri kazandırdığı ve bununla beraber lisan öğrenme ve dilsel zekâ gelişimi; melodik zekâ gelişimi, dolaylı yoldan öğrenme gibi kişilik gelişimine yüksek düzeyde fayda sağladığı vurgulanmaktadır.Kitapevlerinin dışında , oyuncak dükkanlarında da satışa sunulan sesli kitaplar, özellikle erken yaştaki çocuklara eğitici oyuncak olarak sunulabilecek birer araçtır.

Sesli kitaplar çocukların teknolojik geçiş sürecine zorlanmadan adapte olmalarına yardımcı olmaktadır. Sesli kitapların, çizgi filmlerden, tablet uygulamalarından farklı olarak görsel ve işitsel zekâyâ hitap şeklinin daha yoğun bir şekilde gerçekleştiği bilinmektedir. Çocuğun deneyimleme imkânına sahip olması, sanal içerikler ve sesli kitaplar arasında, özünde bir materyale dokunmak, ona sahip olmak ve doğal olarak anılarının bir parçası haline getirmek gibi farklar bulunmaktadır. Sesli kitaplarla empati imkanının daha olumlu biçimlerde gerçekleştiği; kitabın eğitimdeki yerinin algılanabilmesinin kolaylaşması ve okuma alışkanlığı kazanımının gerçekleştiği de bilim insanları tarafından dile getirilmektedir.

Kitapçı raflarının yanı sıra, oyuncak mağazalarında satışa sunulan konuşan kitaplar, özellikle küçük yaştaki çocuklarına eğitici oyuncak olarak sunulabilecek birer araçtır.

Sesli kitaplar, sadece kavram ve nesnelerin öğretilmesinde değil, ahlaki ve toplumsal değerlerin yaşamı oluşturan temel insani yargılarında, çocuklara öğretilmesinde etkili bir yol olarak kullanılmaktadır. Türkiye 'de okul öncesi çağındaki çocuklar için sesli kitaplar kitapla buluşmanın ilk adımı olarak görülmüş ve bu alanda da sesli kitaplar hizmet vermeye başlamıştır.

Ayrıca sesli kitap uygulamalarında bireylerin bilgiye erişim hakkı göz ardı edilmeyerek, tüm bireyleri kapsamaktadır. Engelli bireyler de tüm bu çalışmalardan faydalanmaktadır. Tüm dünyada engelli vatandaşların yüksek düzeyde kitap okumadan faydalanabilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de de farklı resmi kurum veya kuruluşlar ile görme engellilere ait derneklerde sesli kitaplıklar yer almaktadır.

Basılı yayınların sesli hale getirilmesini sağlayan teknoloji ile birlikte, bazı kültürel değişiklikler sesli kitaba yönelik ilgiyi arttırmıştır. Avrupa'da ve Türkiye'de özellikle büyükşehirlerde; sesli kitapların yükselişi konut ve istihdam yöntemleriyle yakından alakalı olmuştur. Daha fazla insan şehir merkezlerinden uzak yerlere taşındığından yolculukları daha uzun ve sıkıcı hale gelmiştir. Yinelenen egzersiz rutinlerine yol açan sağlık ve zindelikteki artan ilgi de sesli kitapların gelişimine etki eden bir faktör olmuştur.

Bunların yanı sıra Avrupa ve ABD'de yapılan çeşitli araştırmalarla sesli kitapların, daha fazla iş doyumu ve daha az iş hacmi oluşturduğu ortaya konulmuştur. Sesli kitaplar, modern yaşam koşullarını iyileştirmek için alternatif bir yol sunmuştur. Aynı zamanda özgürleştirici bir araç olarak düşünülüp, rutinleri eğitici, estetik ve eğlenceli hale getirerek sistemi yenmenin bir yolu olarak görülmüştür. Yapılan araştırmalarda, bir sesli kitap dinlemenin görev ve zevki birleştirdiği sonucuna ulaşılmış, dikkat çekici bir durumun dikkat dağıtıcı tarafından daha katlanılabilir olmasını sağladığına vurgu yapılmıştır.

Modern yaşamın bireyler üzerinde oluşturduğu zor koşulların ortadan kaldırılması adına önemli bir yer edinen sesli kitap uygulamaları; bu ihtiyaçları giderme özelliklerinden dolayı, bilgisayar ve internet sağlayıcıları sayesinde geliştirilmiş ve indirilebilir hale gelmiştir. Teknolojideki yenilikler ve daha esnek formatlar, ses yayıncılarını çabucak tutmaya

ve müşterilerini tatmin etmeye başladığı görülmektedir. Tüketicilerin kitapların elektronik ortamda zevk almasını sağlayan şık cihazlar, son zamanlarda ilgi odağı olmuştur. Fakat sesli kitap endüstrisi yıllardır dijital tekliflerinin reklamını yapmakta ve dijitalin popülaritesi sesli kitap indirmekle yükselişe geçmektedir. Bir sesli kitap bulmak, satın almak ve dinlemek hiç bu kadar kolay olmamıştır. Bu durum çeşitli yayıncıları, perakendecileri ve tüketicileri mutlu etmiştir. İndirilebilir sesli kitaplarla birlikte artık yayıncılara formatlar arasında geçiş yapabilmelerini sağlamaktadır.

ABD’deki ve dünyadaki sesli kitaplar için giderek artan birçok dijital çıkışların yanı sıra Google, Amazon ve diğerlerinden “*akıllı hoparlörler*” ve diğer entegre ev sistemlerinin yaygınlaşması sayesinde sesli dinlemenin daha kolay hale geldiğini vurgulanmaktadır. Ama evde dinlemenin yükselişine rağmen, sesli kitap kullanan insanların tercih ettikleri yer olarak araba baskın durumdadır.

Bilgisayarla gerçekleştirilen ses kaydı, CD’lere aktarılmaktadır. Yaklaşık 12 saate yakın iyi düzeyde ses kaydı yapılabilmesi bilgisayar teknolojiyle mümkün kılındı. Ve bu süreç sesli kitap üretim sürecini hızlandırarak alana daha çok kitap katkısı sağlamıştır. Yapılan bu kayıtların CD üzerine aktarılması sadece birkaç dakika içinde gerçekleştirilebilmektedir. CD’lerin saklanması ve taşınmasının kolaylığı bu yöntemin gerek kütüphanede gerekse hayatın her alanında daha az yer kaplamaya başlamıştır. Kopyalama hızının çok yüksek olması bir kütüphanenin benzerinin başka bir yere kurulmasında da çabukluk sağlamaktadır.

Dünyada bu sektör genelde özel sektörde gelişmiş durumda olup, tüm halka hizmet etmektedir. Türkiye’de ise tam tersi olarak kitap okuyucularının sesli kitapları tercih etmediği görülmektedir. Tercih kesimi çoğunlukla görme engelliler ve okul öncesi eğitim alan öğrencilerdir. Sesli kitaplar dünyada özellikle Amerika’da ön plana çıkmıştır. Türkiye’de gelişimi daha yakın tarihe dayanmaktadır. Daha öncesinden televizyonda programları yapılan sesli masallar bu işin temelini oluşturuyor diyebiliriz. Sesli kitaplar uzun yıllardır Türkiye’de bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle görme engellilerin kullanımı için geliştirilen bu dijital okuma yeteneği görme yeteneğine sahip bireylerin gönüllü okuyucu olarak kitapları sesli okuyarak kayıt altına alınması üzerine temellendirilmiştir. Bu amaçla Türkiye’de telekomünikasyon şirketleri yürüttükleri projeler ile sesli kitaplara karşı bir farkındalık

oluşturmayı amaçlamışlardır. Şirketler, üniversite ve devlet kütüphaneleri yürüttüğü projelerle sadece görme engelli bireyler için sesli kitap ürettiği yapılan incelemelerde görülmüştür.

Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye’de I.Ulusal Körler ve Kütüphanecilik Sempozyumu gerçekleştirilmiş ve çeşitli kararlar alınmıştır.Devletin verdiği bu hizmetler gönüllülük esaslı olarak görme engelliler içindir. Dolayısıyla Türkiye’de sesli kitaplar para ile satılması hedef alınmayan, görme engellilere sunulan bir hizmet olarak görülmektedir. Devlet destekli sesli kitaplarda kitapları seslendiren kişiler genelde gönüllü olmaktadır. Fakat özel sektörde seslendirmeleri genelde tiyatro sanatçıları yapmaktadır. Ayrıca efektler ve stüdyo giderleri maliyeti arttırmaktadır. Devlet tarafından sesli kitap sektörünün maliyetlerinin düşürülmesi ve daha yaygın hale getirilmesi sağlanabilir. Yaygınlaştıktan sonra insanlar sesli kitabın amaçlarından faydalanabilirler. Yolda, evde, işte, çalışırken bir kulaklık yardımıyla sesli kitap dinlenebilir. Tatile giderken bavulumuza on tane kitap almak yerine ufak bir USB veya CD sayesinde kitaplarımızı yanımızda taşıyabiliriz.

Gelişen teknolojilerle görme engellilere destek amaçlı geliştirilen sesli kitap uygulamaları toplumun tüm kesimlerine tanıtılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Modern çağın zor koşullarının hafifletilmesi ve bireylerin okuma ihtiyacının giderilmesi açısından üzerinde tüm kesimlerin çalışması ve bireylere ulaştırılmasının sağlanması açısından çoğaltılması gerekmektedir. Devlet ve özel kurumların toplumdaki bireylere ulaşabilmesi için sesli kitap uygulamalarını bir araç olarak görülmesi ve vergi kolaylığı sağlanarak özendirilmesi, yalnızca görme engelli bireylerin faydalanması için değil herkese ulaşabilme yolu açılmalıdır. Bunun için de bireylerin alım gücü dikkate alınarak makul fiyatlandırmalar yapılarak bu eserleri elde etme imkanı sağlanmalıdır.

Böylece yaşam koşulları içerisinde okumaya vakit ayıramayan toplumun okuma oranında önemli ölçüde kanaatimizce artış sağlanacağı öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

- Aksaıhoğlu, Ayşe Göl ve Bölent Yılmaz, **Öğrencilerin Televizyon İzlemeleri ve Bilgisayar Kullanmalarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi**, Türk Kütüphaneciliği, 21, 1 (2007), 3-28.
- Aktaş, Celalettin. **Yeni Medyanın Geleneksel Medya İle Karşılaştırılması**, Medya Üzerine Çalışmalar Dergisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.
- Altınok, Kerim. **Görme Engelliler Kütüphanelerinde Sesli Kayıt Standartları**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Bakırköy Rıfat İlgaz İlçe Halk Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü, 11 Ekim, İstanbul 2007, Bkz: <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/bgece/kaltinok.pdf>.
- Anameriç, Hakan ve Fatih Rukancı, **E-kitap Teknolojisi ve Kullanımı**, Türk Kütüphaneciliği 17, 2, 2003.
- Annichiarico, Mark. **Spoken Word Audio: TheFastest- Growing Library Collection**, Library Journal, 15 Mayıs 1991.
- Aslan, İlker. **Kitaplardan Kurtulabilecek Miyiz?**, Ayraç Dergisi, vol.63-64, Ocak Şubat 2015.
- Audiobook History: A Timeline, June 2011.
- Aytaş, Gıyasettin. “Okuma Eğitimi”, *Dergi Park*. Bkz: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256384>. (15 Mayıs 2018).
- Bakırcı, Ramazan. **Text ve Sesli Kitap Üretiminde DAISY Sistemi, Milli Kütüphane Başkanlığı’na Sunulan Rapor**, Ankara, 2007.
- Bakırcı, Ramazan. **İngiltere’deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü’nün (RNIB) Çalışmaları ve Ülkemiz İçin Öneriler**, Bięi Dünyası, Sayı: 10, İstanbul 2009.
- Bakırcı, Ramazan. **Hollanda’da Görme Engellilere Verilmekte Olan Dijital Erişimli Bilgi Sistemi ve Türkiye’de Durum**, Türk Kütüphaneciliği, Sayı: 25, İstanbul 2011.
- Bakırcı, Ramazan. **Milli Kütüphanede Görme Engellilere Sunulan Hizmetler ve Gelişmeler**, Bilgi Dünyası, 10(1), 2009.
- Basında Sesle Kitap Şirketi. <http://www.seslekitap.com/basinda-seslekitap.html>. (16 Aralık 2018).
- Bayram, Ulya ve Utku Bayram, **Braille Alfabesi İle Yazılmış Kabartma Yazının Bilgisayar Ortamına Aktarılarak Okunulabilir Metin Haline Getirilmesi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2014.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, kutuphane3420@kulturturizm.gov.tr. (12 Mayıs 2018).

Bilgici, Zeynep. “Braille Alfabesinin Kullanılabildiği Akıllı Ekranlar”, *Bilim Genç Tubitak*. 2016. http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/braille_alfabesinin-kullanilabildigi-akilli-ekranlar (13 Mayıs 2018).

“Bitmeyen Gece – Doç. Dr. Mithat Enç Anısına”, I. Ulusal Körler ve Kütüphanecilik Sempozyumu, 16-17 Ekim, Ankara, 2007.

Boğaziçi Üniversitesi E-Kütüphane. <http://www.getem.boun.edu.tr/>

Bourse, Michel ve Halime Yücel, **İletişim Bilimlerinin Serüveni**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.

Burkey, Mary. **AudiobooksForYouth**, Ala edition Chicago, 2013.

Çakmak, Nuray. “Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane”, **Yeni Şafak**. 5 Şubat 2016. [https://www.yenisafak.com/hayat/gorme-engellilerin_hazinesi-sesli-kutuphane-2407629](https://www.yenisafak.com/hayat/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane-2407629) (15 Nisan 2018).

Çobanlı Erdönmez, Işıl. **İletişim Bilimleri Bağlamında Kitap Yayıncılığı Ve Yayıncılık Politikalarının Dönüşümü**, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2014.

Çocuk Vakfı. **Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi**. 2006. http://cocukvakfi.org.tr/wpcontent/dosya/raporlar/13_okuma_aliskanligi_karne_si2006.pdf. (15 Mayıs 2018).

Dalkıran, Ömer. **Kitabın Tarihi**, Türk Kütüphaneciliği Vol.27, No.1,2013.

Dedicon,nl: <http://www.dedicon.nl/international> (11 Ağustos 2017).

Değirmenci, Süleyman. **Görme Engelliler İçin Sesli Kitaplarda Yeni Çözümler ve Bir Toplumsal Farkındalık Projesi Örneği**, İzmir, 2016.

Dilmen, Necmi Emel ve Sertaç Öğüt. **Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim**, Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı İstanbul, 2006.

Donovan, Ronald John. **The Writer's Guide to Books on Tape**, Amerika Kongre Kütüphanesi, 1 Aralık 1988.

Dünyada Kitap Okuma Oranları Ve Türkiye’nin İstatistiklerinde ki Yeri. https://infogram.com/dunyada-ulkelere-gore-kitap-okuma-oranlari_1ge9m8nqqoj6my6. (28 Nisan 2018) .

Elçi, Banu. **Dijital Çağda Dijital Bir Kütüphane Örneği: İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphane ve E-Kaynaklar**, Türk Kütüphaneciliği, 29, 2015.

Elden, Ahmet. “Tarih’in Dnüm Noktası Johannes Gutenberg İlk Kitabı Bastı”, **Blog Milliyet**. 22 Şubat 2018. <http://blog.milliyet.com.tr/tarihin-donum-noktasi--johannes-gutenberg--ilk-kitabi-basti---1456-/Blog/?BlogNo=450073> (07 Ocak 2019).

Gazi Üniversitesi Görme Engelliler Bölümü. <http://lib.gazi.edu.tr/posts/view/title/gorme-engelliler-bolumu-15141>. (12 Mayıs 2018).

Gelatt, Ronald. **The Fabulous Phonograph 1877-1977**, 2nd revised ed. NY: Macmillan, 1977.

Genel Mehmet, Gökhan. **Yeni Medya Araştırmaları 1**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Nisan 2015.

Goddard, Connie. **The Year of the Woman in Audio**, PublishersWeekly, 1 Aralık 1992.

Göçerler, Harun ve Hikmet Asutay, **Yazınsal Bir Ürün Olarak Sesli Kitapların Okuma Derslerindeki Etkililiği ve Kullanılabilirliği**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 18 Sayı 2, Aralık 2016.

Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarları Merkezi (GETEM), **Getem’e Kitap Okunurken Uyulması Gereken Kurallar**, Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Laboratuvarı, İstanbul 2017.

Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarları Merkezi (GETEM), Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Laboratuvarı, İstanbul 2017.

Görme Engellilerin Hazinesi Sesli Kütüphane. 2016. <https://www.memurlar.net/haber/564488/gorme-engellilerin-hazinesi-sesli-kutuphane.html> (15 Nisan 2018).

Gutenberg’in İncili. 2014. <https://themoscowtimes.com/articles/fsb-officers-sentenced-for-stealing-gutenberg-bible-36211> (07 Ocak 2019).

Gündüz, Mustafa. **Kil Tabletlerden Elektronik Tabletlere Kitabın Tarihi**, Yedikıta, vol.101, Ocak 2017.

Güran Yiğitbaşı Kübra, **Transmedya Hikayeciliği’ndeWattpad Örneği ve Okur Tercihlerine Yönelik Bir Araştırma**, Online Academic Journal of Information Technology, vol.9, no.30, 2017 Kış.

Hall, Frania. **Dijital Yayıncılık**, 1. Baskı, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2014.

Hepkon, Zeliha. **İletişim ve Teknoloji**, İstanbul: Kırmızıkeci Yayıncılık, 2011.

İBB Atatürk Kitaplığı. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=2&D=69>. (12 Mayıs 2018).

- İşcan, Adem, İsmail Baha Arıkan ve Menşure Alkış Küçükaydın, **İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Kitap Okuma Alışkanlıkları ve Okumaya İlişkin Tutumları**, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2013.
- Kakırman Yıldız, Asiye. **Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığı Kazanmasında Rol Model Olarak Aile**, Mavi Atlas, Temmuz 2016.
- Kalburan, Çetin. **E-Kitap Çağı ve Türkiye’de E-Kitap Sektörü**, Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi 1,1,2004.
- Karaaslan, Sibel. **Türk Eğitim Politikasında Okuma Alışkanlığı**, Bilgi Dünyası, 2016.
- Karagöz, Uğur. **Dijital Dönüşüm ve Türkiye**, İdarecinin Sesi, Sayı: 171, İstanbul 2016.
- Karagözoğlu Aslıyürek, Mehlika. **Bilgi Teknolojileri ve Dijitalleşmenin Türkiye’de Bilgibilim Literatürüne Yansıması: Bilgi Dünyası Dergisi Örneği (2000 2014)**, Bigi Dünyası, Sayı: 17, İstanbul 2016, Bakınız: Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H., Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.
- Kaula, Paul. **A Talking Book For The Blind**, International Information, Communication&Education, 23 (2), 2004.
- Kazak, Meliha. **Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetlerinde Türkiye’deki Son Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü Örneği**, Türk Kütüphaneciliği, 22, 2008.
- ‘Konuşan Kitaplık’ Projesine Yoğun İlgi. 2016. <https://www.yenisafak.com/hayat/konusan-kitaplik-projesine-yogun-ilgi> 2433271 (12 Mayıs 2018).
- Konya, Ümit. **Elektronik Kitaplar**, Yay. Haz., B. K. Ataman, M. Yalvaç, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kopka, Matt. **Pilot Preview Center Spurs Barnes and Noble Audio Sales**, PublishersWeekly, 7 Haziran 1993.
- Kopka, Matt. **Low-Price Lines, High-volume Sales ?**, PublishersWeekly, 6 Eylül 1993.
- Kopka, Matt. **Blockbuster Ends Audiobook Rentals**, PublishersWeekly, 5 Temmuz 1993.
- Kopka, Matt. **Audio Independent Debuts in Manhattan**, PublishersWeekly, 1 Haziran 1993.
- Kozloff, Sarah. **Audio Books in A Visual Culture**, Journal Of Amerikan Culture”, VassalCollage, 1995.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. **Türkiye Okuma Kültürü Haritası**.
<http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55,yonetici-ozetipdf.pdf?0>. (22 Nisan 2018).

Laughey, Dan. **Medya Çalışmaları**, çev: Ali Toprak, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010.

Library Journal, May 2015.

Maddocks, Melvin. **The Caedmon Story**, Christian Science Monitor, 6 Haziran 1962.

Manovich, Lev. “The Language of New Media”,
http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Manovich-LangNewMedia_excerpt.pdf
(18 Haziran 2018).

Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Başkanlığı bkz.
<http://katalog.marmara.edu.tr/yordambt/yordam.php> (15 Mayıs 2018).

Marmara Üniversitesi Görme Engeli Olan Kullanıcılar için Erişilebilirlik Birimi ve Hizmetleri/Accessibility Service for Vision Impaired Users,
<https://marmara.libguides.com/c.php?g=664549&p=4702497>, (9 Temmuz 2019).

Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı,
<https://kutuphane.marmara.edu.tr/notice/sayilarla-kutuphanemiz-2018/>, (9 Temmuz 2019).

McLuhan, Marshall ve Fiore Quentin. **Medya Mesajı Medya Masajıdır**, Mediacat Yayınları, 2012.

Milli Kütüphane Başkanlığı. <http://www.mkutup.gov.tr>. (12 Nisan 2018).

Milli Kütüphane. <http://mkutup.gov.tr/en/Sayfalar/Hizmetlerimiz/Konusan> [Kitaplik-ve-Gorme-Engelliler-Hizmet-Merkezi.aspx](http://mkutup.gov.tr/en/Sayfalar/Hizmetlerimiz/Konusan) (12 Mayıs 2018).

Morton, Margorie. **Readers in the Dark**, High Fidelity, Ocak 1955.

Noyan, Burcu. “Görme Engelliler için Sesli Kitap Uygulaması”, **Fortune**. 21 Ekim 2014.
<http://www.fortuneturkey.com/gorme-engelli-cocuklar-icin-sesli-kitap-uygulamasi-1963> (09 Nisan 2018).

Odabaş, Hüseyin. **Mobil Öğrenmeden Mobil Kütüphaneye**, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2009.

Okul Öncesi Eğitimde Sesli Kitap Faktörü. (t.y) <http://www.milliyet.com.tr/okuloncesi-egitimde-sesli-kitap-faktoru--pembenar-detay-kultursanat> 2074584/ (13 Nisan 2018).

Ong, Walter J. **Orality and Literacy: The Technologizing of the Word**, London: Methuen, 1982.

Özbay, Murat. **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II** (2. Baskı), Ankara: Öncü Kitap, 2007.

Özpoyraz, Şafak. (safakozpoyraz@gmail.com), Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, Sema Yasacı[yasacisema@gmail.com]. (01 Haziran 2018)

Öztürk, Günnur. **Özel Ürün – Sesli Kitap”, 23 Nisan TRT Uluslararası Çocuk ve Medya Kongresi III**, 20-23 Nisan 2014, Gaziantep, Bkz: <http://www.23nisanocukkongresi.com/tr/>.

PublishersWeekly, May 2010.

PublishersWeekly, June 2017.

Roach, Helen. **The Two Women of Caedmon**, Amerika Kongre Kütüphanesi, erişim tarihi: Ocak 2017.

Sağlamtunç, Tülin. **Türkiye’de üniversite kütüphanecilik bölümlerinin 4. Sınıf öğrencilerinin özgür (boş) zaman-ders dışı okuma alışkanlıkları üzerine bir araştırma**, Türk Kütüphaneciliği, 1990.

Seay, David. **The Whisper's Getting Louder, Thankst o a Chorus of Solely Vocal Diskeries**, Billboard, 15 Ağustos 1992.

Sesle Kitap Satışta Olan Romanlar. <http://www.seslekitap.com/roman.html>. (22 Aralık 2018).

Seslenen Kitap Kurucusu Berk İmamoğlu ile Kişisel Görüşme, 2018.

Şendur Atabek ve Gülseren Ümit Atabek. **Medya Metinlerini Çözümlemek**, Siyasal Kitapevi Ankara, Haziran 2013.

Tangorra, Joanne. **The Spoken Word is Alive and Well**, PublishersWeekly, 15 Haziran 1992.

Tank, Elsebeth. **The DAISY Standard: Enteringthe Global Virtual Library**, Library Trends, 55 (4),2007.

Tezcan, Gamze ve Yüksel Tanrikulu. **Milli Kütüphane’de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması**, Bilgi Dünyası, 12 (2), 2011.

Türk Telekom İletişim Hizmetleri, İstanbul 2017.

Ukray, Murat. *Türkiye’de Kitap Seslendirme ve Türkçe Sesli Kitaplar Ne durumda?* 2013. <https://www.ekitaprojesi.com/uygulamalarimiz/sesli-kitap-dijital-dergi-katalog-uygulamasi/sesli-kitap-kutuphanesi> (09 Nisan 2018).

Yağcı, Yalçın. **Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler**, Türk Kütüphaneciliği, 21 Ocak 2007.

Yılmaz, Bülent. **Okuma Alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.

Yazının İcadının Öyküsü. (t.y) <http://www.geocities.ws/izkir/yazinicadi.htm> 24Aralık 2018).

Wattpad nedir. www.vikipedi.com.tr/wattpad (08 Şubat 2019).

Whiteman, Paul. **Records for the Millions**, NY: HeritagePress, 1948.

ÖZGEÇMİŞ

T.C. Kimlik No : 17062272894
Adı : Sema
Soyadı : YASACI
Doğum Tarihi : 20.03.1992
Doğum Yeri : İSTANBUL
E-Posta/Tel : vasacisema@gmail.com / 0538 972 35 72

LİSANS / 1 / İLETİŞİM FAKÜLTESİ/GAZETECİLİK

ÜNİVERSİTE	GİRİŞ TARİHİ	ÇIKIŞ TARİHİ	AGNO
İstanbul/ Marmara Üniversitesi	2011	2015	4.00 / 3.83

LİSANSÜSTÜ / MASTER / İLETİŞİM FAKÜLTESİ/GAZETECİLİK/ÇAĞDAŞ YAYINCILIK VE YAYINCILIK YÖNETİMİ

ÜNİVERSİTE	GİRİŞ TARİHİ	ÇIKIŞ TARİHİ	AGNO
İstanbul / Marmara Üniversitesi	2015	-	4.00/3.81

LİSANS / 2 / EĞİTİM FAKÜLTESİ / SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

ÜNİVERSİTE	GİRİŞ TARİHİ	ÇIKIŞ TARİHİ	AGNO
İstanbul/ Marmara Üniversitesi	2012	2015	4.00/3.35

İDARİ GÖREVLER

GÖREV YERİ	UNVAN	BAŞLANGIÇ / BİTİŞ TARİHİ
İstanbul / Hasan Şadoğlu Ortaokulu	Staj Eğitimi	20.09.2014 / 01.06.2015
İstanbul/ Atatürk İlkokulu	Sınıf Öğretmeni	17.09.2018/ -

KONGRE / SEMPOZYUM ETKİNLİKLERİ

KONGRE / SEMPOZYUM

- 1) Sema Yasacı, “İnternet bağımlılığı Konferansı”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 2015.
- 2) Sema Yasacı, “Alternatif Türkiye Tarihi”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 2015.
- 3) Sema Yasacı, “Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu Meseleleri”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 2015.
- 4) Sema Yasacı, “7. Türkiye Yayıncılık Kurultayı”, *İstanbul Bilgi Üniversitesi*, 2016.

ÖDÜL / BURS

ÖDÜL / BURS	KURUM	ÖDÜL / BURS DÖNEMİ
İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölüm 2.ligi Onur Belgesi	Marmara Üniversitesi	2015 Bahar dönemi

ÜYE OLDUĞU DERNEK VE MESLEK KURULUŞLARI

KURULUŞ ADI	TÜR	FALİYET DÖNEMİ
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu		2014-2017

SERTİFİKALAR

SERTİFİKALAR	KURUM	TARİH
Temel İngilizce Sertifikası	İSMEK/English Time	2012/2014